

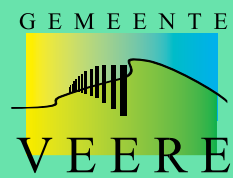
Kerkenvisie

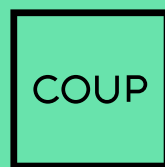
Veere

De skyline van Veere uitgelicht

In opdracht van:
Gemeente Veere
www.veere.nl

www.coup-group.com

www.erfgoedzeeland.nl

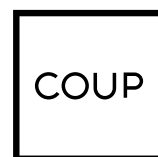
Colofon

Gemeente Veere

Titel	Kerkenvisie Veere
Datum	November 2023
Adviseur	COUP B.V./ Erfgoed Zeeland
Door	Suzanne de Kanter (Gemeente Veere) Elza van Liere (COUP) Henk Jan Lekkerkerk (COUP) Mimmo Jacobs (COUP) Jurre de Jong (COUP) Jos Schrijen (DOOK erfgoed) Anique de Kruijf (Museum Catharijneconvent) Jan van de Voorde (Erfgoed Zeeland) Peter Zwemer (Erfgoed Zeeland)
Vormgeving	Yurr Studio
Afbeeldingen	Erfgoed Zeeland, COUP

Copyright © 2023 Erfgoed Zeeland & COUP B.V.

De grootst mogelijke zorgvuldigheid is betracht bij het samenstellen van dit rapport. Echter voor onvolledigheden met betrekking tot deze rapportage, op welke grond dank ook, kan COUP B.V. en of de samenstellers daarvan op geen enkele wijze verantwoordelijk worden gesteld. De door u verstrekte persoonlijke gegevens in verband met de opdracht zullen niet aan derden verstrekt worden. Op de inhoud en de presentatie van deze rapportage berust een intellectueel eigendomsrecht van Erfgoed Zeeland en COUP B.V. Gebruik van inhoud en presentatie is uitsluitend mogelijk in overleg met Erfgoed Zeeland en COUP B.V.

Toelichting foto's voorpagina

11 historische kerken in de gemeente Veere, voor een deel van deze kerken geldt dat de toekomst onzeker is.

Inhoud

Colofon	2
Inhoud	3
Voorwoord	4
1. Inleiding	5
2. Toelichting op de aanpak	7
3. Feiten en cijfers	10
4. Onderzoeksresultaten: Cultuurhistorische context	22
5. Beleidskader gemeente Veere	27
6. Onderzoeksresultaten: Toekomstverwachting	29
7. Onderzoeksresultaten: Sterkte-zwakteanalyse	33
8. Kerkenvisie gemeente Veere	38
8a. Conclusies	40
8b. Aanbevelingen	41
9. Samen verder	45
Bijlage 1. Kerkenpaspoorten	47
Bijlage 2. Inspirerende Zeeuwse herbestemmingen	91
Bijlage 3. Voorstel stappenplan	97
Bijlage 4. Overzicht van subsidie-regelingen	101

Voorwoord

Voor u ligt de kerkenvisie van de gemeente Veere. Het eiland Walcheren kent een rijke en veelbewogen geschiedenis en ook in onze mooie gemeente Veere zien we daar gelukkig nog veel van terug. Niet alleen kastelen, molens en fraaie stadhuizen, maar zeker ook kerken zijn beeldbepalend voor onze leefomgeving. In onze gemeente worden gelukkig nog veel kerken benut voor religieuze doeleinden en als wethouder van een christelijke partij met onder andere cultuur en cultureel erfgoed in de portefeuille, doet mij dat deugd.

Maar veel middeleeuwse, monumentale kerken hebben te maken met een teruglopend aantal kerkgangers en daardoor ook teruglopende inkomsten. Hierdoor is de instandhouding van de gebouwen geen vanzelfsprekendheid meer.

Deze kerkgebouwen zijn van grote culturele, historische, toeristische en maatschappelijke waarde en worden gewaardeerd door zowel bewoners als bezoekers. Mensen zijn er gedoopt, getrouwd of hebben er afscheid genomen van geliefden.

En daarom is het belangrijk om een visie te hebben op dit bijzondere cultureel erfgoed. Met een goede visie krijg je een beter beeld van de toekomst voor je kerkgebouw en kun je daarop anticiperen. Door bredere maatschappelijke inzet kunnen deze gebouwen een prima rol blijven vervullen in onze gemeenschap en ook goed worden onderhouden.

Ik vind het dan ook belangrijk dat deze visie-ontwikkeling vooral samen met de kerkelijke gemeenten tot stand is gekomen. Zo ontstaat er draagvlak voor de mogelijke veranderingen die nodig zijn om de kerk ook in de toekomst nog steeds de centrale plek te geven die het al eeuwen heeft.

Dank aan allen die actief hebben meegedacht en ook voor de bijdrage van Erfgoed Zeeland en COUP BV in het tot stand komen van deze visie.

Bert Tuk

Wethouder Gemeente Veere

1. Inleiding

Waarom een kerkenvisie?

De kerken van Veere vormen de skyline van Walcheren. Het zijn gebouwen die vaak herinneren aan belangrijke momenten in het leven van mensen, ook voor hen die niet gelovig zijn. Ook al zijn niet al de kerkgebouwen van onmisbare architectonische waarde, ze zijn wel het middelpunt van dorpen, steden en wijken. Dit document geeft inzicht in het kerkenlandschap en het toekomstperspectief van de kerkgebouwen van Veere.

De kerkenvisie van Veere gaat over het Veerse kerkenlandschap als geheel. Op basis van de kerkenvisie kunnen nieuwe toekomstperspectieven en ideeën ontstaan. Het inzicht biedt de mogelijkheid voor de gemeente, de kerkeigenaren en de brede Veerse gemeenschap om kerken integraal mee te nemen in het maken van toekomstplannen. Uit de gesprekken die gevoerd zijn voor deze kerkenvisie blijkt dat voor zeven kerken de toekomst op langere termijn onzeker is, daarnaast bestaat bij kerken zonder religieuze functie, die al herbestemd zijn en bijvoorbeeld een culturele invulling hebben, het gevoel dat de kosten en de organisatie een andere aanpak nodig hebben.

Uit de gesprekken die gevoerd zijn voor deze kerkenvisie blijkt dat voor zeven kerken de toekomst op langere termijn onzeker is

Wanneer er kerkgebouwen gesloten worden, leidt dit vaak tot discussies tussen kerkeigenaren, mensen die deel uit maken van de geloofsgemeenschap en buurtbewoners. Deze discussies kunnen soms jarenlang duren. In de tussentijd loopt de staat van de kerkgebouwen hard achteruit en lopen de kosten van het herstel onnodig op.

Voor een visie op de toekomst van kerkgebouwen is onderzoek en samenwerking nodig. Het stimuleren van het opstellen van kerkenvisies is opgenomen in de beleidsbrief Erfgoed Telt (Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, mei 2018). Hierin staat dat het kabinet de ontwikkeling van kerkenvisies op gemeentelijk niveau wil ondersteunen. Samen willen we zorgdragen voor de toekomst van de iconische gebouwen in ons landschap. Deze bijzondere opgave is van een dermate grote omvang dat we stapsgewijs de onderlinge afstemming willen blijven onderhouden en verbeteren. Dat is een hele opgave en vergt een lange adem. Deze visie geeft hiertoe een aanzet en dient als inspiratie.

Het onderzoek voor de kerkenvisies gaat over alle kerkgebouwen die als zodanig gebouwd zijn, en andere gebedshuizen, die als religieus erfgoed worden gezien.

Wie heeft de opdracht gegeven?

Het belang van religieus erfgoed wordt steeds meer erkend. Een belangrijke oorzaak hiervan is het Jaar van het Religieus Erfgoed in 2008. Voor de uitvoering van deze kerkenvisies heeft het Rijk € 13,5 miljoen aan middelen beschikbaar gesteld. Vanaf 2019 konden gemeenten een beroep doen op deze middelen door het aanvragen van een specifieke uitkering. De gemeente Veere heeft deze uitkering aangevraagd en ook ontvangen. Het gemeentebestuur van Veere heeft besloten om een kerkenvisie op te stellen.

Met de bijdrage van het Rijk zijn Erfgoed Zeeland en COUP B.V. ingehuurd als onafhankelijke instanties om, net als in de twaalf andere gemeenten in Zeeland, het traject te begeleiden. Door één gezamenlijke aanpak komt er tegelijkertijd ook een provinciaal kerkenoverzicht tot stand. Als laatste heeft de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed dit traject ondersteund via het programma Toekomst Religieus Erfgoed.

Wat is het doel van de kerkenvisie?

De Kerkenvisie Veere biedt inzicht in het Veerse kerkenlandschap als geheel. Op basis van dit inzicht ontstaan nieuwe kansen om vraag en aanbod van religieuze en andere functies in en rondom de kerkgebouwen op elkaar af te stemmen, waarbij de belangen van kerkeigenaren, de gemeente en de verschillende partijen uit de omgeving worden meegenomen. Door gezamenlijk op te trekken vergroten we de kans op een breed gedragen en duurzame toekomst voor de kerkgebouwen en de activiteiten van de kerkgemeenschappen. Het biedt inzichten voor gemeente en kerkeigenaren om met concrete stappen in te spelen op de huidige ontwikkelingen.

*"Kerk zijn voor de hele gemeente en niet alleen de kerkgangers
Maatschappelijk betrokken dus je doet wat voor de gemeenschap"*

Protestantse Gemeente Veere

2. Toelichting op de aanpak

De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed stelt bij de verstrekking van de decentrale uitkering geen eisen aan de vorm van een kerkenvisie. Voor de kerkenvisies in de provincie Zeeland wordt voor alle gemeenten een soortgelijke aanpak gehanteerd, om ook op provincieniveau de belangrijkste overeenkomstige thema's te kunnen herkennen en aan te pakken. Binnen deze aanpak is ruimte voor creativiteit, flexibiliteit en maatwerk per gemeente.

Ontmoeting

Een kerkenvisie begint bij het creëren van een gesprekstafel tussen de eigenaren of gebruikers, de gemeente en later de omwonenden. Centraal in het onderzoek staan kennismaken, luisteren naar elkaar en openstaan voor elkaars belangen en perspectief. Vervolgens gaat het om het komen tot doelgerichte visie.

Dialogoog

De ambitie vanuit de gemeente en COUP / Erfgoed Zeeland is om alle betrokkenen te inspireren en energie te geven om de toekomst van de kerkgebouwen in Veere transparanter en kansrijker te maken.

De ervaring leert dat de afwegingsfactoren, de (werk)afspraken en de relatie tussen betrokken partijen belangrijk zijn. Tijdens het opstellen van de kerkenvisie begint het opbouwen van het vertrouwen, worden de onderlinge verbindingen gelegd en wordt er een begin gemaakt met het gezamenlijk kijken naar de (on)mogelijkheden. De koers wordt bepaald en de obstakels voorzichtig in kaart gebracht. Juist dat vormt de basis voor toekomstige ontwikkelingen.

Vertrouwen

Door de tijd te nemen om elkaar te leren kennen, ontstaat wederzijds vertrouwen. Niet voor niets is gekozen voor een zorgvuldig vormgegeven proces van 'ontmoeting', gericht op 'dialogoog' en 'vertrouwen'. Dit niet alleen om inzicht te krijgen in de ernst van de huidige en nog te verwachten 'kerkenproblematiek', maar juist ook om tot verrassende oplossingen te komen vanuit wederzijds begrip. Vanuit begrip, open en eerlijk het gesprek aangaan én goede werkafspraken maken tussen de 41 kerkeigenaren en de gemeente Veere. Het doel is om niet alleen tot een dialogoog maar ook een nieuwe manier van samenwerken te komen.

Samenwerking

Op deze manier zijn samen de eerste stappen gezet. Om tot een duurzaam toekomstperspectief voor het religieus erfgoed te komen is een langere adem nodig. Een goede samenwerking tussen kerkeigenaren, maatschappij en overheid is hiervoor essentieel.

Toekomstperspectief gaat gepaard met keuzes maken en onvermijdelijke veranderingen. Bij veranderingen ontstaan emoties. Het nadenken over de toekomst is een zoekproces met vaak een emotionele lading. De ontstaansgeschiedenis maakt de kerk bijzonder, maar ook de familieaangelegenheden zoals het dopen, het trouwen, maar ook het afscheid nemen van geliefden zijn emotionele gebeurtenissen die aan de kerk zijn verbonden. Bovendien voelt de plek ook als een warm bad door de onderlinge band met gemeenteleden. Ook dan is vertrouwen extra belangrijk. Door de bezoeken en gesprekken die gevoerd zijn is dit vertrouwen geuit en vormgegeven. Een kerkenvisie gaat vooral om het creëren van een gesprekstafel tussen de eigenaren/ gebruikers, de gemeente en later ook de omwonenden. Zeker gezien de toekomstverwachtingen van de kerken en

"Praten verrijkt!"

Gereformeerde kerk
Vrouwenpolder

ambities van de gemeente Veere is het zinvol om te kijken naar de kerken als beschikbare ruimte. Ruimte om samen gebruik van te maken op een zinvolle en verrijkende manier. Vervolgens gaat het erom op het juiste moment tot doelgerichte actie over te gaan.

Het is echter wel goed om stil te staan bij het feit dat de verschillende geloofsrichtingen heel anders met de zichtbare krimp omgaan. Alle kerkgemeenschappen in de gemeente Veere zijn onderdeel van een groter landelijk verband. De eigendomsverantwoording is niet bij alle kerkgemeenschappen op dezelfde wijze georganiseerd. Lokale initiatieven moeten zich soms conformeren aan het regionaal perspectief, wat het proces kan frustreren. De protestants-christelijke kerken zijn bijvoorbeeld heel anders georganiseerd dan de rooms-katholieke kerk en hebben meer lokale kerkgemeenschappen. Dat maakt het maken van keuzes vaak makkelijker, maar daarentegen wordt het regionale perspectief soms uit het oog verloren. Gezamenlijk, of regionaal opereren kan ook een meerwaarde opleveren.

Het onderzoek is opgedeeld in 2 fases. Fase 1 betreft de kerkenvisie, fase 2 het verdiepend onderzoek en vervolgacties.

Welke stappen bevat Fase 1?

1. Gesprekken voeren met eigenaren en gebruikers met als doel kennismaken, doelstellingen van de kerkenvisie bepalen en de toekomstverwachting van de kerken in beeld krijgen.
2. De bouwkundige staat van alle kerkgebouwen in beeld brengen door het uitvoeren van een bouwkundige scan door Monumentenwacht Zeeland.
3. Parallel het uitvoeren van cultuurhistorisch onderzoek op basis van onder meer de interieurbeschrijvingen van kerkinterieurs van Museum Catharijneconvent. Van elke kerk is een paspoort gemaakt (zie bijlage 1).
4. Uitkomsten van de gesprekken bespreken in workshop(s) met gemeente-ambtenaren en gesprekken met de dorpsraden met als doel om de opgave te bespreken en om de toekomstige ontwikkelkansen te verkennen.
5. Opstellen conceptrapportage en conclusies, aanbevelingen en vervolgacties bepalen op gemeentelijk en provinciaal niveau.
6. Terugkoppeling naar eigenaren met gemeenschappelijke thema's, toekomstige ontwikkelkansen en vervolgacties. Hier is ook het moment om feedback te vragen.
7. Oplevering kerkenvisie voor het bestuurlijk besluitvormingsproces.

In deze rapportage zijn de opbrengsten van de kerkenvisie (= fase 1) opgenomen (peildatum zomer 2022), met als belangrijkste onderdelen:

- Een inventarisatie van alle kerken in Veere;
- Een overzicht van de doelstellingen waarmee kerkeigenaren en de gemeente Veere dit kerkenvisietraject willen insteken;
- De kerkenopgave waar Veere voor staat;
- Aanbevelingen om de toekomst van het religieus erfgoed van Veere ook Veere-breed gedragen te laten worden.

Het kerkenvisietraject is gestart in het voorjaar van 2021. In december van 2023 zal de kerkenvisie aan de gemeenteraad van Veere worden voorgelegd.

Onze aanpak

Onze aanpak kerkenvisie

Fase 1a: Inventariseren

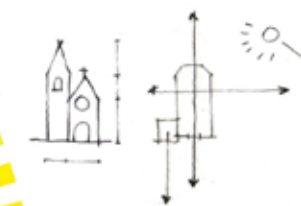
Fase 1b: Analyseren en rapporteren

Kerkenvisie

Fase 2: Verdiepend onderzoek

Dynamisch bestand

Stoplichtrapportage

KERKENVISIE | COUP

vervolg in fase 2

Aansluitend op fase 1 zal in een tweede fase verdiepend en verkennend onderzoek plaats kunnen vinden. Aanbevelingen voor fase 2 zijn opgenomen in hoofdstuk 8b. Bijlage 3 is een voorbeeld van een stappenplan voor gemeente en kerkeigenaren.

"Religie is de ruggengraat van onze samenleving"

Gereformeerde Gemeente Westkapelle

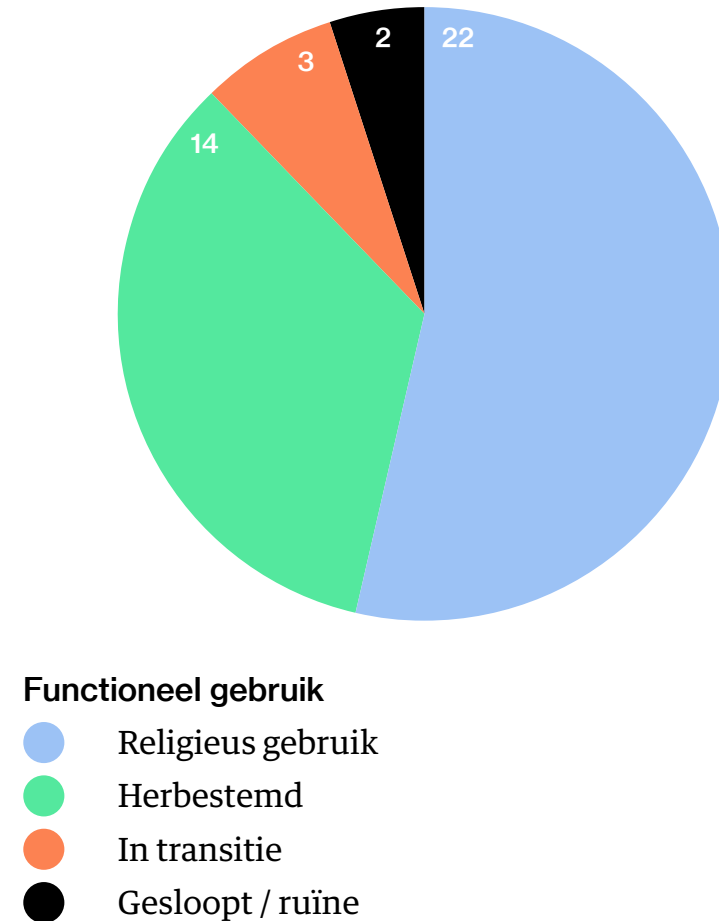
3. Feiten en cijfers

Functionies van kerken

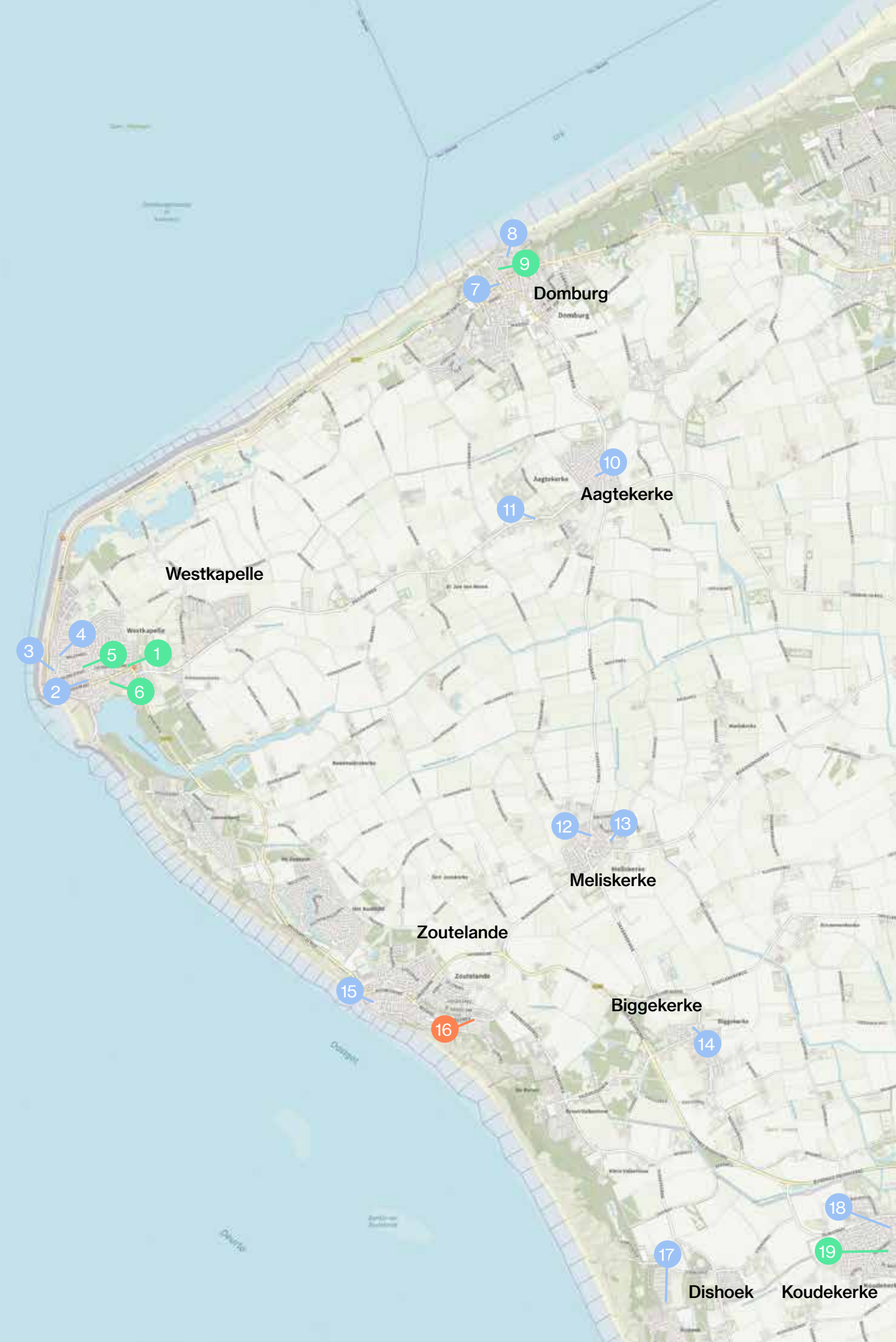
De gemeente Veere telt 40 kerkgebouwen (of resten daarvan). De Onze-Lieve-Vrouwekerk in Veere bestaat uit twee delen: de Grote en de Kleine Kerk, met ieder een eigen bestemming. In totaal zijn er daarom 40 gebouwen met 41 functies. 22 kerkgebouwen zijn in religieus gebruik, 3 kerken zijn inmiddels aan de eredienst onttrokken en staan in de verkoop (2 rooms-katholieke & 1 PKN), de overige 14 hebben een andere bestemming gekregen. Eén kerk is een middeleeuwse ruïne en één kerk is tijdens het opstellen van deze kerkvisie gesloopt.

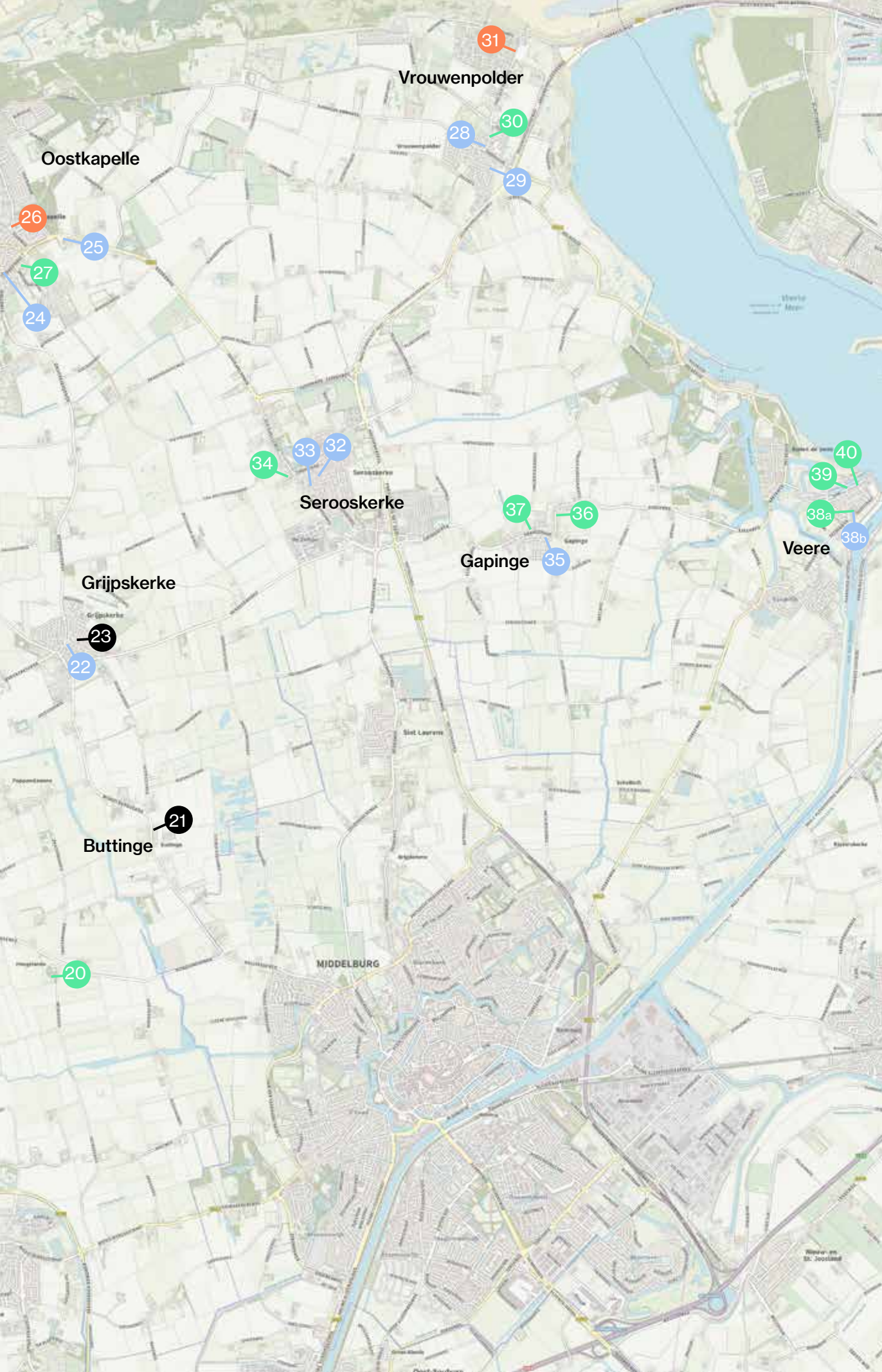
De kerken die niet meer in religieuze functie zijn, hebben een herbestemming gevonden in een woonbestemming, culturele, educatieve, commerciële of maatschappelijke bestemming. De nieuwe bestemming is sterk afhankelijk van de bouwkundige mogelijkheden, de locatie en de maatschappelijke impact van de kerk op de omgeving.

Functies van kerken

- Religieus gebruik
 - Herbestemd
 - Leegstaand / in transitie
 - Gesloopt / ruïne
-
- 1 Vuurtoren het Hoge Licht (Williborduskerk) Westkapelle
 - 2 Dorpskerk of Moriakerk Westkapelle
 - 3 Gereformeerde Gemeente Westkapelle
 - 4 Maranatha Westkapelle
 - 5 Bethelkerk Westkapelle
 - 6 Toeristenkerk Westkapelle
 - 7 Johanneskerk Domburg
 - 8 Sint-Willibrorduskapel Domburg
 - 9 Gereformeerde Kerk Domburg
 - 10 Dorpskerk Aagtekerke
 - 11 Gereformeerde Gemeente Aagtekerke
 - 12 Odulphuskerk Meliskerke
 - 13 Gereformeerde Gemeente Meliskerke
 - 14 Dorpskerk Biggekerke
 - 15 Catharinakerk Zoutelande
 - 16 Toeristenkerk (Catharinakerk) Zoutelande
 - 17 Emmauskerk (toeristenkerk) Dishoek
 - 18 Michaëlskerk Koudekerke
 - 19 Immanuelkerk Koudekerke

- 20 Kapel van Sint Maarten Hoogelande
- 21 Sint-Michaël Buttinge
- 22 Michaëlskerk Grijpskerke
- 23 Gereformeerde Kerk Grijpskerke
- 24 Dorpskerk Oostkapelle
- 25 Saronkerk Oostkapelle
- 26 Zionskerk Oostkapelle
- 27 Gereformeerde Kerk Oostkapelle
- 28 Pelgrimskerk Vrouwenpolder
- 29 Nederlandse Gereformeerde Kerk Vrouwenpolder
- 30 Gereformeerde Kerk Vrouwenpolder
- 31 Toeristenkerk Vrouwenpolder
- 32 Johanneskerk Serooskerke
- 33 Petruskerk Serooskerke
- 34 Gereformeerde Kerk Serooskerke
- 35 Mariakerk Gapinge
- 36 Gereformeerde Kerk Gapinge
- 37 Gereformeerde Kerk Gapinge
- 38a O.L. Vrouwekerk (Grote Kerk) Veere
- 38b O.L. Vrouwekerk (Kleine Kerk) Veere
- 39 Gereformeerde Kerk Veere
- 40 O.L. Vrouwe ter Sneeuwkapel Veere

Denominaties en typologieën

De 22 gebedshuizen die nog in religieus gebruik zijn kunnen grofweg onderverdeeld worden in vijf denominaties: rooms-katholiek (één kerk), Protestantse Kerk in Nederland (PKN) (14 kerken) en Gereformeerde Gemeente (vier kerken). Daarnaast is er één kerk van de Vrije Evangelische Gemeente en één Nederlandse Gereformeerde Kerk.

De grote hoeveelheid kerkgebouwen binnen de gemeente Veere is voor een deel te verklaren door de kerkgeschiedenis. In de loop van de tijd hebben er binnen de protestantse kerken diverse afsplitsingen plaatsgevonden. De verschillende denominaties zijn ook te herkennen aan de verschillen in bouwtypologie.

PKN - historische (ringdorp)kerken

De grootste denominatie in Veere is de Protestantse Kerk in Nederland (PKN). De PKN is in 2004 ontstaan uit een samenvoeging van de Nederlandse Hervormde Kerk (NHK), de Gereformeerde Kerken in Nederland (GKN) en de Evangelisch-Lutherse Kerk (ELK). In totaal zijn er 14 kerken die behoren tot de PKN. In iedere kern staat ten minste één PKN-kerk.

De protestantse kerken zijn vaak monumentale middeleeuwse kerken in het centrum van de dorpen. In veel gevallen vormt de kerk samen met een rondom gelegen kerkhof letterlijk het middelpunt van de dorpsstructuur. Rondom het kerkhof liep soms een gracht en een cirkelvormige straat: de ring. Kerken in deze ringdorpen noemen wij hier de ringdorpkerken.

We hebben het dan over 9 dorpen, te weten Aagtekerke, Meliskerke, Biggekerke, Koudekerke, Serooskerke, Oostkapelle, Zoutelande, Gapinge, Grijskerke. De kernen Domburg, Westkapelle, Vrouwenpolder en Veere zijn geen kerkringdorp. De 20^e-eeuwse PKN-kerken van Westkapelle en Serooskerke (Petruskerk) zijn logischerwijs ook geen ringdorpkerken. In de Petruskerk is een paar jaar geleden de Hervormde Gemeente Het Kruispunt getrokken. Deze nog jonge gemeente is net opgericht en groeiende en vormt daarmee, qua problematiek, een uitzondering op de overige PKN-kerken. Op de Petruskerk in Serooskerke na, kampen alle PKN-kerken met een terugloop in bezoekers.

De 12 historische kerken (waarvan 9 ringdorpkerken) hebben daarmee een eenduidig probleem vanwege de sterke overeenkomsten tussen de kerken. Dit vormt dan ook de kern van deze kerkenvisie.

"Een kerk van en voor het dorp; eerst doen en dan pas erover praten"

Protestantse Gemeente Serooskerke

Historische kaart van Biggekerke waarop duidelijk de kerkring te zien is (topotijdreis.nl)

Rooms-katholiek - toeristenkerken

De rooms-katholieke kerken vormen een bijzondere groep in de gemeente Veere. De opkomst van het toerisme op het protestantse Walcheren vroeg om gebedshuizen voor de katholieke bezoekers. Daarom werd er begin 20e eeuw een kapel in Domburg gebouwd, die in 1932 is vervangen door de huidige Willibrorduskapel. Na de oorlog nam het toerisme een vlucht en zijn er twee zeer bijzondere openluchtkerken gebouwd voor de katholieke toeristen, in Dishoek en Zoutelande. Daar is in Vrouwenpolder nog een toeristenkerk aan toegevoegd in een loods op grond van Staatsbosbeheer. Aangezien ook onder toeristen het kerkbezoek sterk afneemt, is het parochiebestuur van de rooms-katholieke kerken al met de gemeente in overleg over het afstoten van de kerken. Alleen de openluchtkerk in Dishoek blijft voorlopig nog in gebruik.

De Toeristenkerk in Zoutelande

Gereformeerden - kerken uit de 20e eeuw

Als het om andere protestantse (lees: niet behorend tot de PKN) denominaties gaat, is er onderscheid te maken tussen orthodox-gereformeerde kerkgenootschappen (w.o. Christelijk Gereformeerd, Nederlandse Gereformeerde Kerken en tot 2004 ook de Gereformeerde Kerken in Nederland) en bevindelijk gereformeerden (w.o. Gereformeerde Gemeente, Oud Gereformeerde Gemeente, Gereformeerde Gemeente in Nederland, Hersteld Hervormde Kerk). De ene groep kerken baseert zich hoofdzakelijk op de leerstellingen vanuit de Reformatie (de orthodoxe stromingen) en de andere groep (de bevindelijke stromingen) legt meer de nadruk op de Nadere Reformatie en de doorwerking op het persoonlijke en maatschappelijke leven (gezin, samenleving, kerk, staat).

Er zijn in de gemeente Veere vier Gereformeerde Gemeentes. Deze bevinden zich in Aagtekerke, Meliskerke, Westkapelle en Oostkapelle. Elke Gereformeerde Gemeente in Veere heeft een bloeiende kerkgemeenschap die eerder groeiende dan krimpende is.

Deze kerken zijn niet monumentaal en bevinden zich vaak aan de rand van de dorpskern. De enige kerk van orthodox-gereformeerde signatuur (Nederlandse Gereformeerde Kerk) is de kerk aan de Schoolstraat in Vrouwenpolder. Deze kerk stamt uit het begin van de 20e eeuw.

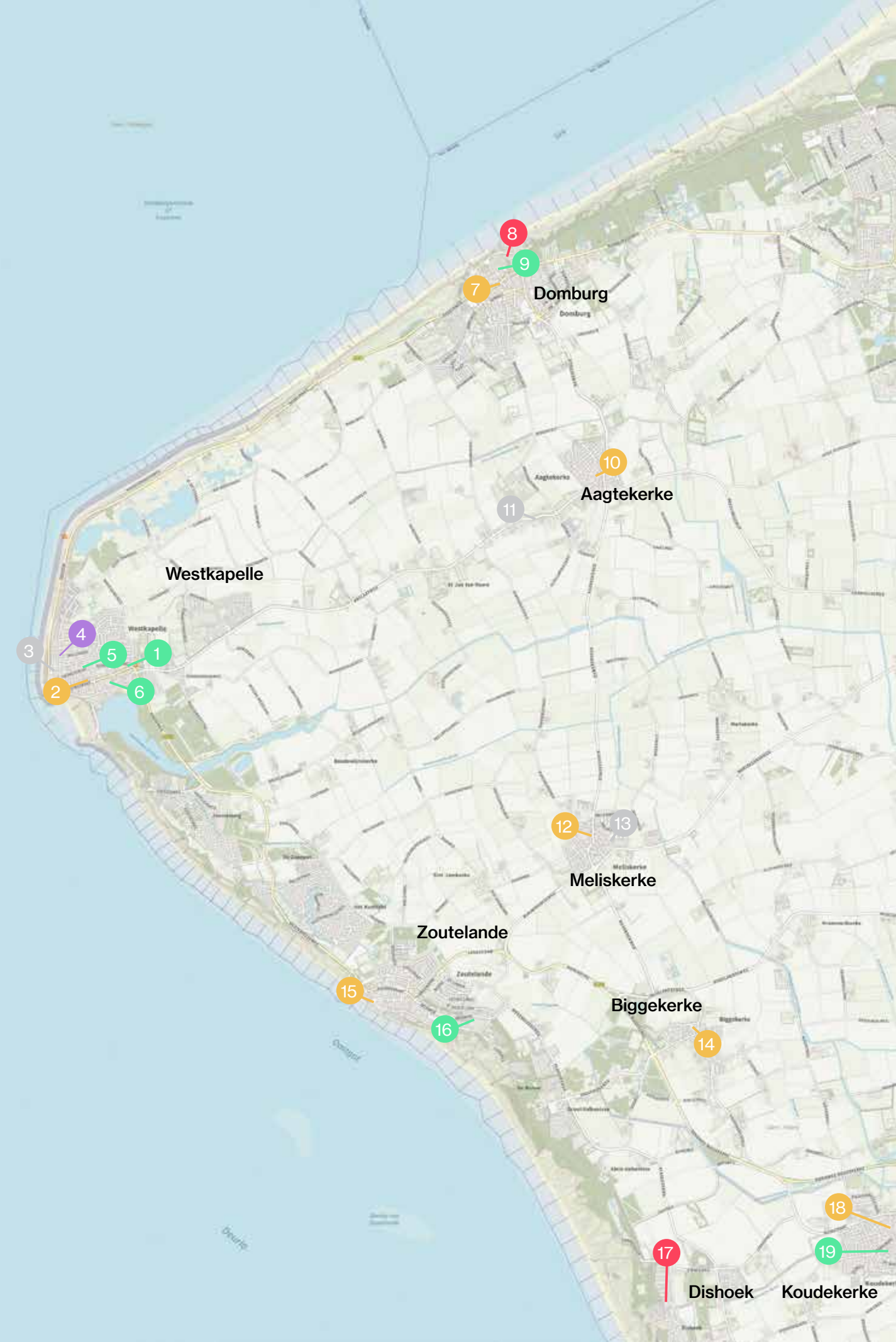
De Saronkerk in Oostkapelle ligt aan de rand van de dorpskern

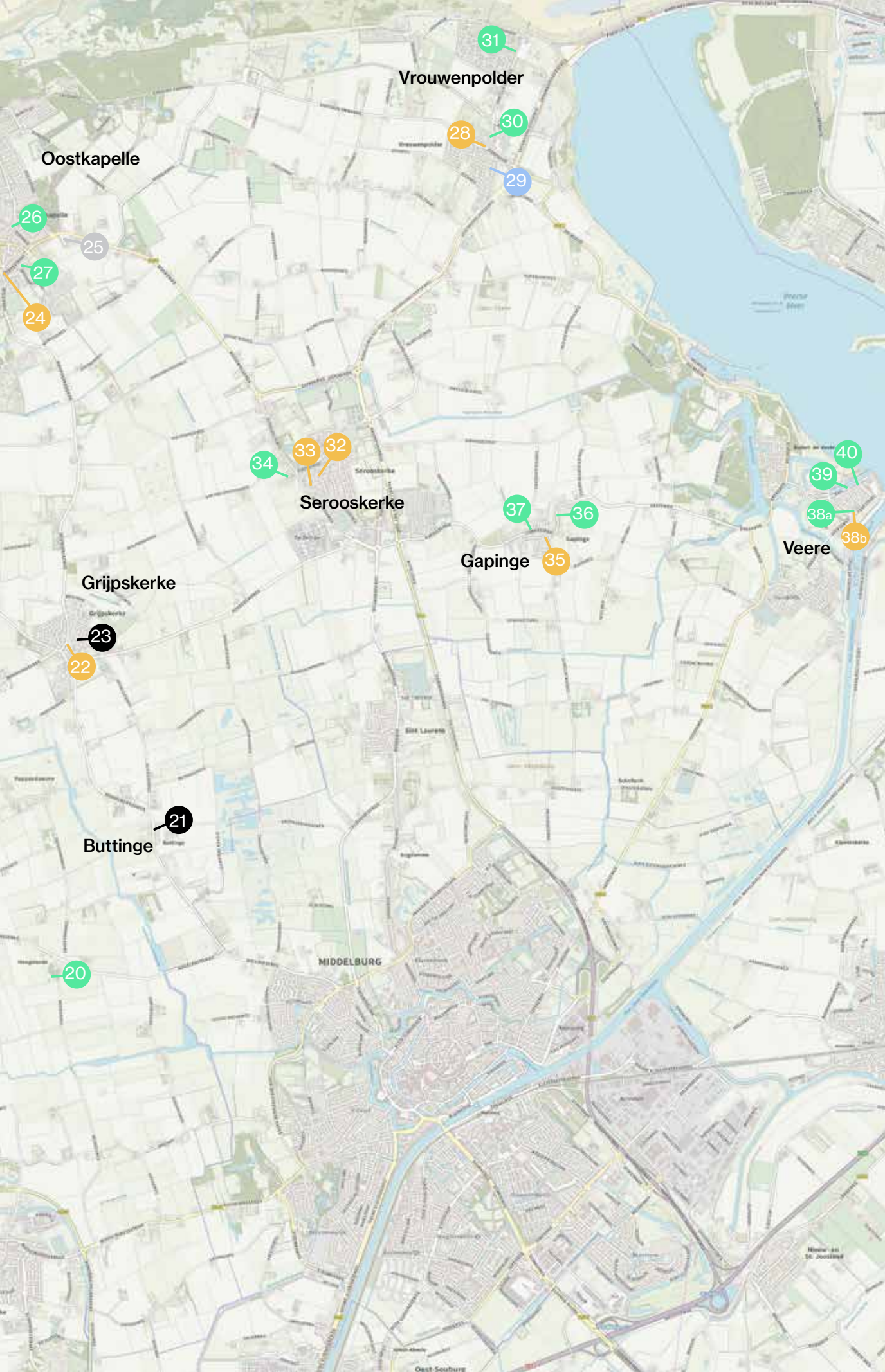
"Een schrijffout van het gemeentebestuur maakte van VrouwEpolder VrouweNpolder, dat refereert naar Maria op het schilderijtje uit de kerk"

Protestantse Gemeente Vrouwenpolder

Denominaties en typologieën

- Rooms-katholiek
 - Protestantse Kerk in Nederland (PKN)
 - Orthodox-gereformeerd
 - Bevindelijk gereformeerd
 - Vrije Evangelische Gemeente
 - Herbestemd / leegstaand / in transitie
 - Gesloopt / ruïne
-
- 1 Vuurtoren het Hoge Licht (Williborduskerk) Westkapelle
 - 2 Dorpskerk of Moriakerk Westkapelle
 - 3 Gereformeerde Gemeente Westkapelle
 - 4 Maranatha Westkapelle
 - 5 Bethelkerk Westkapelle
 - 6 Toeristenkerk Westkapelle
 - 7 Johanneskerk Domburg
 - 8 Sint-Willibrorduskapel Domburg
 - 9 Gereformeerde Kerk Domburg
 - 10 Dorpskerk Aagtekerke
 - 11 Gereformeerde Gemeente Aagtekerke
 - 12 Odulphuskerk Meliskerke
 - 13 Gereformeerde Gemeente Meliskerke
 - 14 Dorpskerk Biggekerke
 - 15 Catharinakerk Zoutelande
 - 16 Toeristenkerk (Catharinakerk) Zoutelande
 - 17 Emmauskerk (toeristenkerk) Dishoek
 - 18 Michaëlskerk Koudekerke
 - 19 Immanuelkerk Koudekerke

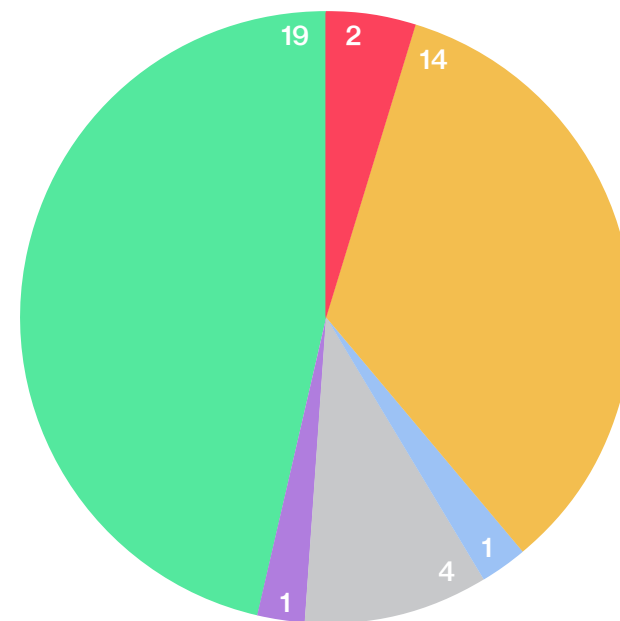
- 20 Kapel van Sint Maarten Hoogelande
- 21 Sint-Michaël Buttinge
- 22 Michaëlskerk Grijpskerke
- 23 Gereformeerde Kerk Grijpskerke
- 24 Dorpskerk Oostkapelle
- 25 Saronkerk Oostkapelle
- 26 Zionskerk Oostkapelle
- 27 Gereformeerde Kerk Oostkapelle
- 28 Pelgrimskerk Vrouwenpolder
- 29 Nederlandse Gereformeerde Kerk Vrouwenpolder
- 30 Gereformeerde Kerk Vrouwenpolder
- 31 Toeristenkerk Vrouwenpolder
- 32 Johanneskerk Serooskerke
- 33 Petruskerk Serooskerke
- 34 Gereformeerde Kerk Serooskerke
- 35 Mariakerk Gapinge
- 36 Gereformeerde Kerk Gapinge
- 37 Gereformeerde Kerk Gapinge
- 38a O.L. Vrouwekerk (Grote Kerk) Veere
- 38b O.L. Vrouwekerk (Kleine Kerk) Veere
- 39 Gereformeerde Kerk Veere
- 40 O.L. Vrouwe ter Sneeuwkapel Veere

Overige denominaties - niet religieuze gebouwen

De Vrije Evangelische Gemeente in Westkapelle maakt gebruik van een gebouw dat niet is gebouwd als religieus gebouw, maar oorspronkelijk een schuur was. Met de instroom van statushouders zien we ook nieuwe geloofsstromingen binnen de gemeente ontstaan, die voornamelijk gebruik maken van zalen in de multifunctionele accommodaties (MFA) in de dorpen. Dit is wel een ontwikkeling die in de kerkenvisie wordt meegenomen.

Het gebouw van de Vrije Evangelische Gemeente in Westkapelle was oorspronkelijk een schuur

Denominaties

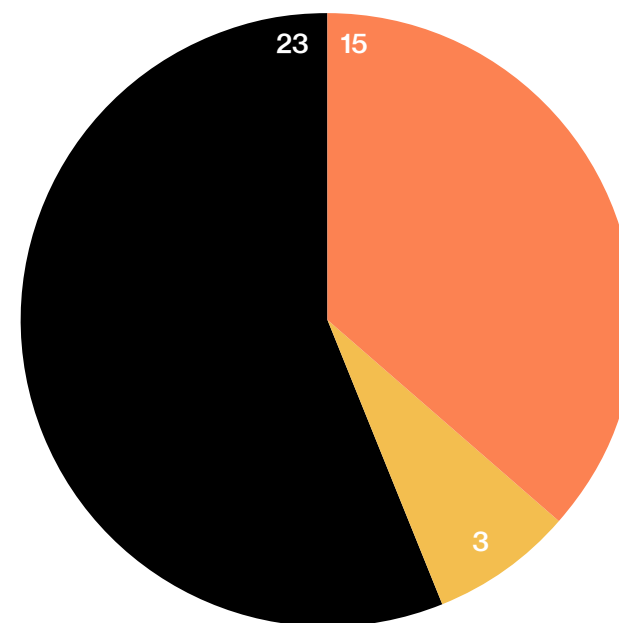
- Rooms-katholiek
- Protestantse Kerk in Nederland (PKN)
- Nederlandse Gereformeerde Kerk
- Gereformeerde Gemeente
- Vrije Evangelische Gemeente
- Herbestemd / leegstaand / in transitie / gesloopt / ruïne

Monumentale status en bouwperiode

Van de 41 kerken die zijn meegenomen in dit onderzoek zijn er 15 een rijksmonument; de 11 historische dorpskerken, de Grote en de Kleine Kerk in Veere, de kerktoren/vuurtoren 't Hoge Licht in Westkapelle en de kapel van Hoogelande.

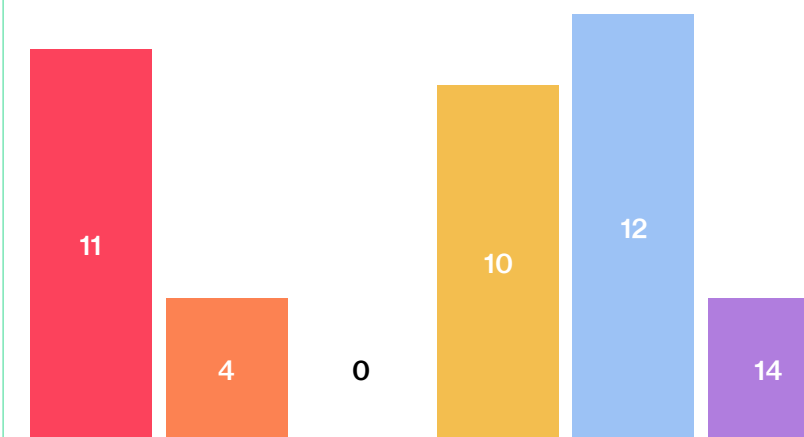
Er zijn in de gemeente Veere 5 kerken aangewezen als Cultuurhistorisch Waardevol Pand (CHWP). Er staan 3 kerken uit de wederopbouwperiode op de nominatie om aangewezen te worden als CHWP.

10 kerkgebouwen en de kerktoren/vuurtoren in Westkapelle zijn gebouwd voor 1500. 4 kerken dateren uit de tijd tussen 1500 en 1700. Er zijn geen kerken gebouwd tussen 1700 en 1850, 10 kerken tussen 1850 en de Tweede Wereldoorlog. Het grootste deel van de kerkencollectie, 16 kerken, is gebouwd na de Tweede Wereldoorlog en voor 1970. Na 1970 zijn vervolgens nog 4 kerken gebouwd.

Monumentale status

- Rijksmonument
- Cultuurhistorisch waardevol
- Geen status

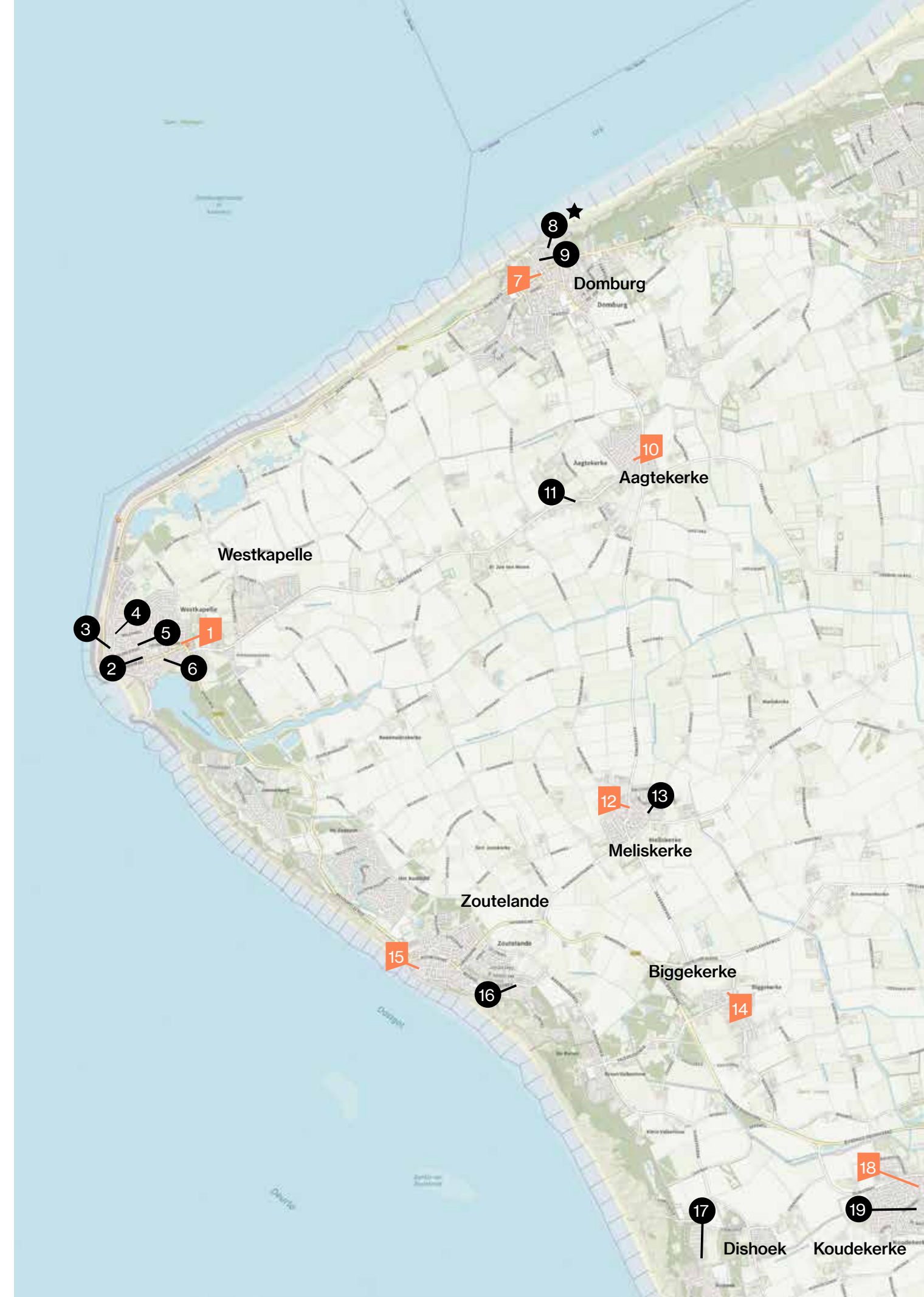
Bouwperiode (totaal 41 kerken)

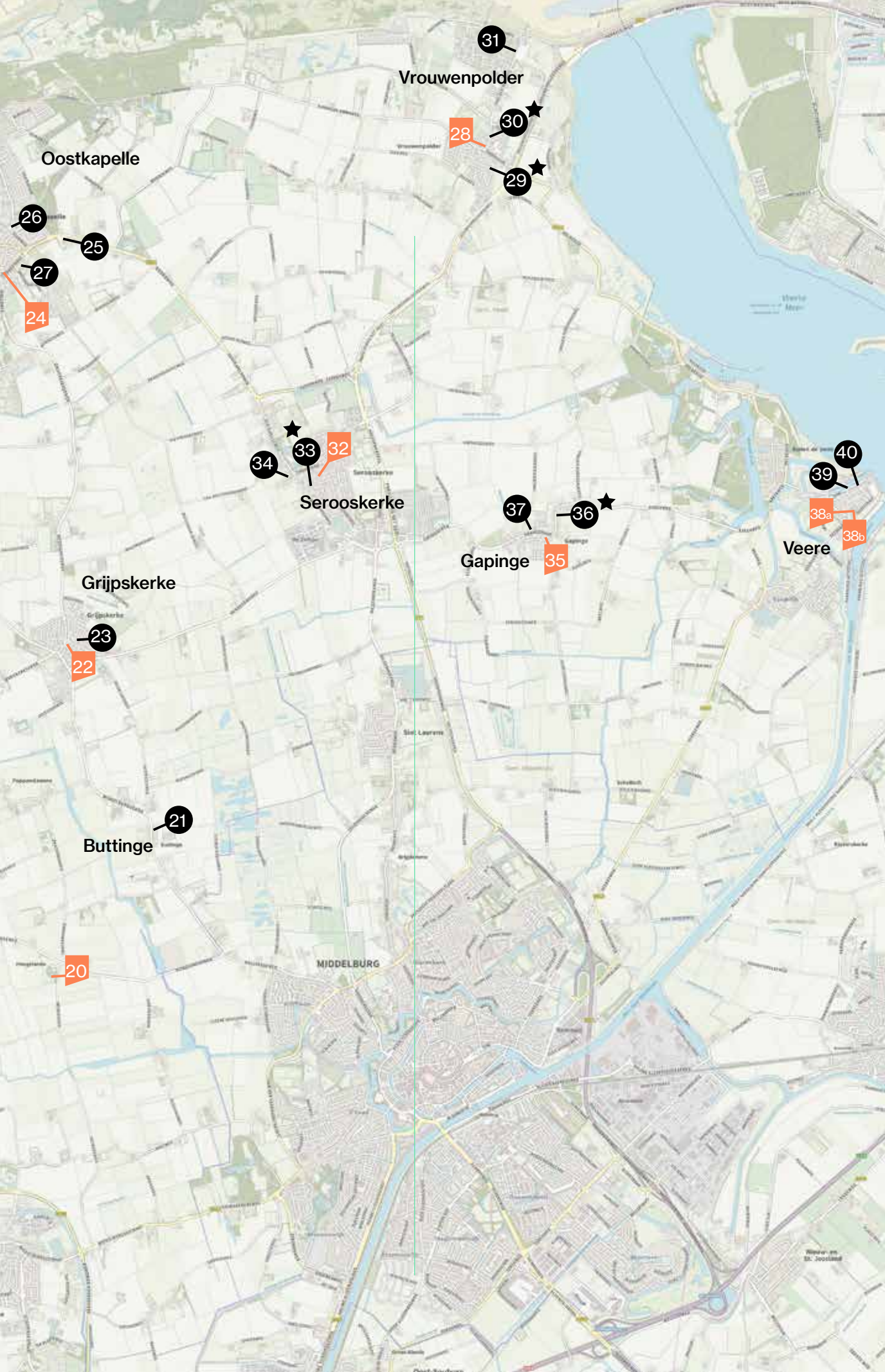
- Voor 1500
- 1500 - 1700
- 1700 - 1850
- 1850 - 1940
- 1940 - 1970
- Na 1970

Monumentale status en bouwperiode

- Rijksmonument
- ★ Cultuurhistorisch waardevol
- Niet beschermd

- 1 Vuurtoren het Hoge Licht (Williborduskerk) Westkapelle
- 2 Dorpskerk of Moriakerk Westkapelle
- 3 Gereformeerde Gemeente Westkapelle
- 4 Maranatha Westkapelle
- 5 Bethelkerk Westkapelle
- 6 Toeristenkerk Westkapelle
- 7 Johanneskerk Domburg
- ★ 8 Sint-Willibrorduskapel Domburg
- 9 Gereformeerde Kerk Domburg
- 10 Dorpskerk Aagtekerke
- 11 Gereformeerde Gemeente Aagtekerke
- 12 Odulphuskerk Meliskerke
- 13 Gereformeerde Gemeente Meliskerke
- 14 Dorpskerk Biggekerke
- 15 Catharinakerk Zoutelande
- 16 Toeristenkerk (Catharinakerk) Zoutelande
- 17 Emmauskerk (toeristenkerk) Dishoek
- 18 Michaëlskerk Koudekerke
- 19 Immanuelkerk Koudekerke

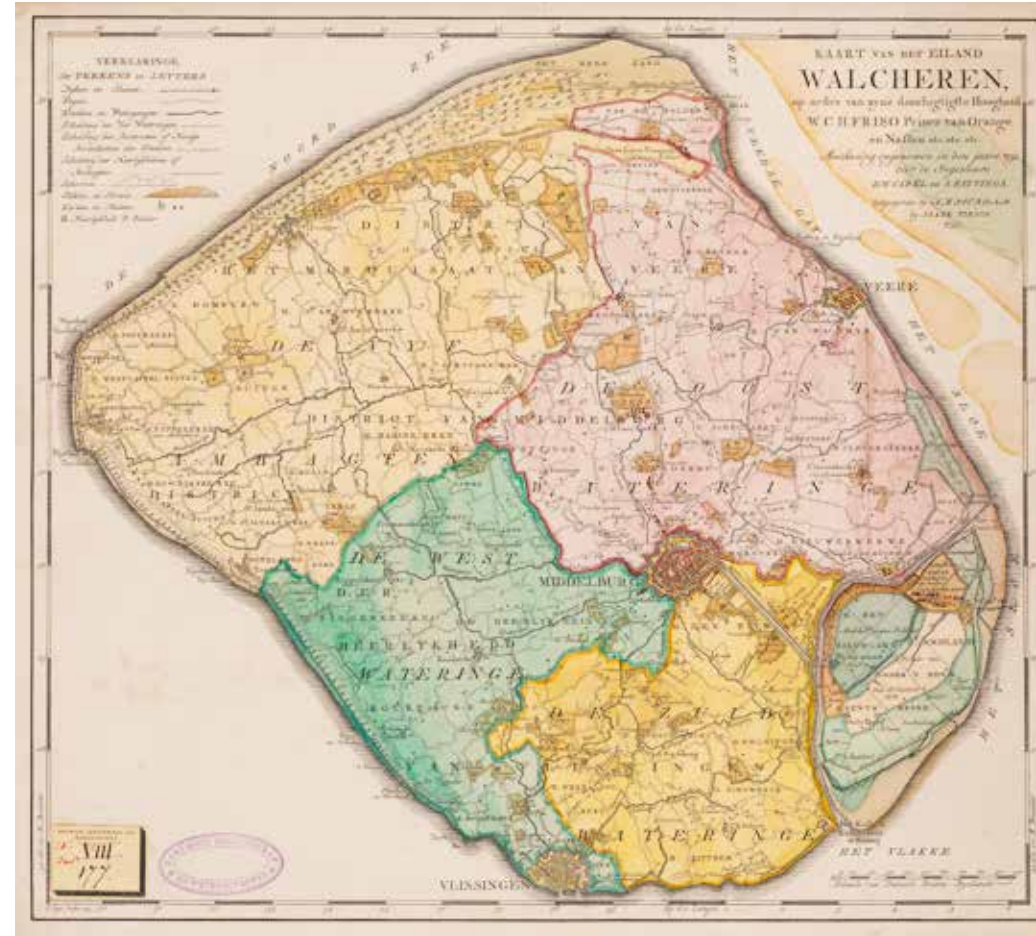
- 20 Kapel van Sint Maarten Hoogelande
- 21 Sint-Michaël Buttinge
- 22 Michaëlskerk Grijpskerke
- 23 Gereformeerde Kerk Grijpskerke
- 24 Dorpskerk Oostkapelle
- 25 Saronkerk Oostkapelle
- 26 Zionskerk Oostkapelle
- 27 Gereformeerde Kerk Oostkapelle
- 28 Pelgrimskerk Vrouwenpolder
- ★ 29 Nederlandse Gereformeerde Kerk Vrouwenpolder
- ★ 30 Gereformeerde Kerk Vrouwenpolder
- 31 Toeristenkerk Vrouwenpolder
- 32 Johanneskerk Serooskerke
- ★ 33 Petruskerk Serooskerke
- 34 Gereformeerde Kerk Serooskerke
- 35 Mariakerk Gapinge
- ★ 36 Gereformeerde Kerk Gapinge
- 37 Gereformeerde Kerk Gapinge
- 38a O.L. Vrouwekerk (Grote Kerk) Veere
- 38b O.L. Vrouwekerk (Kleine Kerk) Veere
- 39 Gereformeerde Kerk Veere
- 40 O.L. Vrouwe ter Sneeuwkapel Veere

4. Onderzoeksresultaten: Cultuurhistorische context

In dit hoofdstuk wordt de (cultuur) historische context toegelicht en het beschrijft de waarde van de kerkinterieurs.

Algemene geschiedenis

Een lange geschiedenis van leven met het water kenmerkt het eiland Walcheren, dat voor een groot deel toebehoort aan het gemeentelijk grondgebied van Veere. Grote overstromingen hebben het huidige landschap van Walcheren bepaald. Met de aanleg van de Sloedam in 1871 veranderde Walcheren in een schiereiland. Rond 1400 waren verspreid over Walcheren zo'n 36 kerkdorpjes aanwezig en aan de kust ontstonden de steden Veere, Domburg en Westkapelle. Veere werd als handelsstad voor wol uit Schotland een welvarende plek, totdat de economische voorspoed door de verwoestingen en plunderingen van de Tachtigjarige Oorlog (1568-1648) ten einde kwam. Na afloop van de oorlog bloeide de economie in Walcheren weer op. De inundatie in de Tweede Wereldoorlog heeft op Walcheren veel schade aangericht. De Watersnoodramp van 1953 heeft daarentegen op Walcheren weinig schade aangericht. De Deltawerken verbonden Walcheren aan Noord-Beveland en de opkomst van het toerisme zorgde voor een groei in welvaart.

1750 Kaart van het eiland Walcheren door Isaak Tirion (Zeeuws Archief NL-MdbZA 294 248)

Tweede Wereldoorlog: Het dijkgat bij Veere na de inundatie in oktober 1944 (Zeeuws Archief, fotoarchief A.G.Kruihof, nr 6)

Geloven op Walcheren (gemeente Veere)

De geestelijke verdrukking door de Rooms-Katholieke Kerk en de oproep tot reformatie in de 16e eeuw door hervormers als Luther en Calvijn leidde tot de beeldenstorm van 1566. De hervorming, die tevens de vrijheidsstrijd tegen de Spaanse onderdrukking betekende, zette door. Echter werd na de Reformatie nog lang vastgehouden aan oude tradities en gebruiken onder de Walcherse bevolking. De zondag werd een dag voor vermaak en vernieuwingen veroorzaakten wantrouwen bij velen, wat in de periode van 1600 tot 1750 in de Nadere Reformatie uitmondde. In 1834 kwam naar aanleiding van ongenoegen over verdere liberalisering de Afscheiding tot stand, die leidde tot het ontstaan van de zelfstandige gereformeerde kerken naast de Nederlandse Hervormde Kerk. Ook op Walcheren werden buiten de Hervormde Kerk om diensten gehouden. In Zeeland werden na 1840 Ledeboeriaanse gemeenten gesticht en in de late 19e eeuw ontstonden er op Walcheren ook dolerende gemeenten nadat als reactie op het rationalisme de Doleantie opkwam. Naast de Ledeboeriaanse en dolerende gemeenten ontstonden in de 19e en begin 20e eeuw meerdere afsplitsingen binnen de protestantse kerken.

De Nederlandse Hervormde Kerk bleef ondanks de afsplitsingen bestaan en tijdens de Tweede Wereldoorlog ontstonden initiële interkerkelijke contacten, alhoewel deze vooralsnog niet succesvol waren. De denominaties bleven zelfstandig totdat in 2004 de Protestantse Kerk in Nederland (PKN) tot stand kwam. De meeste kerken binnen de gemeente Veere zijn nu aangesloten bij de PKN. De katholieken, die voor de Reformatie dominant waren op Walcheren, beleden sinds de Reformatie hun geloof in schuilkerken. Pas aan het eind van de 18e eeuw werd het voor deze groep weer mogelijk om hun geloof openlijk te belijden. De enige rooms-katholieke kerken in de gemeente Veere zijn op dit moment de Sint-Willibrorduskapel in Domburg en een drie (voormalige) toeristenkerken die zijn gesticht voor katholieke vakantiegangers na de opkomst van het toerisme in de 20e eeuw.

Gesloopte kerken

In de verschillende eeuwen zijn diverse kerken verdwenen of gesloopt. Als gevolg van de Tachtigjarige Oorlog werden diverse kerkgebouwen verwoest en nooit meer hersteld. Zo heeft in Krommenhoeke, bij Biggekerke, een middeleeuwse kerk gestaan. Ook in de 21e eeuw werden kerken gesloopt

zoals de voormalige gereformeerde Ichthuskerk in Meliskerke.

ca. 1900 Gezicht op de Grote Kerk van Veere. Prentbriefkaart naar een afbeelding uit de periode 1650-1750 (Zeeuws Archief NL-MdbZA 2870 1818)

1895-1905 Domburg, Gezicht op Strand en Zee (Zeeuws Archief: NL-MdbZA 2870 2733)

Een epitaaf uit 1669 van beeldhouwer Rombout Verhulst in de Dorpskerk van Aagtekerke.

Interieurs van de kerken

De gemeente Veere heeft een gevarieerd kerkenlandschap met gebouwen uit verschillende bouwstijlen en perioden. Het aantal rijksmonumenten is procentueel vergelijkbaar met het gemiddelde van Nederland.

Dertig procent van de kerkinterieurs en kerkelijke collecties in Veere is eerder vastgelegd. De registratiegegevens die er zijn, zijn echter in een flink aantal gevallen ouder dan de ongeschreven richtlijn binnen kerkelijk Nederland dat een inventarisatie van het interieur eens in de vijftien tot twintig jaar plaatsvindt. Eén locatie in Veere voldoet aan deze norm. In een deel van de kerken in Veere is echter nog nooit een interieurregistratie uitgevoerd, wat kenmerkend is voor de aandachtspunten aan het eind van deze waardenstelling. Waardestellingen hebben geen betrekking op immateriële waarden.

Topensembles

De Kleine Kerk in Veere wordt hoog gewaardeerd als gaaf voorbeeld van een nagenoeg authentiek protestants interieurensemble.

De middenmoot

De Dorpskerk in Aagtekerke is een kerk die behoort tot de middenmoot. Het interieur van de Dorpskerk kwam grotendeels tot stand in de 19e eeuw, met enkele nieuwe elementen afkomstig uit de restauratie van 1956.

Voor de Dorpskerk in Biggekerke geldt hetzelfde. Bijzonder aan dit kerkgebouw is dat, in tegenstelling tot andere Walcherse kerken, het koor nog aanwezig is.

De Johanneskerk in Serooskerke heeft een zogenaamd historisch gegroeid ensemble, met onderdelen uit de zeventiende tot twintigste eeuw. De gedecoreerde preekstoel uit 1661 en de zerken voor lokale edelen (eveneens zeventiende-eeuws) hebben de hoogste ouderdoms- en dus authenticiteitswaarde.

Onderaan, maar zeker niet onbelangrijk

Als laatste benoemen we nog de Pelgrimskerk in Vrouwenpolder.

De Pelgrimskerk in Vrouwenpolder onderging in de jaren vijftig van de twintigste eeuw een grootschalige renovatie. Het interieur werd daarbij op een zeer sobere wijze vernieuwd.

Bij kerkgebouwen die gebouwd werden na 1980 is het nog te vroeg om over erfgoedwaarde te spreken.

Het interieur van de Pelgrimskerk net na de grootschalige renovatie. Foto: Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, Amersfoort /50.685

Kernwaarden

De kernwaarden voor de kerkgebouwen in de gemeente Veere kunnen als volgt worden samengevat:

- De variëteit aan denominaties en bouwperiodes vertaalt zich in een grote (historische) diversiteit aan kerkgebouwen.
- Een substantieel deel van de middeleeuwse kerkgebouwen op Walcheren werd tijdens de Tachtigjarige Oorlog beschadigd of verwoest. De restanten van deze kerken werden opgenomen in de herbouwde protestantse kerken. Deze gebouwen hebben belangrijke cultuur- en architectuurhistorische waarden.

Het kerkringdorp Koudekerke

- Veel oude(re) kerkgebouwen zijn beeldbepalend door hun plaats in het historische stads- of dorpsbeeld. De stedenbouwkundige context van deze gebouwen, vooral in de ringdorpen, is van hoge waarde.
- De gebruikswaarde van de kerkgebouwen is hoog, daar waar de religieuze functie wordt gecombineerd met andere functies zoals concerten en bijeenkomsten.
- In meerdere kernen in de gemeente Veere staan meer dan één kerkgebouw. Deze gebouwen vertegenwoordigen meestal bouwstijlen uit verschillende periodes
- Nieuwere kerkgebouwen representeren vernieuwende architectuur en soms ook veranderende religieuze gebruiken. Een bijzondere (Zeeuwse) typologie wordt gevormd door de toeristenkerken, waarvan Veere er vier heeft.
- De Willibrorduskapel in Domburg is net als de toeristenkerken gebouwd voor gelovigen die van elders kwamen voor een tijdelijk verblijf. In het geval van deze rooms-katholieke kapel kwamen ze naar Domburg voor een kuur. Net als de toeristenkerken is deze kapel van waarde als voorbeeld van het streven van de Katholieke kerk om ook de gelovigen in protestantse streken te bedienen.

Altaar van de Toeristenkerk in Zoutelande

- In Veere staan verhoudingsgewijs veel kerken die na de Tweede Wereldoorlog gebouwd zijn zonder dat de gemeente veel wederopbouwijken kent. De reden hiervan ligt in de inundatie van 1944 en de grote groei binnen de gereformeerde stroming. De architectuur van deze kerken vertegenwoordigen jonge bouwstijlen en zijn daarom van waarde.
- In Veere staan minder kerkgebouwen met zeer eenvoudige architectuur dan in andere gemeenten in Zeeland. Voor zover ze niet onherstelbaar verbouwd zijn vertegenwoordigen deze eenvoudige kerken ook waarde in de geloofsgeschiedenis van Zeeland.

- In verschillende kerkgebouwen is sprake van interessante interieurstukken, die essentieel zijn voor het vertellen van het verhaal van de kerkgeschiedenis.
- Door het oorlogsgeweld van de Tweede Wereldoorlog werd het nodig Westkapelle opnieuw op te bouwen. Het centrum met de Dorpskerk werd naar moderne inzichten herbouwd. Het ensemble van het dorpscentrum en de kerk heeft waarde in de wederopbouwgeschiedenis.
- Een categorie dorpen die de laatste jaren meer aandacht krijgen zijn de gekrompen dorpen. De kerken in die gehuchten zijn maar fragmentarisch bewaard gebleven. Toch zijn die restanten een waardevol onderdeel van de Walcherse geschiedenis.
- Op Walcheren spelen de kerkenpaden vanouds een belangrijke rol. Vroeger waren deze paden richting de kerken belangrijke routes richting kerk en dorp. Vandaag de dag ligt hebben kerkenpaden vooral cultuurhistorische en recreatieve waarde. In versterking van het netwerk van kerkenpaden kunnen ook kansen liggen voor positionering en (her)bestemming van kerken.
- In de middeleeuwen werden veel kerken in Europa gebouwd.

De bakstenen hiervoor werden in veldovens gebakken. Bij dit bakproces kregen sommige stenen een groen geglazuurde buitenlaag. De metselaar vormde soms met deze gekleurde stenen tekens in het metselwerk, die metseltekens worden genoemd. Over de betekenis van de tekens gaan verschillende verhalen, maar dat ze bijzonder zijn is onmiskenbaar. De gemeente Veere heeft erg veel kerken waar nog metseltekens te zien zijn, waar ook heel bijzondere exemplaren bij zitten.

*"We staan niet boven de
gemeenschap, maar we doen het
samen: (dienstbaar zijn)"*

Gereformeerde Gemeente Oostkapelle

De kapel van Hoogelande is een voorbeeld van een restant van een gekrompen dorp. Het dorp met kerk werd verwoest in de Tachtigjarige oorlog. De ruïne van de voormalige kerk werd in de jaren '60 van de vorige eeuw herbouwd.

5. Beleidskader gemeente Veere

Dit hoofdstuk geeft inzicht in hoe de kerkenvisie zich verhoudt binnen de beleidskaders van de gemeente Veere.

Beleid

Behoud door ontwikkeling

De gemeente Veere heeft in 2015 de Structuurvisie Cultuurhistorie vastgesteld. Een visie op hoe de gemeente wil omgaan met de aanwezige cultuurhistorie en een waardenkaart die aangeeft waar de materiële overblijfselen uit het verleden zich bevinden, waar deze in het huidige landschap tastbaar en zichtbaar zijn en hoe daarmee om te gaan.

Veere is een gemeente met een rijke cultuur en cultuurhistorie. Niet voor niets is Veere aangewezen als onderdeel van het Nationaal Landschap, een landschap dat het verdient om respectvol mee om te gaan. Dertien zeer diverse en karakteristieke kernen, met elk hun eigen identiteit. Van kustplaats tot ringdorpen met lintbebouwing en daartussen een open landschap met zijn vele mooie boerderijen, landhuizen, vliedbergen enz. Ook het beschermd stadsgezicht Veere en de ruim 350 geregistreerde Rijksmonumenten geven een extra kleur aan de historie van Veere.

Het historische landschap en het bijbehorende erfgoed hebben voor inwoners, toeristen en ondernemers grote waarde. Ze bepalen voor een belangrijk deel de kwaliteit van onze vertrouwde leefomgeving.

Veel van de cultuurhistorische waarden staan onder druk van verschillende ontwikkelingen. Dat kan sluipenderwijs leiden tot een verandering in ons buitengebied en in onze dorpen. Deze ontwikkelingen kunnen onder meer zijn; nieuwbouw, functieverandering, sloop en schaalvergroting. Voor de kerken in het bijzonder staan de historische waarden onder druk van het toekomstperspectief van de kerken in het kader van het afnemend kerkbezoek. Het doel van de gemeente is niet om de ontwikkelingen tegen te gaan en op die manier alle cultuurhistorische waarden te behouden. Integendeel, de gemeente Veere streeft naar behoud door ontwikkeling. Het behoud van het historisch erfgoed is op langere termijn juist verzekerd door een zinvol, functioneel en verantwoord (her)gebruik en (her)bestemming.

Daarom vindt de gemeente Veere dat deze en andere cultuurhistorische waarden bij de beoordeling van ruimtelijke plannen

belangrijk uitgangspunten moeten zijn. De gemeente streeft in de eerste plaats naar een bewuste omgang met het cultureel erfgoed. De gemeente wil dit bij de beoordeling van ruimtelijke plannen tot uitdrukking brengen. Het inzichtelijk maken van die rijkdom door middel van de structuurvisie cultuurhistorie 2015 met bijbehorende waardenkaart vormt hiervoor de grondslag.

Instandhouding kerkgebouwen

Voor de instandhouding van kerkgebouwen is het ten eerste van belang dat het gebouw functioneel blijft en daaruit inkomsten kan genereren om de kosten die met het gebruik gepaard gaan te kunnen dekken. Rijksmonumenten en met name de middeleeuwse kerken brengen echter dermate hoge onderhoudskosten met zich mee dat een aanvullende onderhoudssubsidie noodzakelijk zal blijven. Daarvoor kan er bij de Rijksoverheid subsidie worden aangevraagd.

Subsidie

Alle eigenaren van rijksmonumentale kerkgebouwen in de gemeente Veere zijn op de hoogte van de *Subsidieregeling Instandhouding Monumenten (SIM)*.

Voor de kerken in het bijzonder staan de historische waarden onder druk van het toekomstperspectief van de kerken in het kader van het afnemend kerkbezoek.

De meesten maken er gebruik van en laten zich daarbij ondersteunen door een professioneel bureau.

Ondanks het in 2019 verhoogde subsidiepercentage (van 50% naar 60%) blijft het eigen aandeel (40% + 100% van de eventuele niet-subsidiabele kosten) een knelpunt voor de eigenaren. Voor de onderhoudskosten zijn bij de gemeente Veere en bij de Provincie Zeeland geen aanvullende subsidiemogelijkheden.

Wanneer er sprake is van een restauratie kan daarvoor subsidie worden aangevraagd bij de Provincie Zeeland. Op deze **provinciale subsidieregeling voor restauratie van rijksmonumenten** kan ieder jaar een beroep worden gedaan. De provinciale regeling heeft een subsidiepercentage van maximaal 70%, met een maximaal bedrag van € 500.000,= maar ook dan is een eigen bijdrage van 30% noodzakelijk. Dit moet met behulp van een dekkingsplan worden aangetoond. Voor rijksmonumentale kerkgebouwen met een andere functie dan het religieuze gebruik, blijven de subsidiemogelijkheden bestaan, maar ook dan blijft het eigen aandeel een aandachtspunt.

Herbestemming kerkgebouwen

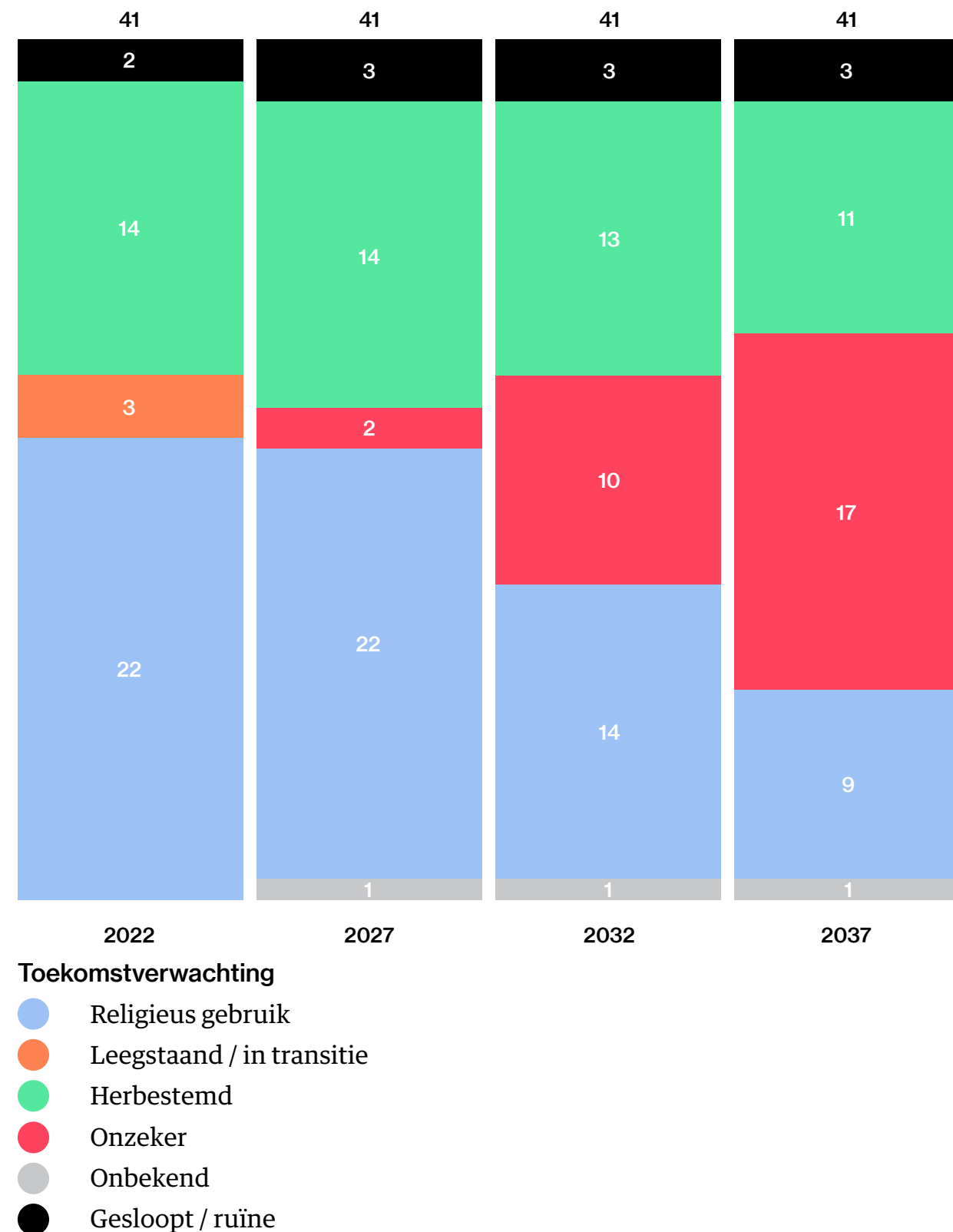
Als de kerken hun functie als kerkgebouw dreigen te verliezen, zal er naar een oplossing gezocht moeten worden voor de functionele invulling van het gebouw. Bij kerken zonder cultuurhistorische waarde kan de oplossing liggen in sloop en een herbestemming van de locatie. In sommige gevallen kan er ook voor verkoop met behoud van het gebouw en herbestemming gekozen worden. Voor zowel rijksmonumentale kerkgebouwen als voor kerkgebouwen met een hoge cultuurhistorische waarde kan een beroep worden gedaan op de **subsieregeling stimulering herbestemming monumenten**. Op basis van deze regeling kan 70% subsidie worden aangevraagd voor een haalbaarheidsonderzoek voor de nevenbestemming (naast de religieuze functie) of de herbestemming van een kerkgebouw (en van andere monumenten). Deze regeling staat ook open voor een **subsidie voor een duurzaamheidsonderzoek**. De kerken in de gemeente Veere hebben nog geen gebruik gemaakt van deze mogelijkheid.

Kansenkaart per kerk

Ruimtelijke opgaven concentreren zich steeds meer op bestaand bebouwd gebied, waar leegstand en herbestemming een belangrijke rol spelen. Deze veranderende ontwikkelingsopgaven vragen een integrale benadering, kennis, oog voor actuele ontwikkelingen, inventiviteit en oplossingsgerichtheid. Het gaat immers niet alleen om een ruimtelijke opgave, maar ook om economische, sociale, maatschappelijke en culturele belangen. Daarom is de situatie rondom de kerken belangrijk om in te brengen als terugkerend agendapunt bij het al bestaande structurele overleg van de verschillende domeinen/afdelingen. Te meer omdat kerken vaak op centrale plekken in wijk, dorp en regio gevestigd zijn.

Kerkeigenaren en de gemeente zijn nu aanzet om de toekomst vorm te geven. Een herkenbare cultuurhistorische identiteit of maatschappelijke, sociaal-economische waarde geeft een sterke positie in het ruimtelijke proces en schept duidelijkheid richting initiatiefnemers over (on)mogelijkheden. Door een kansenkaart per kerk op te stellen komt er helderheid in de potentie en mogelijkheden van de plekken.

6. Onderzoeksresultaten: Toekomstverwachting

In dit hoofdstuk wordt een doorkijkje gegeven naar de toekomst van het Veerse kerkenlandschap. Dit vormt de basis waarop nieuwe toekomstperspectieven en ideeën kunnen ontstaan. Het inzicht biedt de mogelijkheid voor de gemeente, de kerkeigenaren en de brede Veerse gemeenschap om kerken integraal mee te nemen in het maken van toekomstplannen.

In de tabel hiernaast is te zien dat de toekomst voor veel kerken onzeker is. Dit geldt voor zowel kerken die nu in religieus gebruik zijn, maar ook voor herbestemde kerken kan de toekomst onzeker zijn.

Meer dan alleen kerk zijn: secundaire programmering

Voor de nog in functie zijnde kerken geldt dat voor ongeveer de helft het kerkbezoek afneemt. Dat zijn vaak kerken met een grote cultuurhistorische en maatschappelijke waarde in de kernen. Een aantal van deze kerken hebben al ingespeeld op het afnemende kerkbezoek en hebben recent geïnvesteerd om de kerk geschikt te maken voor een secundaire programmering met meer maatschappelijke en culturele activiteiten.

Op het eerste gezicht lijkt er geen directe urgentie te zijn, maar de noodzaak na te denken over toekomstig gebruik zal voor een deel van de kerken in korte tijd toch noodzakelijk worden.

De eigenaren van de kerkgebouwen verwachten dat de religieuze functie binnen nu en 15 jaar steeds onzekerder wordt. Ook het kerkgebouw met een culturele functie is kwetsbaar. Er zijn in totaal 12 kerkgebouwen binnen de gemeente Veere die specifiek aandacht verdienen, zij hebben allemaal de status van rijksmonument en hebben een centrale positie in het dorp of stad.

"Kerk zijn voor het hele dorp, dus ook mensen buiten de kerkgemeenschap."

Gereformeerde Gemeente Oostkapelle

Urgentie om actie te ondernemen

Nr.	Kerk	Plaats	Funct.	Monu.	Urgentie
1	Vuurtoren het Hoge Licht (Willibrorduskerk)	Westkapelle			
2	Dorpskerk of Moriakerk	Westkapelle			
3	Gereformeerde Gemeente	Westkapelle			
4	Maranatha	Westkapelle			
5	Bethelkerk	Westkapelle			
6	Toeristenkerk	Westkapelle			
7	Johanneskerk	Domburg			
8	Sint-Willibrorduskapel	Domburg			
9	Gereformeerde Kerk	Domburg			
10	Dorpskerk	Aagtekerke			
11	Gereformeerde Gemeente	Aagtekerke			
12	Odulphuskerk	Meliskerke			
13	Gereformeerde Gemeente	Meliskerke			
14	Dorpskerk	Biggekerke			
15	Catharinakerk	Zoutelande			
16	Toeristenkerk	Zoutelande			
17	Emmauskerk (toeristenkerk)	Koudekerke-Dishoek			
18	Michaëlskerk	Koudekerke			
19	Immanuelkerk	Koudekerke			
20	Kapel van Sint-Maarten	Hoogelande			
21	Middelands Zeetuin Uilenbroek	Buttinge			
22	Michaëlskerk	Grijpskerke			
23	Gereformeerde Kerk	Grijpskerke			
24	Dorpskerk	Oostkapelle			
25	Saronkerk	Oostkapelle			
26	Zionskerk	Oostkapelle			
27	Gereformeerde Kerk	Oostkapelle			
28	Pelgrimskerk	Vrouwenpolder			
29	Nederlandse Gereformeerde Kerk	Vrouwenpolder			
30	Gereformeerde Kerk	Vrouwenpolder			
31	Toeristenkerk	Vrouwenpolder			
32	Johanneskerk	Serooskerke (W)			
33	Petruskerk	Serooskerke (W)			
34	Gereformeerde Kerk	Serooskerke (W)			
35	Mariakerk	Gapinge			
36	Mozaïekkerk	Gapinge			
37	Gereformeerde Kerk	Gapinge			
38a	O.L. Vrouwekerk (Grote Kerk)	Veere			
38b	O.L. Vrouwekerk (Kleine Kerk)	Veere			
39	Gereformeerde Kerk	Veere			
40	O.L. Vrouwe ter Sneeuw	Veere			

Functie:

- Religieus gebruik
- Herbestemd
- In transitie
- Gesloopt / ruïne

Monument:

- Rijks
- Cult. Hist.
- Stadsgezicht

Urgentie:

- Instandhouding op de langere termijn goed (15+ jaar)
- Instandhouding komt op termijn onder druk te staan (5-15 jaar)
- Instandhouding staat op korte termijn onder druk (0-5 jaar)
- Sloop

Urgentie om actie te ondernemen

De mate van urgentie is aangegeven in de tabel op pagina 34 door middel van een groene (op middellange termijn gaat alles goed), een oranje (bedreigd) en rode bol (risicozone).

Urgentie historische kerken

Van de 12 historische, middeleeuwse kerken in de gemeente Veere zijn er 11 kerken bedreigd (oranje bol). Eén historische kerk is niet bedreigd.

Urgentie overige kerken

Van de niet-middeleeuwse kerken zijn er twee kerkgebouwen in de risico-zone (rode bol). Dit zijn de Toeristenkerken van Zoutelande en Vrouwenpolder, beide kerken staan te koop.

Vier kerkgebouwen zijn bedreigd. Het gaat om de rijksmonumentale Kapel van Sint-Maarten, de Middelandse Zeetuin Uilenbroek, de Willibrorduskapel en de Nederlandse Gereformeerde Kerk in Vrouwenpolder. Deze laatste twee kerken zijn aangewezen als cultuurhistorisch waardevol.

Voor 20 kerken in deze categorie geldt dat het op de lange termijn goed gaat (groene bol). Hieronder is onder andere de rijksmonumentale Vuurtoren het Hoge licht.

Kerkeigenaren zijn zoekend

Uit de gesprekken met de kerkeigenaren is gebleken dat een deel van de kerkbesturen zoekend is naar een gezonde exploitatie. Veel kerkgemeenschappen maken al actief plannen of hebben al jarenlange ervaring opgedaan met nevenbestemming.

De bewustwording van een ander perspectief over 15 jaar is wel aanwezig, maar de gemene deler is dat de gemeenschappen zo lang mogelijk willen blijven kerken in het eigen kerkgebouw met daarbij andere aan de exploitatie ondersteunende functies. Het realiseren van nevengebruik naast de religieuze hoofdfunctie biedt kansen om het gebruik van het kerkgebouw te intensiveren en de kosten (energierkening, onderhoud van het gebouw) te delen onder meerdere gebruikers. Het kerkgebouw krijgt een extra rol binnen de samenleving en de kerkgemeenschap kan in het eigen kerkgebouw blijven kerken. Het is gezien de hoeveelheid kerken met een gelijke toekomstvoorspelling en soortgelijke invulling van activiteiten ook wenselijk om dergelijke activiteiten onderling af te stemmen. Zo wordt concurrentie tussen nevenbestemmingen voorkomen.

Rol gemeente Veere

Binnen de gemeente is er aandacht voor de herbestemming van de twee toeristenkerken die te koop staan (rode bollen). Verder laat het geschetste toekomstperspectief zien dat 11 historische kerken in religieus gebruik onmiddellijke aandacht nodig hebben. Redenen hiervoor zijn een structureel exploitatietekort, sterk gekrompen kerkgemeenschap en het soms interen op financiële reserves voor onderhoud. Deze visie zal zich voornamelijk richten op deze kerken.

Voor deze kerken waar op de lange termijn niet vaststaat of ze op deze manier verder kunnen gaan proberen de gemeente en andere stakeholders vast na te denken over hoe we deze eigenaren bijgestaan kunnen worden in hun zoektocht naar andere organisatievormen, nieuwe economische dragers. We denken hierbij aan:

- centraliseren van de organisatie rondom de nevenfuncties van kerken
- periodiek contact met de kerkeigenaren over de status, behoeftes en kansen
- periodiek ambtelijk overleg waarbij ook de kernambtenaren op de hoogte blijven van de situaties van de kerken

Plantengroei op kopgevel

Glasschade in glas in loodraam

Slechte staat metselwerk

Scheuren in metselwerk

Mosgroei op afzaat onder venster

Slecht verfwerk

Bouwkundige staat van de kerkgebouwen

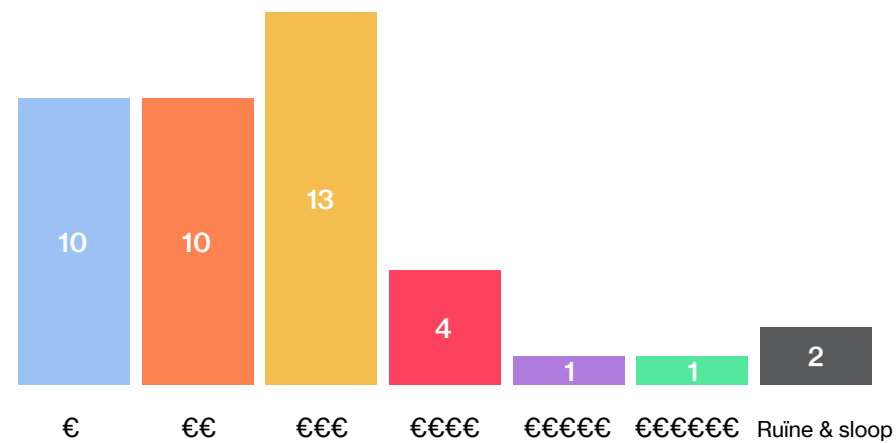
Een bestendige toekomst voor de kerkgebouwen hangt in eerste instantie af van de toekomstverwachting van de eigenaar/gebruiker. Van belang is ook de bouwkundige staat waarin kerkgebouwen verkeren. Met behulp van een bouwkundige scan, uitgevoerd door de Monumentenwacht, zijn de bouwkundige staat en de omvang van de te verwachten kosten ingeschat. Hieruit blijkt dat de omvang van de kosten moet worden gerelateerd aan de omvang van het gebouw en aan de toegepaste materialen. Niet onvermeld mag blijven dat het onderhoud aan gebouwen, die de status van rijksmonument hebben, vaak meer kosten met zich meebrengt dan onderhoud aan niet-monumentale gebouwen. Een indicatie van de verwachte kosten is verbeeld in de infographics hieronder.

In het algemeen is de staat van de meeste kerkgebouwen binnen de gemeente Veere als goed beoordeeld (24 van de 41). 11 kerkgebouwen zijn in redelijke staat, 3 kerken in matige staat en 1 kerkgebouw is in slechte staat. 2 kerken zijn of worden gesloopt.

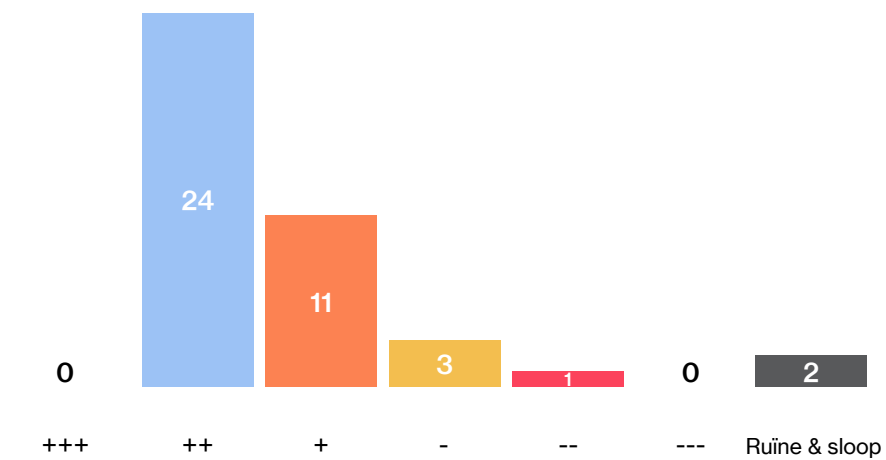
Onderscheid moet worden gemaakt tussen kerkgebouwen, die als rijksmonument zijn aangewezen (15 van de 41) en niet monumentale kerkgebouwen (26 van de 41). Van de rijksmonumenten is veruit het grootste deel in goede bouwkundige staat. Van de 15 rijksmonumenten zijn 5 gebouwen in redelijke staat. De overige 10 gebouwen zijn in goede staat.

Van de 3 cultuurhistorisch waardevolle panden is er 1 in goede staat en zijn er 2 in redelijke staat.

Van de overige 23 kerkgebouwen zonder beschermde status is de bouwkundige staat van 13 gebouwen als goed beoordeeld. Nog eens 4 gebouwen zijn als redelijk beoordeeld en 3 gebouwen als matig. Eén kerk in de gemeente Veere is in slechte staat, dit betreft een herbestemd kerkgebouw.

Indicatie verwachte kosten

Staat van onderhoud

7. Onderzoekresultaten: Sterkte-zwakteanalyse

Met betrekking tot de 13 kerken met een centrale ligging in de dorpen (veelal monumentale (ringdorp)kerken)

Op basis van de gesprekken met de kerkeigenaren en de workshop met medewerkers van de gemeente Veere is de volgende sterkte-zwakteanalyse opgesteld.

In het overzicht op de volgende pagina's is aangegeven waar het wringt en waar de kracht ligt voor de kerkeigenaren en de gemeente Veere. Door in deze analyse ook de achtergrond te benoemen wordt het in de toekomst overzichtelijk om keuzes te maken. Keuzes in de manier van elkaar versterken, goed te kijken naar eigen kernwaarden en management van verwachtingen. Veere groeit, in mogelijkheden, in het samen zijn, in het werken met elkaar en niet te vergeten in het kennis delen met elkaar, uiteraard met op de achtergrond de altijd eigen nestgeur. Maar met een gezamenlijk perspectief dat hoe dan ook er voor de kerken een plek is in de toekomst. Dit helpt om de keuzes te maken, welke kerk voor welke (neven)functie het meest geschikt is en hoe de organisatie daar idealiter bij uit zou zien.

'Gemeente Veere: ga in de MEEwerkstand!'

Protestantse Gemeente Oostkapelle

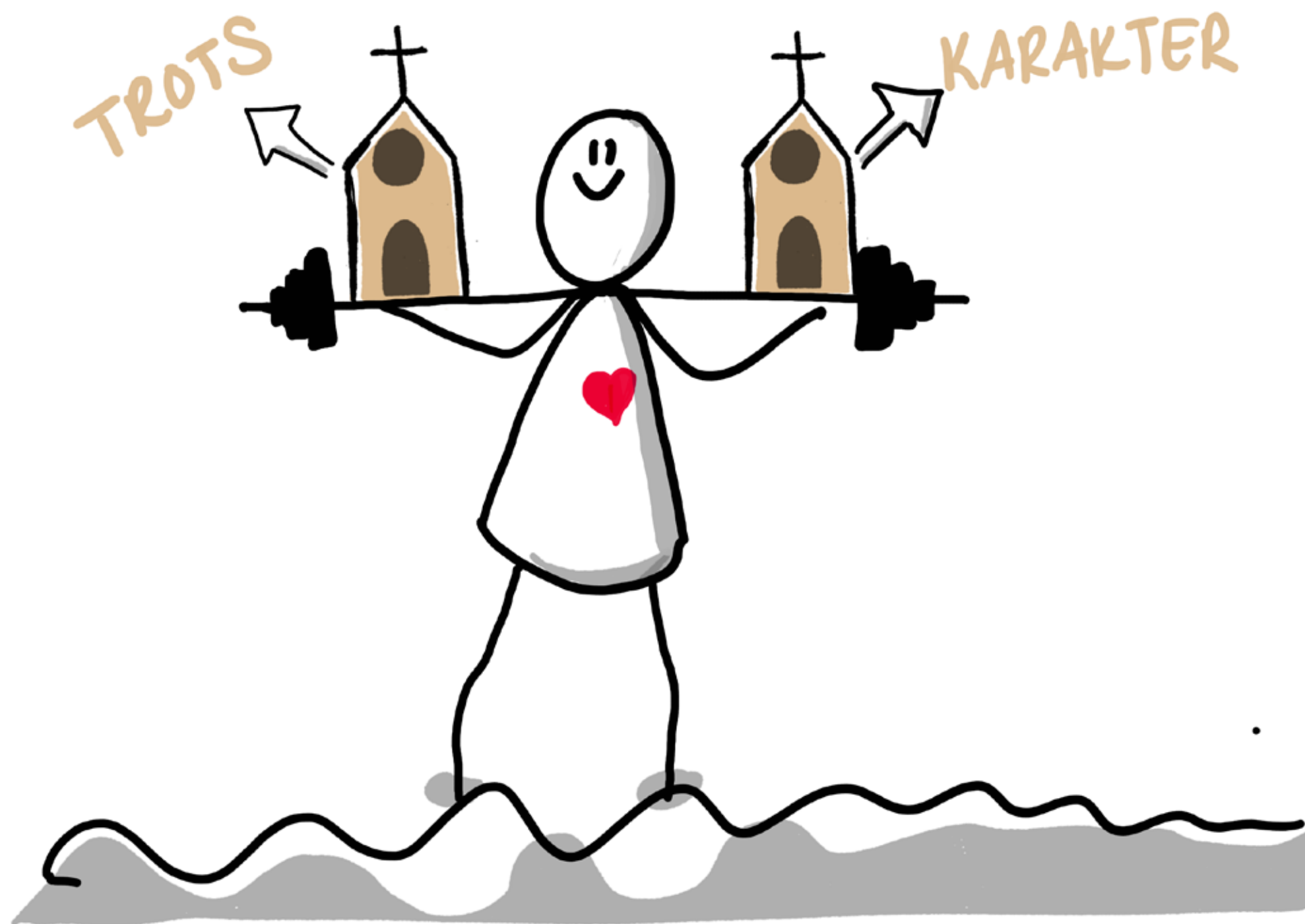
"Open kerk"

"Kerk voor het dorp zijn in de meest brede zin"

Protestantse Gemeente Biggekerke-Meliskerke

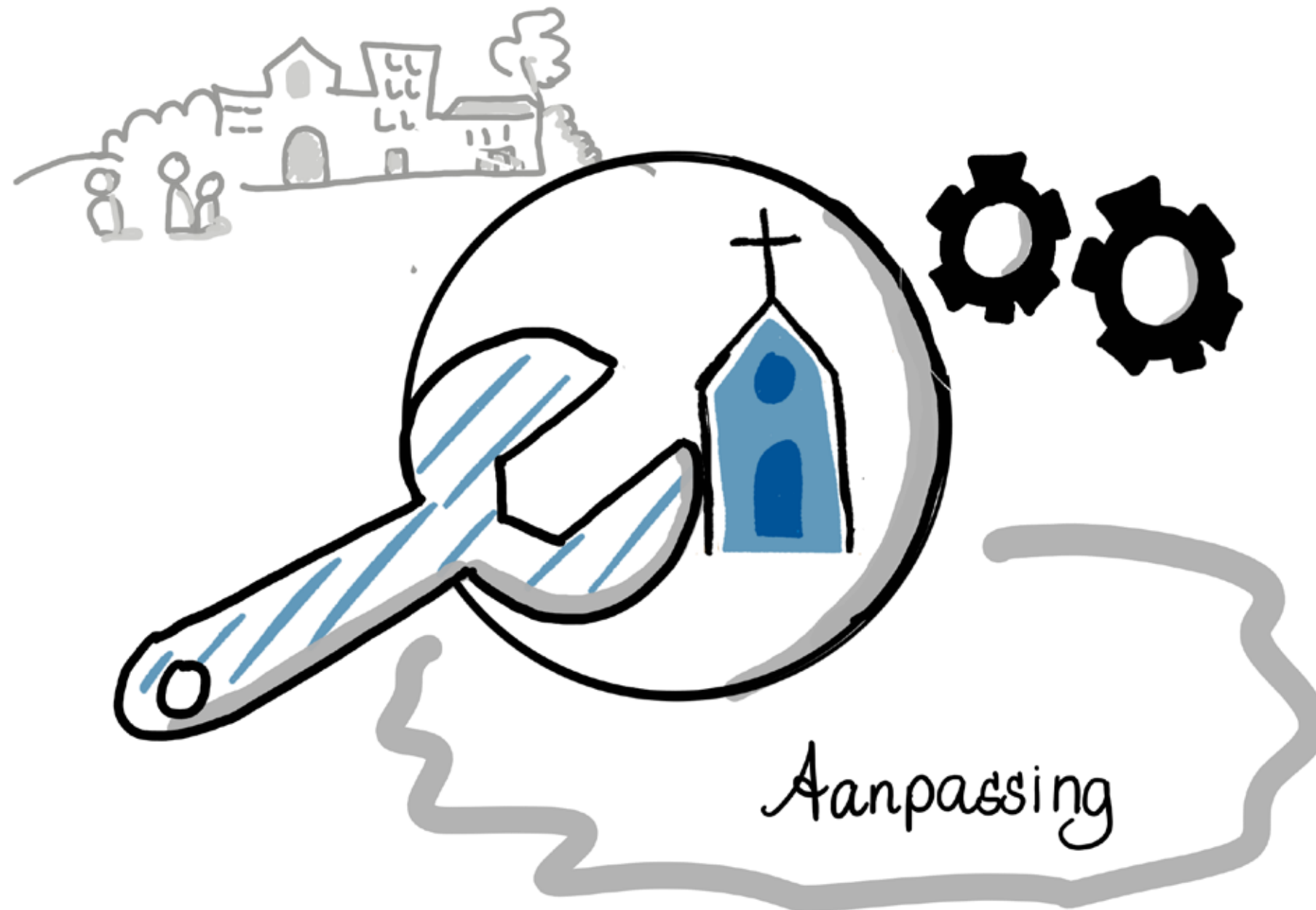
Maar met een gezamenlijk perspectief dat hoe dan ook er voor de kerken een plek is in de toekomst

Sterktes

- Hechte gemeenschappen
- Sterke kerkencollectie (goed onderhouden)
- Kerken (verhaal en gebouw) zijn stevig verankerd in de dorpsbeleving
- Betrokken vrijwilligers
- Samenwerkingen tussen denominaties zijn al tot stand gekomen
- Focus op toekomstbestendigheid
- Maatschappelijke betrokkenheid
- Centraal gelegen
- Markante gebouwen
- Duurzaam gebruik
- Grote ruimte
- Gebouwen met ruimte om het gebouw hebben een sterke interactie met het plein en de omliggende bebouwing

Zwaktes

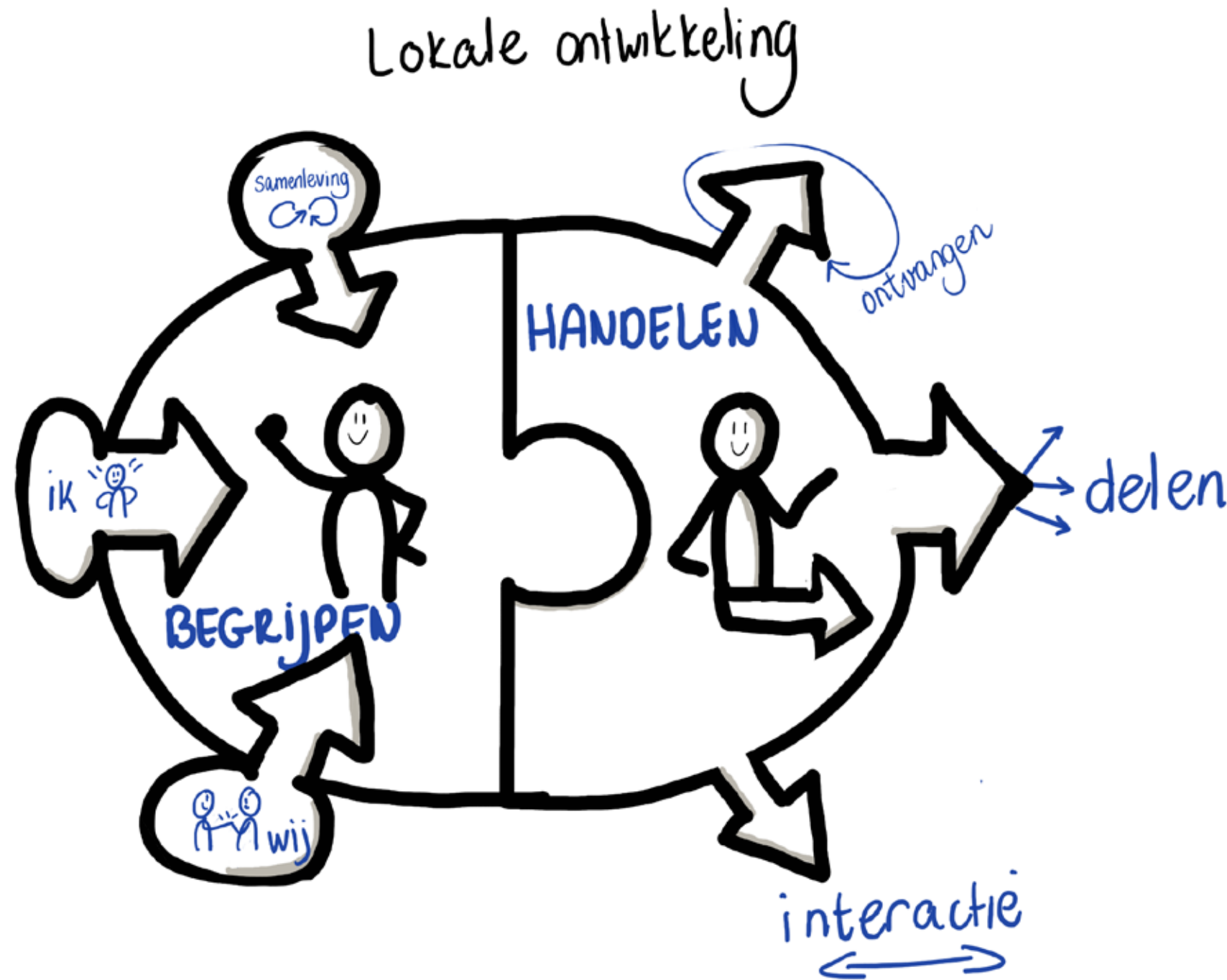
- De krimpende gemeente is ook een veranderende gemeente: jongeren trekken weg en er is een toename van emigranten en randstedelingen. Deze hebben vaak een andere geluksbeleving
- Toeristenkerken staan onder druk
- Wederopbouwkerken zijn nog niet beschermd, mogelijke sloop dreigt
- Historische dorpskerken zijn monumentaal en daarom lastiger aan te passen aan nieuw gebruik
- Ringdorpskerken hebben door hun ligging weinig parkeerruimte tot hun beschikking
- Betaald parkeren
- Weinig exclusief aanbod in programmering
- Religieuze drempel
- Vergrijzing en afnemend aantal vrijwilligers
- Aard van de werkzaamheden bij bredere functie kerk past niet bij huidige vrijwilliger
- Hogere pensioenleeftijd zorgt voor hogere leeftijd vrijwilligers
- Weinig samenwerking tussen kerken op organisatorisch niveau

Kansen

- Het dorp gaat voor de kerk
- Het dorp voelt zich eigenaar van de kerk, door o.a. crowdfunding
- Tuinen rondom de kerken benutten, openbaar toegankelijk voor spelen en bewegen
- Behoeftte aan ontmoeten en een centraal punt
- Gebouwenruil
- Er is steeds weer gevoel van bestuurlijke urgentie voor woningbehoefte en behoefte aan uitbreiding maatschappelijke voorzieningen (door vergrijzing)
- Participatie, democratisering
- Zingevingbehoefte
- Samenwerkingen tussen kerkeigenaren en kerkeigenaren en gemeente
- Relatiebeheer gemeente
- Toenemend bewustzijn wat zorgt voor meer mogelijkheden tot overheidssteun (kennis en financieel)
- Kans tot combinatie met diverse ontmoetingsfuncties
- Subsidies mogelijk bij samenwerking met dorpshuizen
- Deel gezamenlijke kennis over beheer
- Bij ringdorpen heeft de ontwikkeling van de kerk in ruimtelijke zin effect op de fysieke omgeving; de kerktuin kan als dorpsplein fungeren. Hierbij is extra aandacht nodig voor de historische begraafplaatsen

Bedreigingen

Als het gaat om lokale ontwikkeling is het belangrijk om elkaar eerst te begrijpen, hoe staan 'ik' en 'wij' in verhouding tot de samenleving en wat hebben we nodig om juist te handelen? Daarvoor willen we handelen en delen. Interactie is noodzakelijk. Dan passen noodzaak, situatie en oplossing als puzzelstukjes in elkaar.

- Dorpen doen onder voor steden
- Dertien verschillende kernen vragen om maatwerk
- Groeiende druk op maatschappelijke voorzieningen door vergrijzing
- Hoge grondprijs, veel interesse van ontwikkelaars/recreatie
- Veel stakeholders, weinig keuzes en koers
- Sterke afhankelijkheid van vrijwilligers
- Gebrek aan starterswoningen en werk dat aansluit bij de behoeftes van jonge mensen
- Ruimtelijke context van de historische dorpskerken vormt een uitdaging voor (nieuwe) functies
- Gebrek aan diverse invulling, acht kerken met culturele bestemming als museum/galerie
- Kerken plannen secundaire programmering, kunnen sterke concurrentie zijn voor nieuwe of net nieuwe MFA's/Concurrentie met gemeentelijke ontmoetingsfunctie (zie ook kans)
- De samenwerking tussen gemeenschappen rondom dorpshuizen en kerken ligt soms nog gevoelig

8. Kerkenvisie gemeente Veere

De helft van de kerken in de gemeente Veere heeft al een goede herbestemming gekregen waarover de gemeente zich in de toekomst geen zorgen hoeft te maken. Ook voor veel kerkgebouwen, gebouwd in de twintigste eeuw, kent de toekomst geen zorgen. Dat komt omdat deze een nog florierende kerkgemeenschap hebben, of omdat het bouwtype en de locatie voldoende mogelijkheden bieden voor toekomstig gebruik. Voor de rijksmonumenten onder de kerken is de toekomst een stuk zorgelijker en dat sluit aan bij de reden waarom het Rijk het opstellen van kerkenvisies mogelijk heeft gemaakt; gevreesde leegstand van monumentale kerkgebouwen als gevolg van afnemend kerkgebruik. De gemeente richt haar visie dan ook op deze groep kerken, in de gemeente Veere aangeduid als de historische en ringdorperkerken.

Multifunctioneel

Uit de gesprekken met alle kerkbesturen trekken we de conclusie dat de kerkeigenaren hun kerkgebouw zo lang mogelijk in religieus gebruik willen houden, indien nodig in combinatie met ander gebruik. Het andere gebruik zal toenemen en is niet altijd religieus. Indien er gezocht

wordt naar ander gebruik dan moet er een afwegingskader geschetst worden.

Dorp voor de kerk

In de gemeente Veere gaat het dorp voor het geloof. Kerkleden zijn niet erg bereid in een nabijgelegen plaats te kerken. Dat heeft verregaande gevolgen voor de ontwikkelrichting van de kerken. Dat betekent dat er wellicht mogelijkheden zijn voor fusies tussen de denominaties binnen één en dezelfde plaats. Natuurlijk zullen kerken de ontwikkeling van de lokale gemeenschap blijven volgen en stimuleren. En dat er mogelijkheden zijn of komen voor andere niet-religieuze leden of organisaties die de dorpsgemeenschap en/of het kerkgebouw een warm hart toedragen. Dorpsbewoners willen een eigen betekenis kunnen geven aan erfgoed en betrokken zijn bij het beheer ervan.

Kerkenplatform

Een door de kerkeigenaren gewenst kerkenplatform biedt een kans om interkerkelijke samenwerking aan te gaan. Ook een dorpsplatform is goed bruikbaar om toekomstbestendig te koersen!

Extra functies voor de kerken

Multifunctioneel staat centraal, in de paspoorten van de kerken wordt aangegeven bij welke historische dorpskerken al een verbouwing heeft plaatsgevonden ten dienste van multifunctioneel gebruik.

Welke functie past vanuit de ruimtelijke ordening en vanuit de wens van de huidige eigenaar bij de kerk?

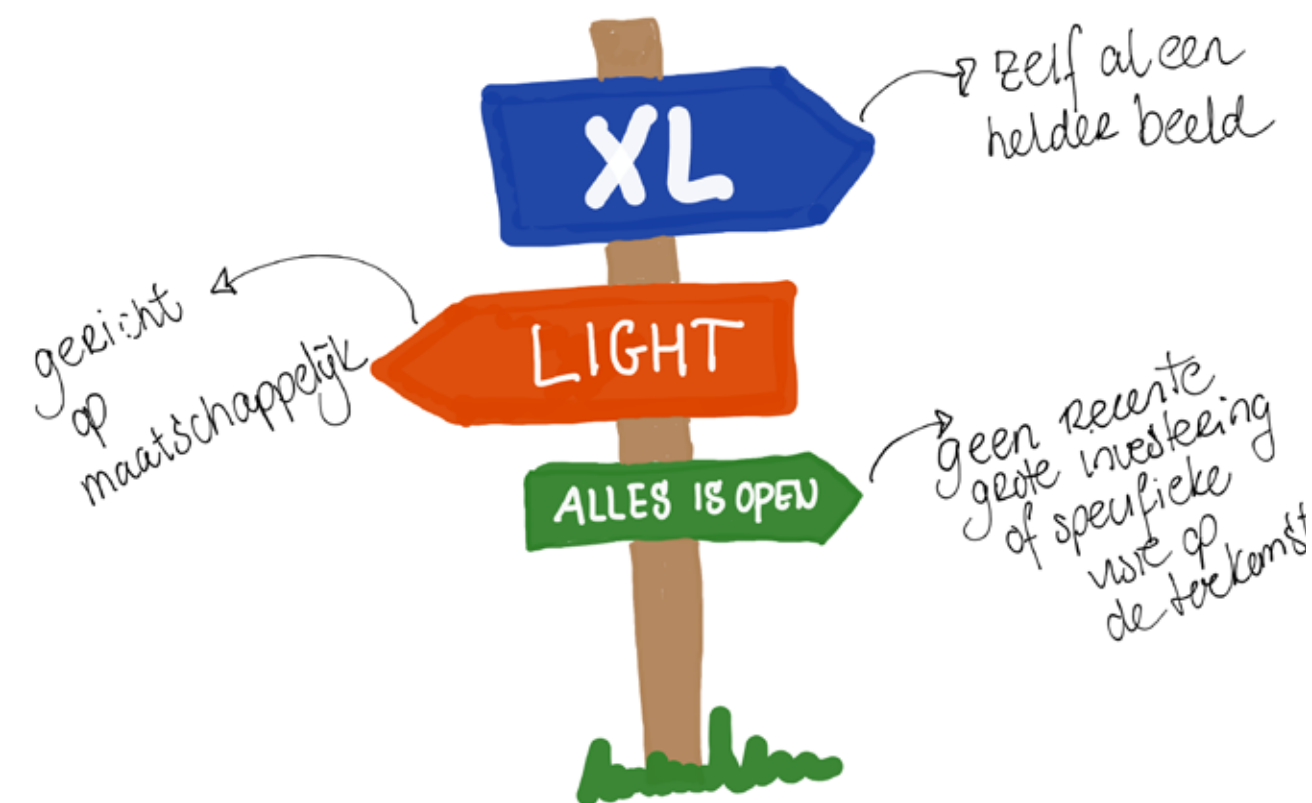
Onderdeel van de gesprekken was het bespreken van het toekomstperspectief per kerk. Hiernaast ziet u weergegeven of er al een specifiek beeld is voor de toekomst voor mogelijke bijbestemmingen van de historische dorps- en ringdorpkerken. Tijdens de workshop met de gemeenteambtenaren van verschillende beleidsvelden is er gestuurd op bewustwording van koppelkansen en (on) mogelijkheden in het bestemmingsplan.

Kerkenvisie

De historische kerken vormen met hun kerktorens de skyline van de gemeente. Het zijn de bakens in het landschap en het hart van het dorp. Het zijn rijksmonumenten die gekoesterd moeten worden vanwege hun cultuurhistorische waarde. Maar bovenal hebben deze kerken voor de gemeenschap een belangrijke maatschappelijke positie. Dorpsbewoners voelen zich verbonden met het kerkgebouw, ongeacht hun geloof. De visie van de gemeente Veere is daarom dat de historische en ringdorpkerken te allen tijde toegankelijk moeten blijven voor de dorpsgemeenschap. De gemeente Veere wil

daarvoor de verbinder zijn tussen het dorp en de kerken om te helpen de kerken zo lang mogelijk in religieus gebruik te houden. Mocht er uiteindelijk een herbestemming voor een kerk gezocht worden, dan zal dat een maatschappelijke bestemming zijn, waarbij ook horeca tot de mogelijkheden kan behoren.

Oostkapelle	XL
Koudekerke	XL
Serooskerke	XL
Gapinge	XL
Grijpskerke	Light
Vrouwenpolder	Light
Aagtekerke	Light
Domburg	Open
Biggekerke	Open
Zoutelande	Open
Meliskerke	Open

8a. Conclusies

1. Kerken hebben een belangrijke cultuurhistorische en maatschappelijke positie binnen de gemeente Veere.
2. De geschiedenis, de geografische ligging, de bevolkingsopbouw en de economische ontwikkeling zijn van invloed geweest op het kerkenlandschap van Veere. Met name de ringdorpen dragen bij aan het typische Walcherse beeld. We hebben het dan over 9 dorpen, te weten Aagtekerke, Meliskerke, Biggekerke, Koudekerke, Serooskerke, Oostkapelle, Zoutelande, Gapinge en Grijskerke. De toren van Westkapelle en de historische kerken van Domburg, Veere en Vrouwenpolder dragen bij aan dezelfde beleving.
3. De kerktorens zijn bakens in het open landschap van Walcheren. Met hun unieke vormgeving zijn ze belangrijke oriëntatiepunten voor inwoners en bezoekers, zelfs in deze digitale tijd. Ze zijn beeldbepalend voor de karakteristiek van Walcheren waardoor ze als onmisbaar kunnen worden beschouwd.
4. Door de ontkerkelijking hebben sommige kerkbesturen moeite met de invulling van de bestuursfuncties en vrijwilligerstaken en hebben ze op termijn moeite met het onderhouden van hun (monumentale) kerkgebouw.
5. Voor andere kerkgemeenschappen geldt dat door het uitblijven van passende woningen voor jonge gezinnen hun ledental afneemt omdat deze jongeren verhuizen naar elders.
6. De meeste kerkgebouwen zijn goed onderhouden.
7. Weinig historische kerkinterieurs binnen gemeente Veere zijn beschreven en daardoor zijn niet alle waarden van de interieurs in beeld.
8. De organisatiestructuren van protestante kerken en rooms-katholieke kerken zijn heel verschillend.
9. Sommige kerkeigenaren willen hun gebouw ‘flexibeler’ inzetten of zoeken aanvullende inkomstenbronnen door bijvoorbeeld hun gebouw voor een ander doel te gebruiken, een zogenaamde ‘secundaire programmering’ of bijbestemming.
10. Er gaan kerken en gebedshuizen uit functie geraken en op de markt gezet worden. Het proces naar een nieuwe eigenaar en functie is niet vast omlijnd.
11. Nieuwe initiatieven en samenwerkingsvormen komen voor kerkeigenaren soms net iets te vroeg.
12. Het proces dat gevolgd is bij de transitie van de vrij gekomen rooms-katholieke kerken zal bijdragen aan passende nieuwe invullingen.
13. Bij nevenbestemming wordt vaak in eenzelfde activiteitenhoek gedacht: het huisvesten van verenigingen, het verhuren aan maatschappelijke organisaties of organiseren van orgelconcerten.
14. De gemeente Veere heeft geen ambitie om kerken toe te voegen aan haar maatschappelijk vastgoed.

8b. Aanbevelingen

Sta positief tegenover nieuwe ideeën

Dit ondersteunt niet alleen de eigenaar bij realisatie van een herbestemming. De toepassing van innovatieve ideeën kan ook financieel aantrekkelijk zijn. Creatieve benaderingen en onorthodoxe oplossingen zijn nodig. Dat vraagt om durf en visie. Herbestemmen is per definitie duurzaam, de gebouwen staan er al tientallen jaren of nog veel langer.

Initieer een aanspreekpunt vanuit de gemeente Veere voor de kerken

De gemeentelijke overheid dient bij voorkeur in een vroeg stadium geïnformeerd te worden om zo gezamenlijk de kaders te stellen waarbinnen ontwikkeling plaats kan vinden. Dit is een logische taak voor de kernambtenaren.

- De kernambtenaren weten wat er speelt in de kernen en zijn zodoende het eerste aanspreekpunt voor de kerkeigenaren wanneer er (toekomst)vragen zijn.
- De kernambtenaar kan een vraagstuk of initiatief van de kerk binnen de gemeente uitzetten.
- De vervolgstappen zullen in kaart gebracht en door een interdisciplinair projectteam opgepakt worden.

Rollen die de gemeente kan vervullen zijn:

- Contactpersoon
- Verbinder
- Strateeg
- Procesbegeleider
- Casemanager
- Gebiedsmanager

Focus op de monumentale kerken

De gemeente Veere kan integraal kijken of er vanuit het sociaal of cultureel domein ruimtevragen zijn, die wellicht een nieuwe invulling kunnen geven aan deze specifieke kerkgebouwen. Zo kunnen gezondheids- en/of welzijnsfuncties een mooie passende functie zijn voor een kerkgebouw, terwijl de kerk wellicht ook nog op zondag voor de religieuze functie beschikbaar kan blijven. De sociaal-maatschappelijke functies worden al gesubsidieerd door de gemeente Veere, inclusief een huisvestingscomponent. Door deze functies te verplaatsen naar een monumentale kerk, kunnen deze budgetten, die al opgenomen zijn in de gemeentelijke begroting, dubbel renderen. Letterlijk voor hetzelfde geld, kan het religieuze erfgoed beleefbaar blijven, een duurzame toekomst krijgen en doorgegeven worden aan volgende generaties. De oorspronkelijke ontmoetingsfunctie van het kerkgebouw keert terug en krijgt een nieuwe invulling. Uiteraard vergt zo'n soort 'gebouwenschuif' in het sociale domein nadere verkenning. Soms staat er net een nieuw dorps huis of multifunctionele accommodatie.

Her- en bijbestemmen kost tijd.

Het is belangrijk om deelgebruik of leegstand op termijn te durven benoemen. Dan kunnen er eerder plannen gemaakt worden om hierop in te spelen. En dan is er genoeg tijd om te onderzoeken of er bijvoorbeeld een maatschappelijke of andere publiekstoegankelijke functie relevant is, in afstemming met de buurtbewoners. Dit zorgt ervoor dat er kerkgebouwen worden behoed voor langdurige leegstand, verval, onnodige kosten of zelfs voor de sloop.

Maak gebruik van de faciliteiten van de provincie Zeeland

De gemeente Veere initieert al gesprekken met de Loods Herbestemming Monumenten (Provincie Zeeland) en kerkeigenaren voor kerken die in de toekomst op zoek zijn naar een nieuwe of aanvullende functie of nieuwe vormen van samenwerking.

Ontwikkel een stappenplan voor herbestemming kerken

In dit plan wordt voor zowel huidige de kerkeigenaren als eventuele nieuwe eigenaren duidelijk wie wanneer aan zet is en wie welke verantwoordelijkheden heeft. Het onlangs gevolgde traject met de rooms-katholieke Heilige Maria Parochie Walcheren rondom het onttrekken aan de eredienst en afstoten van een aantal van hun kerken toont aan dat het de moeite loont om dit integraal op te pakken. Gemeente en kerk hebben samen een ontwikkelingskader opgesteld dat zowel de ontwikkelaars als de omwonenden duidelijkheid verschaft in de toekomstmogelijkheden van de kerk. Oplossingsrichtingen om een duurzaam toekomstperspectief te vinden voor dit waardevolle erfgoed, vragen om samen op te trekken met kerkeigenaren, gemeente, en eventuele andere partijen. Kansen kunnen liggen in ‘domeinoverstijgend denken’ met de verschillende beleidsafdelingen van de burgerlijke gemeente of in combinatie met initiatieven van partijen van buiten de gemeente.

Het is hiervoor wenselijk dat de gemeente Veere de contacten met de kerkbesturen goed onderhoudt en op gewenste vragen en acties acteert. Hiervoor is de kernambtenaar onmisbaar. Vervolgens is een afwegingskader (hoe om te gaan met het religieus erfgoed vanuit gemeenteperspectief) en afgestemde werkwijze binnen de gemeente Veere, tussen de verschillende betrokken afdelingen, voorwaardelijk. Tenslotte is een koppeling van de kerkenvisie met de omgevingsvisie

wenselijk. De betrokken ambtenaar regisseert deze procesketen en zorgt dat het kerkenvraagstuk voldoende bekend is bij relevante gemeentelijke vakgebieden.

Start tijdig met onderzoek naar neven-of herbestemmingsmogelijkheden voor de op termijn bedreigde kerken

Het is goed om tijdig een onderzoek te starten naar scenario's voor invullingen van (deels) leegkomende kerken en bijbehorende economische dragers. Immers, dan voorkom je dat bijvoorbeeld een maatschappelijke voorziening nieuw wordt gebouwd, terwijl de kerk ernaast leeg staat. Ook is het onwenselijk dat een kerkgebouw leeg komt te staan en gaat verloederen. Tenslotte kun je als er tijd genoeg is, alle relevante partijen betrekken en maximaal creativiteit en kansen verkennen. De ervaring leert dat het hele proces om tot een goede herbestemming te komen ongeveer 5 jaar aan voorbereiding vergt. Voor onderzoek naar een mogelijke neven- of nieuwe functie is vanuit het Rijk een subsidie beschikbaar (zie ook bijlage 3).

Ontwikkel een onderhoudsfonds voor het beheer

Een manier op de kosten van onderhoud die niet subsidiabel zijn (eigen bijdrage van 40% na Sim-subsidie) in de toekomst in gezamenlijkheid op te brengen vraagt om een nieuwe manier van samenwerking. Een fonds waarbij meerdere partijen kunnen bijdragen kan zorgen voor een ontlasting bij de kerkbesturen.

Deel kennis op het gebied van techniek en domotica

Veel kerken hebben vergelijkbare of soms zelfs dezelfde opgaven als het gaat om het- up-to-date houden van hun facilitaire voorzieningen. Door kennis te delen of gezamenlijk op te halen bij professionals zet je een slimme stap.

Onderzoek wat de actuele mogelijkheden zijn voor verduurzaming van monumenten

Vanuit de rijksoverheid wordt verduurzaming van monumenten gestimuleerd, ook de toepassing van zonnepanelen. Daarbij wordt voortdurend gekeken naar de geldende regelgeving voor monumenten, beeldbepalende panden en gebouwen binnen beschermde stads- en dorpsgezichten. Het wel of niet zichtbaar zijn van zonnepanelen is niet langer een beslissend criterium voor de Rijksdienst van het Cultureel Erfgoed (RCE), maar wel de mate waarin het beeld van het monument eventueel wordt verstoord. Daardoor kan vaker positief geadviseerd worden over zonnepanelen die zichtbaar zijn vanaf publiek toegankelijk gebied.

Plannen voor zonnepanelen worden getoetst op de geldende wet- en regelgeving, zoals de erfgoedwet en de gemeentelijke erfgoedverordening, maar ook de welstandsnota waarin per plangebied de geldende welstandscriteria staan beschreven. Voor monumenten en andere beschermde objecten kan het zijn dat u een omgevingsvergunning nodig heeft. Neem daarom bij verduurzamingsplannen altijd vooraf contact op met de erfgoedambtenaar van de gemeente.

Voor rijksmonumenten, gemeentelijke monumenten en andere beschermde panden en gezichten adviseert de gemeentelijke erfgoedcommissie. Bij ingrijpende wijzigingen aan rijksmonumenten is advies van de RCE noodzakelijk.

Laat reversibele wijzigingen bij monumenten toe ten behoeve van de duurzaamheid

Om slim te kunnen omspringen met de energieprijzen en de bijkomende eisen bij meer multifunctioneel gebruik is het noodzakelijk om met elkaar te kijken naar de beste manier van aanpassen. In overleg met de RCE kan gekeken worden naar betere toepassing bij reversibele wijzigingen.

Maak een inventarisatie van de behoeftes per kern

Het is een vooruitstrevend initiatief dat aanzet tot het invulling geven aan het langdurige proces. Dit proces geeft vorm aan het in samenhang tot stand komen van de duurzame toekomst van de gebedshuizen binnen de gemeente. Het geeft daarnaast invulling aan de missie en visie van de eigenaren van de gebouwen voor wat betreft de toekomstbestendigheid van het religieus erfgoed. Op deze manier kan de gemeente in samenwerking met de eigenaar weloverwogen keuzes maken in de komende 10 jaar en initiatieven aanmoedigen en ondersteunen.

Maatwerk is belangrijk, ook al zijn er overeenkomsten, toch is het van belang om van iedere kern de toekomstontwikkelingen en de daarbij behorende behoeftes in kaart te brengen. Deze behoeftes kunnen meegenomen worden in de toekomstplannen voor de kerken.

Maak een inventarisatie van het maatschappelijk vastgoed van Veere en de daarbij horende investeringen en resultaten van verduurzaming

Veere heeft maatschappelijk vastgoed, door hier een overzicht van te maken per kern kan ingeschat worden welke functies in de toekomst misschien elders ondergebracht kunnen worden of waar een kerk op termijn een concurrentie zou kunnen vormen voor de dorpshuizen bij kerken met een XL ontwikkelversie.

Stem programmering bij nevenbestemming regionaal af

Verschillende kerken zijn in de afgelopen tijd ingericht voor meer multifunctioneel gebruik. Het succesvol exploiteren is geen sinecure. De ervaring leert dat het gebouw vaak goed onderhouden is, maar dat de exploitatie vaak tekorten oplevert. Om te voorkomen dat men elkaar gaat beconcurreren in plaats van versterken is afstemming en een professionele aanpak nodig.

Zet in de toekomst deze manier van participatie voort met een Platform: Kerken van Veere

Het is cruciaal om bewoners en dorpsraden te betrekken bij het nadenken over de toekomst van (dorps)kerken. Zij voelen zich vaak betrokken, hebben ideeën en netwerken, kunnen wellicht donaties of vrijwillige inzet bieden en zijn voor sommige functies potentiële toekomstige gebruikers van het kerkgebouw.

Bij een (complexe) herbestemming zijn vaak meerdere partijen betrokken: eigenaar, gebruiker, financier(s), gemeente, provincie, burens, buurt etc. De belangen van deze partijen kunnen sterk wisselen. Complexe herbestemmingen lukken alleen als alle neuzen dezelfde kant op staan.

Investeer dus eerst in het optimaliseren van contacten met deze partijen, bijvoorbeeld door het organiseren van een platform 'Kerken van Veere' en kennisbijeenkomsten.

Weet wat de gebruiker/huurder wil en welke lokale behoeften er spelen. Tijdens een jaarlijkse bijeenkomst voor de kerkeigenaren en andere stakeholders kan gekeken worden naar de actuele situatie, er kan kennis gedeeld worden en de relatie met elkaar wordt bestendiger.

Schets ontwikkelkaders per gebouw door huidige eigenaar en gemeente Veere.

Het voordeel van deze aanbeveling is dat er consensus ontstaat tussen de verkopende partij, de nieuwe eigenaar en de gemeente. Aspecten worden zo meegenomen die waarde toevoegen aan het gebouw, de omgeving en de toekomstbestendige functies.

" Geen dorpskerk maar een kerk voor het dorp"

Protestantse Gemeente Koudekerke

9. Samen verder

Aanbevolen acties voor kerkeigenaren en de gemeente Veere in fase 2 van het kerkenvisietraject:

Kerkbesturen Veere

- Doe mee aan het platform Kerken van Veere
- Kerken met een onzeker toekomstperspectief: vraag subsidie aan om neven- of herbestemmingsmogelijkheden tijdig te onderzoeken en werk hierin samen met het platform en de gemeente Veere en voer duurzaamheidsscans uit in combinatie met onderzoek naar neven- of herbestemming
- Breid de bescherming van de kerkencollectie uit inclusief interieurs en actualiseer registraties van kerkelijke interieurs
- Stem nevenfuncties en culturele programmering met elkaar af of laat dit professioneel ondersteunen door bijvoorbeeld Muziek Podium Zeeland en het Zeeuws Cultureel Centrum (CBK)
- Geef aan of u in aanmerking wilt komen voor een begeleidend participatietraject vanuit de gemeente Veere

Platform Kerken van Veere

- Leer elkaar beter kennen
- Doe inspiratie op bij elkaar en anderen, ook buiten de gemeente Veere
- Deel kennis op het gebied van techniek en domotica voor platform Kerken van Veere
- Denk mee over de opzet van een fonds dat kerken overneemt voor Zeeland als het eigenaarschap te ingewikkeld wordt, waarbij de Stichting Oude Zeeuwse Kerken nadrukkelijk een optie is
- Onderzoek kansen voor kerken die in relatie staan tot de toekomst en leefbaarheid van de dorpskernen en of de gemeente Veere sociaal-maatschappelijke functies kan onderbrengen in geheel of gedeeltelijk leegkomende kerkgebouwen (met vaste langjarige huur)
- Onderzoek kansen voor kerken in relatie tot de toekomst en leefbaarheid van Walcheren of de provincie en onderzoek of cultureel toerisme kansen biedt voor de toekomst van de ringdorpkerken
- Werk samen met bewoners en dorpsraden om ze te betrekken bij de toekomst van de kerken
- Zet in op slimme werving van vrijwilligers, door bijvoorbeeld een kennisbijeenkomst te organiseren met het steunpunt vrijwilligers van de gemeente Veere ?
- Zoek contact met Muziek Podium Zeeland en het CBK ter ondersteuning van de secundaire programmering

Gemeente Veere

- Stel een contactpersoon aan bij de gemeente Veere als aanspreekpunt voor kerken en collega's en projectleider vanuit de gemeente voor het Platform Kerken van Veere
- Leg de focus op de historische kerken en ringdorpkerken.
- Stimuleer op termijn bedreigde kerken om neven- of herbestemmingsmogelijkheden tijdig te onderzoeken
- Ontwikkel een stappenplan voor een integrale werkwijze binnen de gemeente Veere
- Bedenk hoe bewoners en dorpsraden te betrekken bij de projecten
- Breid de bescherming van de kerkencollectie uit, inclusief interieurs en actualiseer registraties van kerkelijke interieurs
- Bepaal welke kerken wanneer in aanmerking komen voor een participatietraject met dorpsraad en omwonenden
- Onderzoek de mogelijkheid voor een onderhoudsfonds voor het beheer
- Deel kennis op het gebied van techniek en domotica voor platform Kerken van Veere
- Maak een inventarisatie van het maatschappelijk vastgoed van Veere en de daarbij horende investeringen en resultaten van verduurzaming
- Maak een inventarisatie van de behoeftes per kern
- Actualiseer het beleid over verduurzaming van monumenten.

Kerkenpaspoorten

Legenda kerkenpaspoorten

- Christelijk gebruik
- Herbestemd
- Leegstaand / in transitie

- Klein
- Middelgroot
- Groot
- Zeer groot

- Rijksmonument
- Cultuurhistorisch Waardevol
- Geen monumentale status

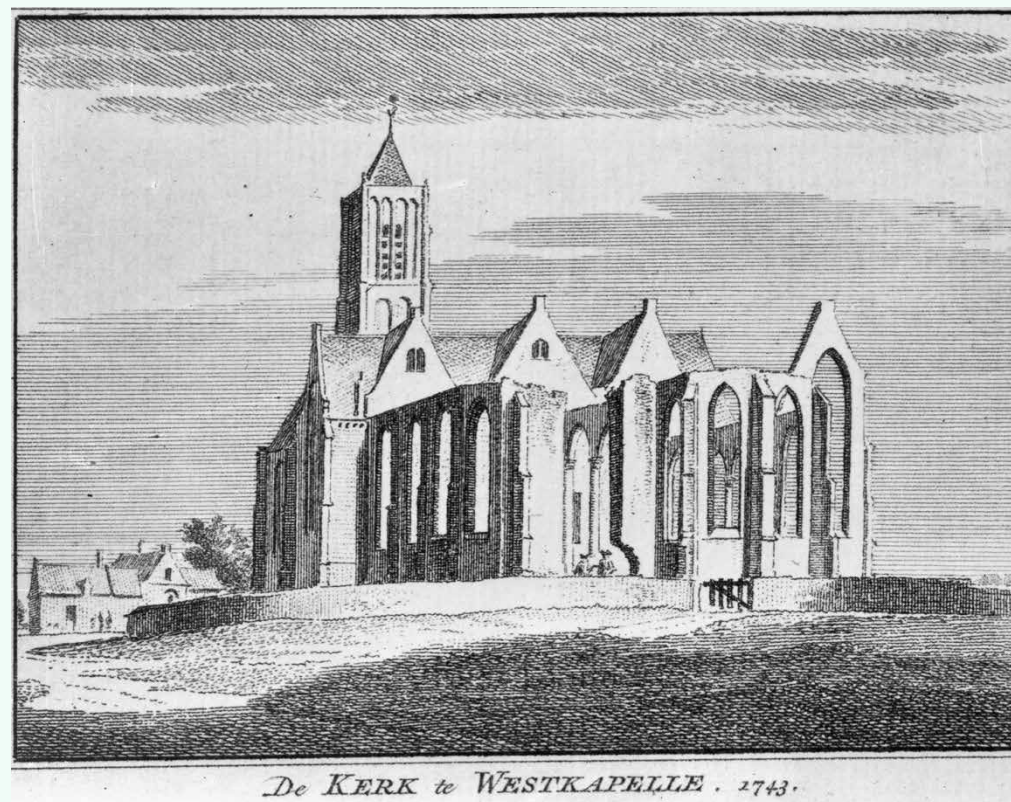
- Metseltekens

1

- Rijksmonument
- 42m²
- Herbestemd

- Perceelsgrens
- Kerk
- Pastorie
- Begraafplaats
- Ingang

Kerkenpaspoort

Vuurtoren 't Hoge Licht (Sint-Willibrorduskerk) Westkapelle

Adres	Zuidstraat 1 Westkapelle
Bouwjaar	1470
Architect	Onbekend
Bouwstijl	Gotiek
Denominatie	N.v.t.
Gebruik	Museum en vuurtoren

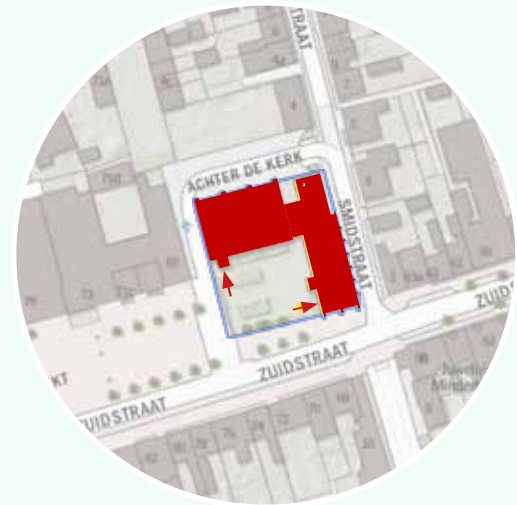
In 1458 moest de oude kerk van Westkapelle afgebroken worden, omdat de zee zo ver landinwaarts gekomen was dat deze tot aan de kerkpoort stond. Met de bouw van een nieuwe kerk en toren werd begonnen in 1458 aan de oostkant van de stad, zo ver mogelijk van de zee. Uiteindelijk werd deze in 1470 in gebruik genomen als de Sint-Willibrorduskerk. De kerk bestond uit een driebeukig hallenkerk met koor en dwarsschip met een vieringtorentje. Onder de daken was geen zoldering, zodat men een vrije blik in de gebinten kon werpen. De 38 meter hoge toren had haakse steunberen met natuurstenen hoekblokken en werd bekroond met een tentdak, geflankeerd door vier hoektorentjes.

In 1802 werd de torenspits van de toren verwijderd om plaats te maken voor een seintoestel van de semafoorlijn van de Franse bezetter en in 1818 werd een lichthuis geplaatst. Nadat de kerk in de nacht van 14 op 15 maart 1831 door brand, veroorzaakt door een olielamp, tot een ruïne was vernietigd en de restanten daarvan in 1834 werden gesloopt, bleef de toren staan als losstaand object.

De toren is van waarde als restant van de Willibrorduskerk. Daarnaast is de toren belangrijk als bijzonder voorbeeld van een tot vuurtoren herbestemde kerktoren.

2

- Geen status
- 470m²
- Christelijk gebruik

- Perceelsgrens
- Kerk
- Pastorie
- Begraafplaats
- Ingang

Kerkenpaspoort

Dorpskerk of Moriakerk Westkapelle

Eigenaar	Protestantse Gemeente Westkapelle
Adres	Markt 67 Westkapelle
Bouwjaar	1951
Architect	Berghoef, J.F. & H. Klarenbeek
Bouwstijl	Traditionalisme
Denominatie	Protestantse Kerk in Nederland (PKN)
Gebruik	Religieus
Bijbehorend	Verenigingsgebouw, pastorie, kosterswoning, kerkplein/tuin
Samenwerking	Dorpshuis Herrijst, cluster Grijskerke Oostkapelle en Westkapelle

De naam Moriakerk verwijst naar de berg in het Bijbelse verhaal waar Abraham de opdracht krijgt zijn zoon te offeren. De kerk is onderdeel van de herstructurering van Westkapelle naar een totaalplan voor de wederopbouw van het door de Haagse architect D. Roosenburg. De kerk vervangt het bij het bombardement van 1944 verwoeste hervormde kerkgebouw uit 1834 op dezelfde locatie. De wijkgedachte komt in het ontwerp sterk naar voren door de gemeenschappelijke / culturele dorpsvoorzieningen in de bijgebouwen.

De kerk is een traditionalistisch vormgegeven zaalkerk met dubbele kap. Het gemeenschapscentrum staat haaks op het hoofdvolume. Verder is er een pastorie en voorplantsoen. De ingang van de kerk heeft een luifel van gewapend beton, waardoor benadrukt wordt dat het gebouw een bijzondere functie heeft.

De kerkzaal heeft een dubbel schilddak. Rond de vensters is enig siermetselwerk aangebracht. De kerk heeft een ziende kap die in het midden gedragen wordt door een gemetselde kolom met daarop een betonnen constructie. De wanden zijn wit gepleisterd. De kap en de interieurstukken zijn uitgevoerd in blank gelakt hout. De vensters zijn door stijlen in vieren gedeeld en voorzien van glas in lood met een diagonale verdeling. Het interieur van de kerk en bijgebouwen zijn op enkele punten aangepast in de stijl van het originele ontwerp.

De kerk is van waarde als onderdeel van een belangrijk Zeeuws wederopbouwensemble. De wijkgedachte die bij de herbouw een rol speelde is duidelijk herkenbaar aanwezig.

3

- Geen status
- 361m²
- Christelijk gebruik

- Perceelsgrens
- Kerk
- Pastorie
- Begraafplaats
- Ingang

Kerkenpaspoort

Gereformeerde Gemeente Westkapelle

Eigenaar	Gereformeerde Gemeente Westkapelle
Adres	Rookstraat 1 Westkapelle
Bouwjaar	1949
Architect	Berghoef, J.F. & H. Klarenbeek
Bouwstijl	Traditionalisme
Denominatie	Gereformeerde Gemeenten
Gebruik	Religieus
Bijbehorend	Pastorie
Samenwerking	PKN

De kerk is in zekere zin een voorbeeld van de Doleantie op Walcheren, toen tegen het einde van de 19e eeuw er voor de leden van de ‘afgescheiden kerk’ te Aagtekerke die in Westkapelle woonachtig waren aparte kerkdiensten gehouden werden in een schuur even buiten het dorp. Nadat het aantal leden en doopleden tot boven de honderd was gestegen, werd in 1921 besloten ‘tot stichting ener aparte gemeente over te gaan.’ Deze Gereformeerde Gemeente besloot in 1925 tot de bouw van een kerk aan de Noordstraat, die in 1926 in gebruik werd genomen. Tijdens de oorlog is deze kerk geheel verwoest. Er werd een nieuwe kerk gebouwd aan de Rookstraat, die in 1949 in gebruik werd genomen.

De zaalkerk met buitenruimte en bijgebouwen is gebouwd in een sobere traditionalistische stijl.

De kerkzaal is voorzien van een kleine open toren, die tegen de gevel van de kerkzaal is aangebouwd. De kerk heeft een traditionele ziende houten kap en een interieur met blank houten banken en preekstoel. De schoonmetselwerk wanden van de kerk zijn later wit geschilderd. Het zicht op het ontwerp wordt ontnomen door muren en de in 1974 aangebouwde vergaderzaal. In 2001 werd het kerkgebouw grondig gerenoveerd. In 2006 werd het huidige orgel in gebruik genomen.

Het gebouw heeft door de nieuwe aanbouwen beperkte waarde als wederopbouwkerk maar heeft wel ensemblewaarden met de overige wederopbouwarchitectuur van Westkapelle. De kerk is ook van belang als onderdeel van de bevindelijk gereformeerde leefcultuur op Walcheren.

- Geen status
- 159m²
- Christelijk gebruik

- Perceelsgrens
- Kerk
- Pastorie
- Begraafplaats
- Ingang

Kerkenpaspoort

Maranatha Westkapelle

Eigenaar	Vrije Evangelie Gemeente Maranatha
Adres	Koestraat 27 Westkapelle
Bouwjaar	1910
Architect	Onbekend
Bouwstijl	Functioneel
Denominatie	Vrije Evangelie Gemeente
Gebruik	Religieus

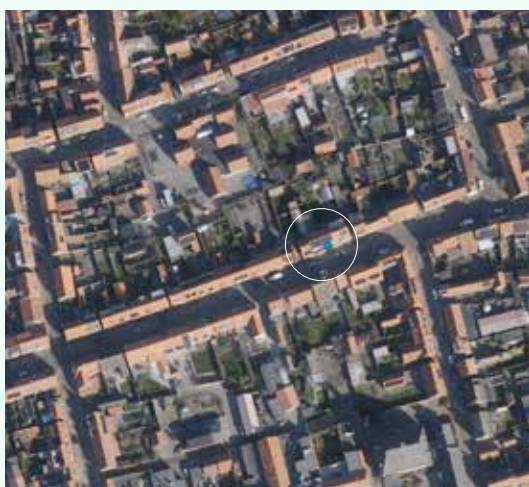
De oorsprong van de Vrije Evangelische Gemeenten ligt in de 19e eeuw (1817). De oudste VEG ontstond in Zwitserland en ging samen met een opwekking, die men het Réveil noemt. De Vrije Evangelische Gemeente 'Maranatha' te Westkapelle is opgericht in 1973. Na enkele jaren werd een woonhuis met schuur aangekocht en door de leden van de gemeente omgebouwd tot kerkgebouw. Dit kwam gereed in 1977.

De zaal van de kerk is waarschijnlijk de verbouwde schuur die werd aangekocht. Het eenvoudige gebouw heeft grote vensters in de lange gevel aan de straat. Het heeft een zadeldak parallel aan de straat. De ingang bevindt zich aan de achterzijde. In het interieur zijn de houten spanten zichtbaar gebleven. Het dak heeft een beschot van plaatmateriaal.

In de kerk is een eenvoudig houten orgelbalkon gebouwd. De zaal heeft een inrichting met losse stoelen.

Het gebouw heeft zeer beperkte waarde binnen de kerkarchitectuur. Wel heeft het enig belang als onderdeel van de geschiedenis van de Vrije Evangelische Gemeente op Walcheren.

- Geen status
- 153m²
- Herbestemd

- Perceelsgrens
- Kerk
- Pastorie
- Begraafplaats
- Ingang

Kerkenpaspoort

Bethelkerk Westkapelle

Adres	Noordstraat 15 Westkapelle
Bouwjaar	1903
Architect	Onbekend
Bouwstijl	Neoclassicisme
Denominatie	n.v.t.
Gebruik	woning

In 1903 werd de Gereformeerde Kerk van Westkapelle geïnstitueerd en werd het gebouw officieel als kerk in gebruik genomen. Daarvoor was het gebouw als marechausseekazerne in gebruik. In 1910 kwam de kerk, inclusief de kosterswoning, in bezit van de Westkapelse gemeente. In 1922 vond er een verbouwing plaats.

In de Tweede Wereldoorlog kreeg de Bethelkerk een multifunctionele functie waarbij het gebouw doordeweeks als school fungeerde en op de zondagen als kerkgebouw. Later werd het gebouw gevorderd door de Duitsers voor de legering van militairen en werd er gekerkt in de Hervormde kerk.

Na de oorlog werden er weer diensten gehouden door de Gereformeerde Kerk en voor een aantal jaar ook door de Gereformeerde Gemeente.

In 1960 werd een nieuwe consistorie gebouwd en in 1969 werd een galerij in de kerk aangebracht.

In 2004 gingen de Gereformeerde Kerk en de Hervormde Kerk van Westkapelle samen verder als de Protestantse Gemeente Westkapelle. In 2011 werd besloten om de Bethelkerk te sluiten. De kerk werd verbouwd tot opslag.

Het gebouw met een zadeldak parallel aan de straat heeft een door lisenen gelede voorgevel van baksteen. Links in de gevels is de entree gemaakt. Tussen de lisenen rechts van de ingang zijn vensters met vorktraceringen aangebracht. De twee middelste vensters zijn, sinds het gebouw als opslag in gebruik werd genomen, verwijderd en vervangen door een brede garagedeur.

Het gebouw heeft door de recente wijzigingen weinig monumentale waarde meer. Wel is er enig belang voor de algemene en kerkelijke geschiedenis van Westkapelle.

- Geen status
- 885m²
- Herbestemd

- Perceelsgrens
- Kerk
- Pastorie
- Begraafplaats
- Ingang

Kerkenpaspoort

Toeristenkerk Westkapelle

Adres	Bazienstraat 4 Westkapelle
Bouwjaar	1963
Architect	Loonen, J.C.P.
Bouwstijl	Traditionalisme
Denominatie	N.v.t.
Gebruik	Opslag

De toeristenkerk van Westkapelle is midden in de stad gebouwd en is al jaren buiten gebruik. Het is een traditioneel ontwerp in baksteen van J.C.P. Loonen, de architect die ook de toeristenkerken van Dishoek en Cadzand ontwierp.

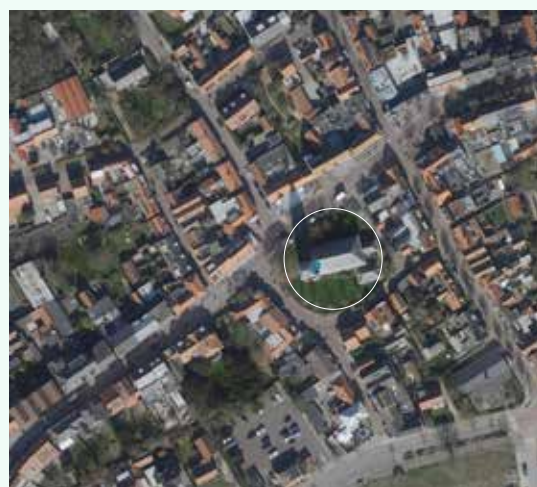
Na de Tweede Wereldoorlog ontwikkelde de recreatie aan de Zeeuwse kust zich snel dankzij de gunstige ligging. Voor het zielenheil van katholieke toeristen werden als onderdeel van een katholiek bouwprogramma tijdelijke of permanente voorzieningen gerealiseerd voor seizoensdiensten. De kerken in Cadzand, Dishoek, Haamstede, Westkapelle en Zoutelande zijn typologisch en in verschijningsvorm vergelijkbaar.

De opgave heeft hier geleid tot een specifiek op het kerken in de openlucht toegesneden gebouwtype. Het is niet duidelijk in hoeverre het interieur bewaard is gebleven, maar gezien de huidige functie van het gebouw is dat waarschijnlijk niet veel. Het is onbekend of de oorspronkelijke openluchttypologie nog wel herkenbaar is.

De kerk is tegenwoordig niet meer in religieus gebruik, maar wordt gebruikt als opslag.

De toeristenkerk heeft waarde als typologische zeldzaamheid. De kerk heeft als wederopbouwkerk (beperkte) ensemblewaarde als onderdeel van het wederopbouwkernel Westkapelle.

- Rijksmonument
- 441m²
- Christelijk gebruik
- Metseltekens

- Perceelsgrens
- Kerk
- Pastorie
- Begraafplaats
- Ingang

Kerkenpaspoort

Johanneskerk Domburg

Eigenaar	Protestantse Gemeente Aagtekerke-Domburg
Adres	Markt 8 Domburg
Bouwjaar	14e eeuw (toren), 1849 herbouwd (kerk)
Architect	Onbekend
Bouwstijl	Gotiek
Denominatie	Protestantse Kerk in Nederland (PKN)
Gebruik	Religieus
Bijbehorend	Pastorie
Samenwerking	Dorpskerk Aagtekerke, cluster Grijskerke, Oostkapelle en Westkapelle

De kerk heeft een recht gesloten eenbeukig schip. Het 14e-eeuwse schip met koor, en de 15e-eeuwse noorderzijbeuk brandden in 1848 af. Bij de herbouw in 1849-'55 zijn delen van het oude muurwerk gebruikt, met daarin een 15e-eeuws korbogpoortje met een omlopende waterlijst. De toren is gerestaureerd in 1956, de kerk in 1963. Tot de inventaris behoren laat-18e-eeuwse psalmborden en een 19e-eeuwse preekstoel.

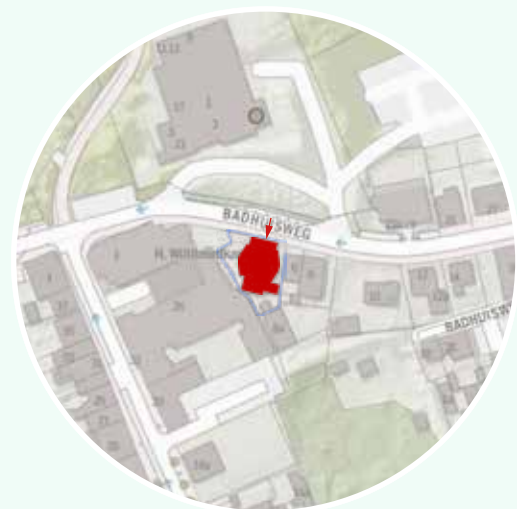
De bakstenen toren is half ingebouwd en telt vijf geledingen. Hij heeft een gewelfde onderruimte, een lage spitsboogpoort, een rondboogfriesje onder de spits en een rond uitgebouwde traptoren. De toren heeft een overwelfde begane grond. De toren kan blijkens het steenformaat nog uit het eind van de 14de eeuw

dagtekenen en heeft in de bovenste geleding figuren in verglaasde steen, zogenaamde metseltekens. Voor het laatst is de toren in 2009 gerestaureerd.

Ondanks de kerkring is Domburg geen ringdorp. Domburg is namelijk ontstaan op een ringburgwal, iets meer ten oosten van de kerk. Daar heeft ook een kerk gestaan die later is afgebroken. Dit deel van Domburg was in de 13e eeuw Oost-Domburg. De Johanneskerk is toen opgericht in West-Domburg. De kerk was een dochterkerk van de kerk van Westkapelle.

De kerk met toren is van hoge waarde vanwege haar bouwgeschiedenis vanaf de 14e eeuw. Ook de stedenbouwkundige situatie is van grote waarde, met de kerk als middelpunt van het dorp. De kerk en kerktuin zijn beeldbepalend. In het interieur zijn verschillende waardevolle onderdelen bewaard gebleven.

- Cultuurhistorisch waardevol
- 173m²
- In transitie

- Perceelsgrens
- Kerk
- Pastorie
- Begraafplaats
- Ingang

Kerkenpaspoort

Sint-Willibrorduskapel Domburg

Eigenaar	Heilige Mariaparochie Walcheren
Adres	Badhuisweg 4 Domburg
Bouwjaar	1933
Architect	Velsen, J. van
Bouwstijl	Traditionalisme
Denominatie	Rooms-katholiek
Gebruik	Religieus gebruik

Rond 1890 wist de medicus Metzger van heinde en verre patiënten naar Domburg aan te trekken. Zijn therapie was: gezonde lucht, baden in zee en diverse kuren die beterschap of in ieder geval verlichting gaven aan de kwalen.

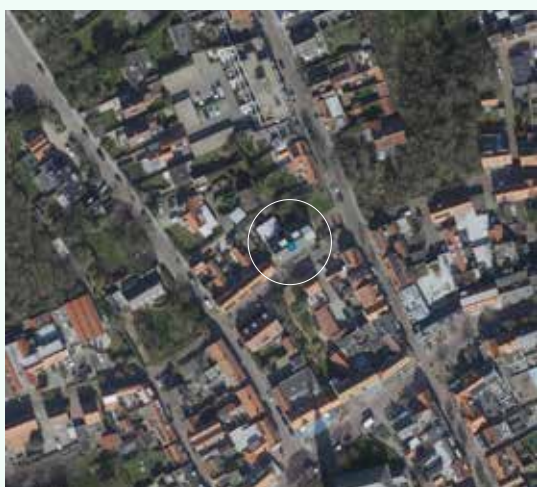
Voor deze badgasten was een kerkgebouw voor de rooms-katholieke parochie gewenst en in 1920 werd een houten noodgebouw in gebruik genomen. Dit gebouw was al spoedig te klein en in 1931 werd aan de Haarlemse architect Jacques van Velzen opdracht gegeven een nieuwe kapel te ontwerpen. Bij afbraak van de oude kapel trof men fundamenten aan van een ouder gebouw. Vermoedelijk ging het hier om fundamenten van een middeleeuwse Mariakapel. De eerste steen werd gelegd in 1932. In de voorgevel werd een beeld van Sint-Willibrord geplaatst en voor de aanvang

van het zomerseizoen van 1933 werd de kapel in gebruik genomen.

De Sint-Willibrorduskapel is een kruisvormige kapel met ingangsportaal. Het in rode baksteen uitgevoerde gebouw heeft in de kopgevels hoge vensters met een rondboog. Aan de straatzijde is het lagere voorportaal aangebouwd met daarin de dubbele toegangsdeur met rondboog. De zadeldaken zijn gedekt met rode golfpannen. In 2003 werd ter gelegenheid van het zeventigjarig bestaan een in 1990 gebouwde pijporgel in de kerk geplaatst. De kerk zal in 2023 aan de eredienst worden onttrokken.

De kerk heeft waarde als voorbeeld van eenvoudige, bescheiden kerkbouw uit het interbellum voor rooms-katholieke gelovigen. De toestand van het interieur is goed.

- Geen status
- 172m²
- Herbestemd

- Perceelsgrens
- Kerk
- Pastorie
- Begraafplaats
- Ingang

Kerkenpaspoort

Gereformeerde Kerk Domburg

Adres	Noordstraat 13 Domburg
Bouwjaar	1949
Architect	Rothuizen, A. & P.J. 't Hooft
Bouwstijl	Traditionalisme / shake-hands
Denominatie	N.v.t.
Gebruik	Galerie en 2 appartementen

De eerste gereformeerde kerk stond in de Wijngaardstraat, maar werd tijdens de Tweede Wereldoorlog verwoest. In 1949 is aan de Noordstraat een nieuwe kerk gebouwd naar een ontwerp van architectenbureau Rothuizen en 't Hooft.

De zaalkerk heeft een verhoogde entreepartij en aan achterzijde een aangebouwd bijgebouw. De ingangspartij heeft twee verdiepingen en wordt bekroond met een fronton. In de lange gevel, die parallel aan de straat ligt, zijn hooggeplaatste vensters gemaakt. Zowel de ingangspartij en de zaal hebben zadeldaken. Boven de ingang is een Christusmonogram aangebracht. De kerkzaal zelf heeft geen vast meubilair.

Het ontwerp toont sterke gelijkenis met het Gebouw voor Christelijke Samenkomsten in Breskens (Cijssouw) en de Gereformeerde kerk in Rilland (eveneens Rothuizen en 't Hooft, later gebouwd). In 1992 is de kerk gesloten voor de eredienst. Het gebouw kreeg een woonbestemming en een galerie op de begane grond.

De kerk heeft waarde als voorbeeld van een wederopbouwkerk die wat afwijkt van de overige ontwerpen van Rothuizen & 't Hooft en bij een specifieke groep van kerken hoort. De galerie op de begane grond en de appartementen zijn modern afgewerkt.

- Rijksmonument
- 217m²
- Christelijk gebruik
- Metseltekens

- Perceelsgrens
- Kerk
- Pastorie
- Begraafplaats
- Ingang

Kerkenpaspoort

Dorpskerk Aagtekerke

Eigenaar	Protestantse Gemeente Aagtekerke-Domburg
Adres	Dorpsplein 4 Aagtekerke
Bouwjaar	1625
Architect	Onbekend
Bouwstijl	Gotiek
Denominatie	Protestantse Kerk in Nederland (PKN)
Gebruik	Religieus
Bijbehorend	Pastorie
Samenwerking	Dorpskerk Domburg, cluster Grijpskerke en West- en Oostkapelle

Volgens beschikbare gegevens is er sinds 1327 een kerk in Aagtekerke. De kerk, en daarmee ook het dorp, werd gewijd aan de heilige Agatha. De kerk is verwoest in de Tachtigjarige Oorlog. Het schip van de kerk heeft zijn huidige vorm gekregen in 1624, toen de kerk voor de protestantse eredienst werd herbouwd zonder koor. De aanbouw aan de oostzijde dateert uit 1871 en heeft als school en later als gemeentehuis gefungeerd. De kerk heeft een eenbeukig schip met een tongewelf. In de noord- en zuidgevel bevinden zich vier spitsboogvensters. Het dak is bedekt met leien. De toren (eigendom van de gemeente) heeft twee geledingen en een achtkante traptoren aan de zuidzijde.

Evenals het schip van de kerk dateert de eikenhouten preekstoel met dito klankbord uit 1625. Naast de kansel valt het marmeren epitaaf op, een grafmonument vervaardigd in 1669

door Rombout Verhulst voor Hendrik Thibaut, zijn vrouw Isabella Porrenaer en hun dochter Jacoba. De doopvont, bestaande uit een arduinstenen voet met koperen bekken, werd bij de restauratie in 1956 geschonken door de aannemer. Bij deze gelegenheid werd door de ambachtsheer de bank achterin de kerk aangeboden. Ook het orgel dateert van na de restauratie in 1956. De Protestantse Gemeente Aagtekerke is sinds 2018 samengevoegd met de Protestantse Gemeente Domburg. Recentelijk is geïnvesteerd in het multifunctioneel maken van het bijgebouw 't Voorlokaal.

De kerk is van belang vanwege zijn ouderdom en bouwgeschiedenis. Ook de stedenbouwkundige situatie bij het Dorpsplein is van grote waarde en beeldbepalend. Als onderdeel van de geschiedenis van het dorp is het gebouw eveneens van belang. Daarnaast zijn interieurstukken uit de 17e eeuw bewaard gebleven.

- Geen status
- 1298m²
- Christelijk gebruik

- Perceelsgrens
- Kerk
- Pastorie
- Begraafplaats
- Ingang

Kerkenpaspoort

Gereformeerde Gemeente Aagtekerke

Eigenaar	Gereformeerde Gemeente Aagtekerke
Adres	Prelaatweg 17 Aagtekerke
Bouwjaar	1970
Architect	Kraaijeveld, S. & S. Beekbergen
Bouwstijl	Modernisme
Denominatie	Gereformeerde Gemeenten
Gebruik	Religieus
Bijbehorend	Pastorie, kosterswoning
Samenwerking	PKN, Oranjevereniging

In 1970 is een nieuwe kerk gebouwd aan de Prelaatweg 17. De gemeente had al in 1877 en 1909 nieuw gebouwd. Het gebouw uit 1909 raakte in 1944 zwaar beschadigd door de inundatie. De kerk is gelegen aan de rand van het dorp en is gebouwd naast de locatie van de kerk uit 1909 die afgebroken werd. Deze oplossing is typerend voor de bevindelijk gereformeerde leefcultuur waarbij niet de stenen (de oude kerk) centraal staan maar het Woord.

De zaalkerk heeft een hoog zadeldak en grote kopgevels. Voor en naast de kerkzaal zijn lage bouwvolumes met platte daken gebouwd. Hierin bevinden zich de gemeenschapsfuncties en, aan de voorzijde, de ingang. De dakruiter is later toegevoegd.

De kerk is in 1991 verbouwd waarbij de ingang gewijzigd is en de volumes met platte daken zijn uitgebreid. In zijn oorspronkelijke stijl en afwerking sloot de kerk aan bij de wederopbouwkerken uit de voorgaande decennia. Kenmerkend daarvoor zijn onder andere de opvallende dakvormen en vensters en het gebruik van schoonmetselwerk en blank gelakt hout.

De kerk heeft een beperkte architectuurhistorische waarde omdat de kenmerken van de kerk grotendeels verloren zijn gegaan door de aanbouwen. De kerk is een onderdeel van de ontwikkeling van de bevindelijk gereformeerde leefcultuur op Walcheren.

- Rijksmonument
- 404m²
- Christelijk gebruik
- Metseltekens

- Perceelsgrens
- Kerk
- Pastorie
- Begraafplaats
- Ingang

Kerkenpaspoort

Odulphuskerk Meliskerke

Eigenaar	Protestantse Gemeente Biggekerke-Meliskerke
Adres	Torenstraat 8 Meliskerke
Bouwjaar	Ca. 1400
Architect	Onbekend
Bouwstijl	Gotiek
Denominatie	Protestantse Kerk in Nederland (PKN)
Gebruik	Religieus
Samenwerking	Dorpskerk Biggekerke, PG Zoutelande en Koudekerke, Gereformeerde Gemeente Meliskerke

De Odulphuskerk te Meliskerke werd gebouwd omstreeks 1400. Odulphus leefde in de 9e eeuw. Hij was eerst pastoor te Oirschot. Later werd hij missionaris onder de Friezen en stichtte hij een kloosterorde in Stavoren.

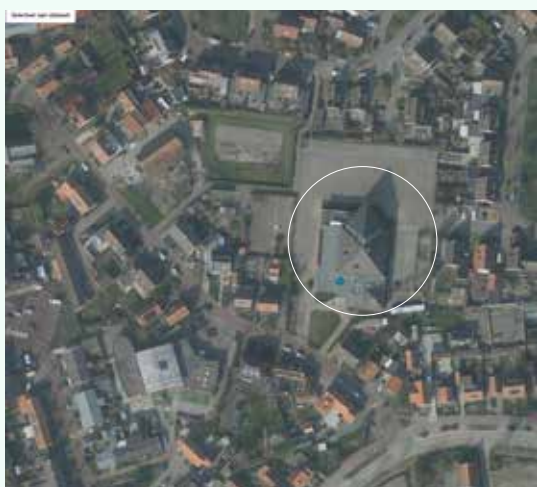
Oorspronkelijk werd ook een koor aan de oostzijde van de kerk gebouwd. Tijdens een ingrijpende verbouwing na de Reformatie werd het koor verwijderd, in plaats waarvan een consistorie werd aangebouwd. De toren is 28 meter hoog. Toen de torenbouw ongeveer halverwege was, ontdekte men dat er scheef was gebouwd. Zo ontstond de kromme toren. De omlijsting van de galmgaten is wit geschilderd. Dit stamt uit de periode dat de toren dienst deed als baken voor de scheepvaart op zee.

De preekstoel dateert uit de eerste helft van de 17e eeuw. De zilveren doopvont werd in 1801 geschonken door mr. Leydekker de Bruyn, ambachtsheer van Meliskerke en Mariekerke. Hij liet het in 1849 een statige ambachtsherenbank in de kerk plaatsen. Het orgel werd in 1744 gebouwd door de Duitse orgelbouwers Thomas en Peter Weidtman.

In 1958 en 1959 is het gebouw gerestaureerd en in 2011 is er een nieuw gedeelte aangebouwd en is het oude gedeelte gemoderniseerd en geschikt gemaakt voor voor multifunctioneel gebruik.

De kerk is van belang vanwege zijn ouderdom en bouwgeschiedenis. Als onderdeel van de geschiedenis van Meliskerke is het gebouw eveneens van belang. De combinatie van de oude kerk met een moderne aanbouw geeft het gebouw een extra dimensie.

- Geen status
- 1050m²
- Christelijk gebruik

- Perceelsgrens
- Kerk
- Pastorie
- Begraafplaats
- Ingang

Kerkenpaspoort

Gereformeerde Gemeente Meliskerke

Eigenaar	Gereformeerde Gemeente Meliskerke
Adres	Valkenburgstraat 25 Meliskerke
Bouwjaar	1976
Architect	Nijse, J. (2008)
Bouwstijl	Modernisme
Denominatie	Gereformeerde Gemeenten
Gebruik	Religieus
Bijbehorend	Pastorie
Samenwerking	Protestantse Gemeente Meliskerke

De Gereformeerde Gemeente is gesticht in 1891. De huidige kerk van de gemeente dateert van 1976. In 1989 zijn de hal en de consistoriekamer uitgebreid en is er een nieuwe vergaderzaal bijgebouwd. In 1993 vond een uitbreiding van de kerkzaal plaats. Omdat de kerk weer te klein was geworden werd naar een ontwerp van architect Joost Nijse in 2008 opnieuw een uitbreiding gebouwd. Prominent aanwezig is het nieuwe dak, in de vorm van een vleugel die zich nestelt tegen het bestaande piramidevormige dak. Tussen het bestaande en het nieuwe dak is een glaskap ontworpen, zodat meer daglicht tot in de kerkzaal kan doordringen. In 1977 bouwde Fama & Raadgever een nieuw orgel voor de kerk van de Gereformeerde Gemeente te Meliskerke.

Het oorspronkelijke ontwerp van de kerk met piramidedak heeft nog een duidelijke band met de kerkbouw uit de wederopbouwperiode. In die periode werden vaak kerkzalen met een piramidedak gebouwd met daaromheen lagere volumes met de entree en bijeenkomstfuncties. Ook het materiaalgebruik van schoonmetselwerk en blank gelakt hout was toen erg gebruikelijk.

Door de verbouwingen is de wederopbouwarchitectuur aangetast en daardoor niet meer van grote waarde. De kerk is wel nog van belang als onderdeel van de geschiedenis van de Gereformeerde Gemeente in Meliskerke.

- Rijksmonument
- 175m²
- Christelijk gebruik
- Metseltekens

- Perceelsgrens
- Kerk
- Pastorie
- Begraafplaats
- Ingang

Kerkenpaspoort

Dorpskerk Biggekerke

Eigenaar	Protestantse Gemeente Biggekerke-Meliskerke
Adres	Kerkplein 1 Biggekerke
Bouwjaar	1400
Architect	Onbekend
Bouwstijl	Gotiek
Denominatie	Protestantse Kerk in Nederland (PKN)
Gebruik	Religieus
Bijbehorend	Pastorie, gemeenschapsgebouw 't Klokuus
Samenwerking	Odulphuskerk Meliskerke, PG Zoutelande en Koudekerke

Van de kerk van Biggekerke is bekend dat deze gesticht is vóór 1247 als dochterkerk van de Westmonsterkerk in Middelburg. Tot 1453 waren er twee pastoorsplaatsen aan verbonden. Ten tijde van de Hervorming zwoer de toenmalige pastoor Bernard Donder in 1566 de roomse kerk af. Pas later, nadat Middelburg veroverd werd door de staatsgezinden, wordt de hervorming definitief.

De hervormde kerk bestaat uit een bakstenen schip en een driezijdig koor dat rond 1400 gebouwd is. De kerkzaal heeft een houten tongewelf met trekbalen. Bij de restauratie in 1957 werd er een nieuwe consistoriekamer gebouwd. In het interieur staat een eikenhouten preekstoel uit de 17e eeuw.

De toren van de hervormde kerk, aan de zuidzijde gedeeltelijk ingebouwd, heeft twee geledingen gescheiden door een bakstenen lijstje, steunberen die tot aan de klokkenverdieping opgaan en een roosvenster boven de ingang. De benedenruimte van de toren is overwelfd. De aanbouw van de traphal dateert uit 1957. De kerk heeft een orgel uit 1971.

De kerk is van belang vanwege zijn ouderdom en bouwgeschiedenis. Ook de stedenbouwkundige situatie bij het Kerkplein is van grote waarde. De kerk en ring zijn beeldbepalend in het dorp. Als onderdeel van de geschiedenis van Biggekerke is het gebouw eveneens van belang.

- Rijksmonument
- 270m²
- Christelijk gebruik

- Perceelsgrens
- Kerk
- Pastorie
- Begraafplaats
- Ingang

Kerkenpaspoort

Catharinakerk Zoutelande

Eigenaar	Protestantse Gemeente Zoutelande
Adres	Willibrordusplein 3 Zoutelande
Bouwjaar	voor 1500
Architect	Onbekend
Bouwstijl	Gotiek
Denominatie	Protestantse Kerk in Nederland (PKN)
Gebruik	Religieus
Bijbehorend	Gebouw de Wegwijzer, de Boshut (bij camping De Meerpaal)
Samenwerking	Stichting Catharina Cultureel, PG Meliskerke-Biggekerke, PG Koudekerke, stichting De Boshut

De Catharinakerk heeft een eenbeukig schip uit de 15e eeuw met spitsboogvensters tussen de steunberen en een portaal aan de zuidzijde. Het koor is verdwenen en in plaats daarvan is een consistoriekamer aangebouwd. Rond 1500 werd de kerk door toevoeging van een noordbeuk omgevormd tot hallenkerk. Tijdens de Tachtigjarige Oorlog werd dit door oorlogsschade tenietgedaan. In het interieur staan zuilen in de noordmuur met Brabantse koolbladkapitelen. Dit zijn overblijfselen van de zijbeuk uit 1500.

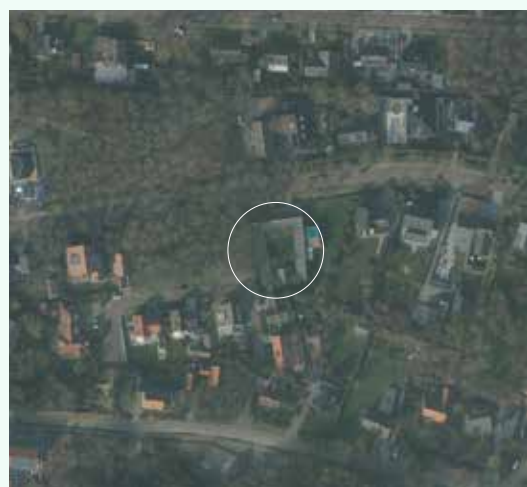
De toren van twee geledingen met steunberen op de hoeken dateert uit omstreeks 1400 en is gedeeltelijk verzonken.

Door vroegere verstuivingen van het duinzand is de onderste torengeliding onder het stuifzand verdwenen.

De overwelfde benedenruimte is bij de kerkruimte getrokken. De spaarvelden die er het muurwerk verlevendigen zijn gedeeltelijk in de vloer verzonken. Op de orgelgalerij staat een orgel dat in 2015 is aangeschaft. Dit orgel dateert van 1871 en was destijds gebouwd door C.G.F. Witte (firma J. Bätz & Co) voor het Oud-katholiek Seminarie in Amersfoort. In het interieur staat een 17e-eeuwse kuip van een preekstoel. De kerk werd in 1909 vastgelegd op doek door de schilder Piet Mondriaan. In 2017 werden de contouren van de verdwenen delen van de kerk gemarkeerd door een muurtje in het kerkhof.

De kerk heeft een hoge waarde door de oude bouwfases vanaf 1400 en de daarop volgende bouwgeschiedenis en haar situering in het dorp. In het interieur zijn de onderdelen in de stijl van de Brabantse gotiek van belang.

- Geen status
- 65m²
- In transitie

- Perceelsgrens
- Kerk
- Pastorie
- Begraafplaats
- Ingang

Kerkenpaspoort

Catharinakerk (toeristenkerk) Zoutelande

Eigenaar	Heilige Mariaparochie Walcheren
Adres	Bosweg 50 Zoutelande
Bouwjaar	1958
Architect	Moorsel, C.M. van
Bouwstijl	Traditionalisme
Denominatie	Rooms-katholiek
Gebruik	In transitie

Na de Tweede Wereldoorlog ontwikkelde de recreatie aan de Walcherse kust zich snel dankzij de gunstige ligging. Voor katholieke toeristen werden, als onderdeel van een katholiek bouwprogramma in verschillende Zeeuwse badplaatsen waar parochiekerken ontbraken, tijdelijke of permanente voorzieningen gerealiseerd voor seizoensdiensten.

De kerk bestaat uit een trapeziumvormig, open atrium omgeven door een galerij. De hoofdbouw is verbonden met enkele bijgebouwen waarin zich de sacristie, een kleedruimte en toiletruimtes bevinden. De centrale entree heeft een opengewerkte topgevel met luiddklok. Het atrium is met gras ingezaaid en is met meidoorns beplant. De capaciteit is ongeveer 1200 sta- en zitplaatsen. De buitenmuren zijn uitgevoerd in baksteen en de binnenmuren in lichter kalkzandsteen.

De drieëneenhalve meter brede galerij heeft een naar binnen aflopend lessenaardak met betonnen kolommen. Het altaar is overdekt met een zadeldak. Op de binnenmuren van het gebouw zijn in zwart getekende kruiswegstaties aangebracht van kunstenaar R.M. Bongartz (1961).

Het ontwerp van Kees van Moorsel vormt de eerste in een serie van vergelijkbare toeristenkerken in Zeeland uit dit tijdvak. Het lijkt erop dat Van Moorsel een prototype heeft gemaakt dat na zijn dood in 1962 is nagevolgd door de plaatselijke architect J.C.P. Loonen. De opgave heeft hier geleid tot een specifiek gebouwtype, op het kerken in de openlucht toegesneden. De kerk is in transitie en zal een nieuwe functie krijgen.

De kerk is gaaf bewaard gebleven. De kerk heeft een hoge waarde door een hoge typologische zeldzaamheid als toeristenkerk, in het bijzonder een openluchtkerk.

- Geen status
- 573m²
- Christelijk gebruik

- Perceelsgrens
- Kerk
- Pastorie
- Begraafplaats
- Ingang

Kerkenpaspoort

Emmauskerk (toeristenkerk) Dishoek

Eigenaar	Heilige Mariaparochie Walcheren
Adres	Houtenhandlaan 6 Koudekerke
Bouwjaar	1963
Architect	Loonen, J.C.P.
Bouwstijl	Traditionalisme
Denominatie	Rooms-katholiek
Gebruik	Religieus

De rooms-katholieke toeristenkerk naar een ontwerp van J.C.P. Loonen is gebouwd voor circa duizend bezoekers en nog steeds in gebruik. De kerk wordt onderhouden door vrijwilligers en er vinden diensten en culturele activiteiten plaats.

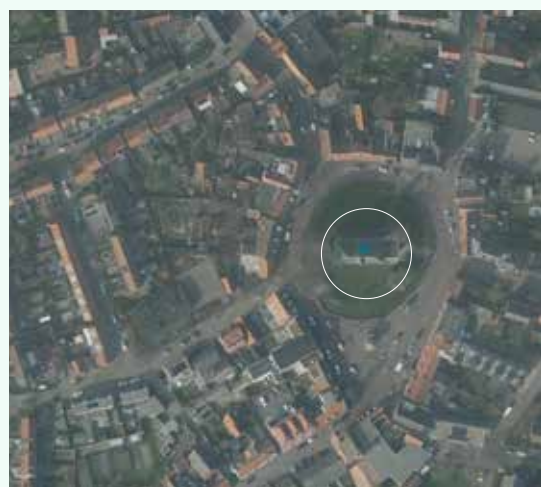
De toeristenkerk heeft een betonnen skelet met bakstenen muren met steunberen. De kerk heeft een gesloten carrévorm met een bescheiden toren ter markering van de entree. Het atrium is bestemd voor openluchtdiensten. Het liturgisch centrum is ondergebracht in een verhoogd bouwdeel aan een van de korte zijden van de omgang. Op de buitengevels is begin aan het begin van de jaren '70 een muurschildering aangebracht met geabstraheerde of geometrische figuren in primaire kleuren.

De schilderijen zijn van kunstenaar Ramon de Nennie (geb. 1958). In het atrium staan enkele houten beelden van priester-kunstenaar Omer Gielliet (1925-2017).

Na de Tweede Wereldoorlog ontwikkelde de recreatie in het gebied rond Dishoek zich snel dankzij de gunstige ligging. Voor de zielenheil van katholieke toeristen werden, als onderdeel van een katholiek bouwprogramma in verschillende Zeeuwse badplaatsen waar parochiekerken ontbraken, tijdelijke of permanente voorzieningen gerealiseerd voor seizoensdiensten. De opgave heeft hier geleid tot een specifiek op het kerken in de openlucht toegesneden gebouwtype.

De kerk heeft architectuurhistorische waarde, naast de cultuurhistorische als toeristenkerk. Deze kerk is een nog gaaf voorbeeld van dit type kerk. Daarnaast is ook de monumentale kunst van belang.

- Rijksmonument
- 294m²
- Christelijk gebruik
- Metseltekens

- Perceelsgrens
- Kerk
- Pastorie
- Begraafplaats
- Ingang

Kerkenpaspoort

Michaëlskerk Koudekerke

Eigenaar	Protestantse Gemeente Koudekerke
Adres	Dorpsplein 1 Koudekerke
Bouwjaar	17 ^e eeuw /1836
Architect	Onbekend
Bouwstijl	Gotiek
Denominatie	Protestantse Kerk in Nederland (PKN)
Gebruik	Religieus
Samenwerking	Stichting Koudekerke Samen, PG Meliskerke-Biggekerke, PG Zoutelande, de Dorpsvereniging, café Zuss&COffee

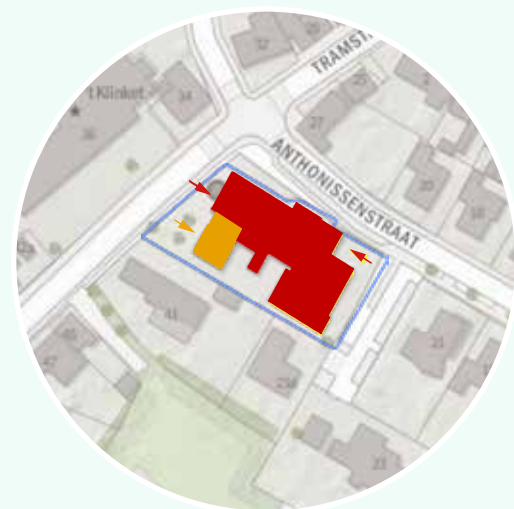
De kerk is gebouwd als Nederlands Hervormde kerk en verving een oudere kerk, gewijd aan Sint Michaël. De oudste kerk is waarschijnlijk een houten kerk geweest. Na de oorspronkelijke kerk is een grote gotische kerk gebouwd. Dat verklaart waarom de kerkring vrij ruim is. Zoals zovele kerken op Walcheren is ook deze kerk tijdens de Tachtigjarige Oorlog zwaar beschadigd.

De Michaëlskerk is een 17e-eeuws bakstenen zaalkerkje met vijf traveeën en is verbouwd in 1836. Het gebouw heeft spitsboogvensters tussen de steunberen en een dakruiter op het dak. Vóór de interieurverbouwing van 1952 zaten vrouwen en kinderen in het middenschip en de mannen daar als een wacht omheen. Dat gebruik stamt uit de tijd van de hagenpreken. Nu zitten mannen en vrouwen, zoals vrijwel overal, door elkaar.

De preekstoel in Lodewijk XVI-stijl is aan het begin van de eeuw geplaatst en is afkomstig uit een rooms-katholieke kerk in Drenthe. Het orgel is rond 1750 gemaakt voor de Jezuïetenkerk te Maastricht, in 1778 overgeplaatst naar de Herv. Kerk te Neerijnen en in 1868 aangekocht door Koudekerke. In 1963 werd de kerk aan de buitenkant gerestaureerd. De pleisterlaag aan de buitenkant werd verwijderd. In 2006 zijn de Gereformeerde en de Hervormde Kerk in Koudekerke formeel samengegaan en een PKN-gemeente geworden. Recentelijk is geïnvesteerd in het geschikt maken voor multifunctioneel gebruik.

De kerk heeft een hoge waarde door de restanten van oude bouwfases en haar situering in het dorp op een ruime kerkring. Het ensemble is beeldbepalend in het dorp. In het interieur zijn de 18e-eeuwse preekstoel en orgel van belang, ondanks dat ze niet voor deze kerk gemaakt werden.

- Geen status
- 651m²
- Herbestemd

- Perceelsgrens
- Kerk
- Pastorie
- Begraafplaats
- Ingang

Kerkenpaspoort

Immanuelkerk Koudekerke

Eigenaar	Gemeente Veere
Adres	Tramstraat 31 Koudekerke
Bouwjaar	1964
Architect	Steen, G. & G. Tuinhof
Bouwstijl	Modernisme
Denominatie	N.v.t.
Gebruik	Kinderopvang en basisschool

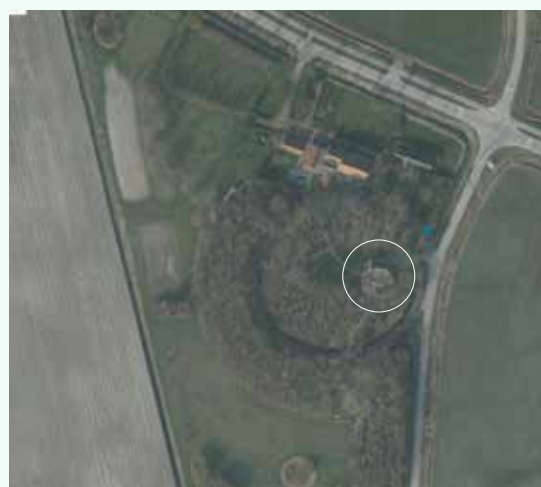
De voorganger van Gereformeerde Immanuëlkerk aan de Tramstraat 31 is in 1887 gebouwd en in 1964 door architectenbureau Steen en Tuinhof vernieuwd. Deze verbouwing is te beschouwen als volledige nieuwbouw. De kerk is aan het gebruik onttrokken als gevolg van het fusieproces waaruit de PKN ontstond. De kerk is inmiddels herbestemd tot brede school.

De kerk is een karakteristiek ontwerp van Steen en Tuinhof, in kenmerkende sobere modernistische stijl en met een opengewerkte klokkentoren met een anker en kruis. De in schoon metselwerk opgetrokken kerkzaal heeft een zadeldak. Tegen de kopse gevel met de ingang is de klokkentoren gebouwd. Het kerkgebouw is niet gaaf meer door de verbouwing, maar de hoofdvorm met toren is nog herkenbaar.

De Immanuëlkerk is gekocht door de brede school, een samenwerkingsverband van basisschool 't Klinket, peuterspeelzaal de Ukkepuk en de kinderopvang. Sindsdien wordt het gebouw Grote Pien en Kleine Pien genoemd. Het orgel van de Immanuëlkerk (Pels & Van Leeuwen, 1979) kreeg in 2009 een nieuwe bestemming in de Protestantse Lambertuskerk te Vught.

Door de verbouwingen is de wederopbouwarchitectuur aangetast en daardoor niet meer van grote waarde. De kerk is een uitdrukking van de gereformeerde leefcultuur op het Walcherse platteland en de ontwikkeling van een gereformeerde zuil in het verzuilde Nederland.

- Rijksmonument
- 92m²
- Herbestemd

- Perceelsgrens
- Kerk
- Pastorie
- Begraafplaats
- Ingang

Kerkenpaspoort

Kapel van Sint Maarten Hoogelande

Eigenaar	Stichting Kapel van Sint Maarten
Adres	Hogelandseweg 1 Grijskerke
Bouwjaar	15e eeuw, gerestaureerd 1965
Architect	Onbekend
Bouwstijl	Gotiek
Denominatie	N.v.t.
Gebruik	Religieus en cultureel centrum

Hoogelande is een grotendeels verdwenen dorp. Hoogelande met het omliggend gebied was een ambachtsheerlijkheid en tussen 1811 en tot en met 1815 een zelfstandige gemeente.

In 1189 gaf de bisschop van Utrecht de inwoners van Hoogelande toestemming een eigen kapel te bouwen. De kapel werd in de 15e eeuw vervangen door een grotere kerk. Tijdens het Beleg van Middelburg (1572-1574) werd deze grotendeels verwoest.

In 1912 kocht Petrus Hoegen de heerlijkheid Hoogelande. Na de inundatie van Walcheren in 1944 raakten de restanten van het koor van de middeleeuwse kerk nog verder aangetast.

In 1964-1965 liet de familie de ruïne restaureren als kapel en op 2 september 1965 kon deze officieel in gebruik worden genomen voor kerkdiensten en culturele evenementen. Een stichting voert nu het beheer. De dakruiter komt uit de tijd van restauratie. De gracht van de oude kerkring is nog aanwezig, alsmede enkele graven van het oude kerkhof. De kapel vertegenwoordigt de architectuur- en restauratieopvattingen uit de jaren '60.

De kapel is een onderdeel van een verzameling historische en archeologische resten en is van waarde vanwege de 14e-eeuwse bouwsporen. Het gekrompen dorp Hoogelande bestaat feitelijk niet meer en de kapel vertegenwoordigt daarmee de geschiedenis van het dorp. De kapel is van waarde als het meest typerende voorbeeld van de gekrompen dorpen op Walcheren.

Geen status

Herbestemd

- Perceelsgrens
- Kerk
- Pastorie
- Begraafplaats
- Ingang

Kerkenpaspoort

Sint-Michaël Buttinge

Adres	Middelburgseweg 17 Grijskerke
Bouwjaar	Onbekend
Architect	Onbekend
Bouwstijl	Laatgotiek
Denominatie	N.v.t.
Gebruik	Ruïne in opengestelde tuin

De buurtschap waar de kerkruië ligt heet Buttinge. Buttinge is een voormalige heerlijkheid en voormalige gemeente, nu een buurtschap in de gemeente Veere. Het ligt aan de voormalige weg van Middelburg naar Grijskerke.

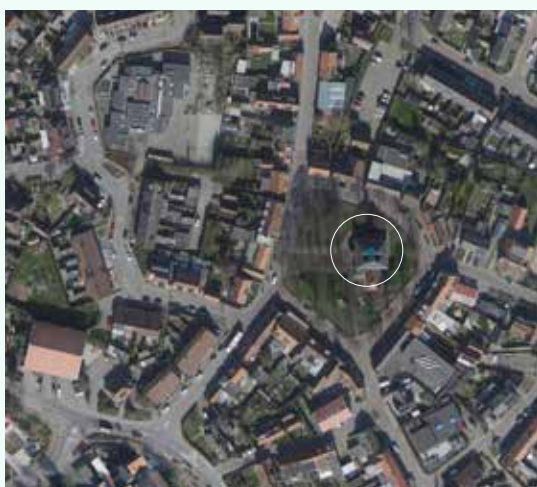
Een deel van de tijdens de Tachtigjarige Oorlog verwoeste kerken werd niet meer opgebouwd. Illustratief is wat er gebeurde in Serooskerke en Grijskerke op Walcheren. De Staten van Zeeland achtten kerkherstel in die dorpen financieel niet haalbaar. Ze waren van oordeel dat de inwoners van Serooskerke voortaan maar in Gapinge, en die van Grijskerke in Buttinge ter kerke moesten gaan. Daar, in Gapinge en Buttinge, waren de kerkgebouwen er veel beter aan toe. De beide dorpsgemeenschappen voelden echter niets voor dit combinatieplan.

Ze voerden actie, met als resultaat het behoud en herstel van de kerken in Serooskerke en Grijskerke. In Buttinge bleef herstel uit, het dorp met kerk verviel tot een gehucht zonder kerk.

De kerkruië ligt op het terrein van de 'Middellandse Zeetuin Uilenbroek'. Op het terrein ligt een fragment van de noordwesthoek van de voormalige middeleeuwse kerk, toen gewijd aan de aartsengel Michaël.

De kerkruië in Buttinge is van waarde als onderdeel van de wederopbouw na de Tachtigjarige Oorlog en de geschiedenis van de gekrompen dorpen.

- Rijksmonument
- 284m²
- Christelijk gebruik
- Metseltekens

- Perceelsgrens
- Kerk
- Pastorie
- Begraafplaats
- Ingang

Kerkenpaspoort

Michaëlskerk Grijpskerke

Eigenaar	Protestantse Gemeente Grijpskerke
Adres	Kerkring 26 Grijpskerke
Bouwjaar	16 ^e eeuw
Architect	Onbekend
Bouwstijl	Gotiek
Denominatie	Protestantse Kerk in Nederland (PKN)
Gebruik	Religieus
Bijbehorend	Pastorie
Samenwerking	Christelijk Maatschappelijke Vrouwenbeweging Passage, PG cluster Noordwest Walcheren

De Michaëlskerk dateert waarschijnlijk uit de 12e eeuw en is als kapel begonnen, gewijd aan de aartsengel Michaël. In het begin van de 14e eeuw was het een klein, eenbeukig, rechtgesloten kerkje, dat ongeveer een eeuw later werd vergroot met een noordbeuk. Rond 1574, tijdens de Tachtigjarige Oorlog, werd het gebouw verwoest en in tien jaar weer opgebouwd, waarbij de twee al eerder bestaande beuken werden gebruikt. Tussen de beide daken kwam in het midden een dakruiter. In de tweede helft van de 18e eeuw werd het gebouw gerenoveerd en tegelijk ook vergroot met een travee naar het westen, de huidige consistorie. Tijdens die renovatie kreeg ook het interieur zijn huidige aanzien. Het plafond is toentertijd aangebracht.

De kerk heeft nog steeds een aantal banken aan de zijkant en onder de

orgelgalerij. In principe waren deze banken bedoeld voor de mannen. Voor de vrouwen was plaats in het midden van de kerk, op de stoelen. In de tijd dat nog in de kerk begraven werd, waren stoelen noodzakelijk. Deze konden dan gemakkelijk verwijderd worden.

De zeskantige preekstoel met boogpanelen dateert uit het begin van de 17e eeuw. Opvallend in de Michaëlskerk zijn een aantal, in de vloer ingemetselde, oude grafzerken. Heel bijzonder is het sarcofaagdeksel van een lid van de familie Van Grijpskerke, daterend uit de 16e eeuw. Achterin de Michaëlskerk staat een balustradeorgel.

De kerk is van belang vanwege zijn bouwgeschiedenis en ligging aan de Kerkring. In het interieur bevinden zich belangrijke onderdelen zoals banken, preekstoel en grafzerken.

- Geen status
- 563m²
- Gesloopt

- Perceelsgrens
- Kerk
- Pastorie
- Begraafplaats
- Ingang

Kerkenpaspoort

Gereformeerde Kerk Grijpskerke

Adres	Jacob Catsstraat 7 Grijpskerke
Bouwjaar	1967
Architect	Steen, G. & G. Tuinhof
Bouwstijl	Modernisme
Denominatie	Protestantse Kerk in Nederland (PKN)
Gebruik	Sloop waarna woningbouw

De Gereformeerde Kerk in Grijpskerke is gebouwd als vervangende nieuwbouw voor de negentiende-eeuwse gereformeerde kerk die in 1966 gesloopt werd. Redenen daarvoor waren de schade door de inundatie in 1944 en de wens voor ander soort kerkgebouw met meer ruimte voor nevenactiviteiten.

Het was een modernistische zaalkerk met een tentdak en ingebouwde, opengewerkte klokkentoren. De opengewerkte klokkentoren was in deze periode het signatuur van Steen en Tuinhof. De zijgevels van de kerkzaal hadden een strakke verticale geleding met eenvoudige vensters. Achter het liturgische centrum bevond zich in de oostgevel een glas-in-betonraam met een abstracte voorstelling van Pasen. Voor het raam is de glasappliqué-techniek gebruikt.

Het plantsoen was vanuit de kerkzaal te zien door vensters op maaiveldhoogte. De gedachte hierachter past in de ontwerpopvatting van eind jaren '60, waarin de band met de natuur van belang is. Het orgel dateert uit de bouwtijd. Recent was de kerk uitgebreid met enkele functionele bijgebouwen. Desondanks is de kerk gesloopt.

Logischerwijs heeft de gesloopte kerk geen fysieke waarde meer, maar de bestaande foto's geven wel nog een beeld van deze kerk uit het oeuvre van Steen & Tuinhof.

- Rijksmonument
- 220m²
- Christelijk gebruik

- Perceelsgrens
- Kerk
- Pastorie
- Begraafplaats
- Ingang

Kerkenpaspoort

Dorpskerk Oostkapelle

Eigenaar	Protestantse Gemeente Oostkapelle
Adres	Waterstraat 4 Oostkapelle
Bouwjaar	1585
Architect	Onbekend
Bouwstijl	Gotiek
Denominatie	Protestantse Kerk in Nederland (PKN)
Gebruik	Religieus
Bijbehorend	Protestants Kerkelijk Centrum
Samenwerking	PG cluster Noordwest Walcheren, Stichting Vrienden van de Dorpskerk

Oostkapelle is één van de eerste Zeeuwse dorpen waar een parochie en een kerk werden gesticht. De oudste kerk van Zeeland ten noorden van de Westerschelde was de Middelburgse Westmonster- of Sint-Maartenskerk. Deze was de moederkerk van alle parochies op Walcheren en Noord- en Zuid-Beveland. Vóór het midden van de 11e eeuw werden op Walcheren de eerste drie dochterkerken gesticht: Souburg, Westkapelle en Oostkapelle. Aan het begin van de Tachtigjarige Oorlog werden bij het beleg van Middelburg alle dorpskerken op Walcheren geplunderd en in brand gestoken. In Oostkapelle overleefde alleen de stevige toren deze verwoestingen. Nadat in 1574 Middelburg veroverd werd door de staatsgezinden, ging heel Walcheren over tot de Reformatie, hierin gestuurd en gesteund door de overheid.

De kerk werd in 1585 herbouwd. De Dorpskerk is een rechtgesloten, eenbeukige kerk met aangebouwde consistorie en een forse toren van drie geledingen, met steunberen, een halfronde traptoren en een achtkantige spits. De resten van het koor zijn in 1610 gesloopt. De kerk is in 1822 verbouwd en kreeg in 1886 een nieuw plafond. De preekstoel van de kerk is uit ca. 1650. Het orgel is in 1903 als gebouwd door de firma W. Sauer. Recentelijk is geïnvesteerd in het geschikt maken voor multifunctioneel gebruik.

De kerk is van belang vanwege zijn ouderdom en bouwgeschiedenis. Ook de stedenbouwkundige situatie bij de kerkring is van grote waarde. Als onderdeel van de geschiedenis van de oudste kerkstichtingen is het gebouw eveneens van belang.

- Geen status
- 1659m²
- Christelijk gebruik

- Perceelsgrens
- Kerk
- Pastorie
- Begraafplaats
- Ingang

Kerkenpaspoort

Saronkerk Oostkapelle

Eigenaar	Gereformeerde Gemeente Oostkapelle
Adres	Noordweg 34 Oostkapelle
Bouwjaar	1987
Architect	Fierloos, J.
Bouwstijl	Modernisme
Denominatie	Gereformeerde Gemeenten
Gebruik	Religieus
Bijbehorend	Pastorie, kosterswoning
Samenwerking	Classis ring Walcheren, Thuiszorg Helpende Handen

De geschiedenis van de Gereformeerde Gemeente van Oostkapelle begon in 1900. In 1907 ging Oostkapelle mee in de vereniging tussen de kruisgemeenten en de Ledeboerianen en wordt een gereformeerde gemeente. Van 150 leden in het begin groeide de gemeente in een eeuw tijd naar ca. 700 leden. In de jaren daarna vonden verschillende verbouwingen en uiteindelijk nieuwbouw plaats.

In 1986 werd besloten de oude kerk van de Gereformeerde Gemeente in Oostkapelle niet meer te restaureren, maar tot nieuwbouw over te gaan. Het voormalige kerkgebouw werd gesloopt. De kerk kreeg de naam 'Saronkerk'. Saron was een vruchtbare vallei die in de Bijbel aangehaald wordt.

Het ontwerp van Fierloos heeft een onregelmatige plattegrond en is opgetrokken in baksteen. In de gevels zijn vensters over de volledige hoogte gemaakt. De kerk heeft een zeer smalle, hoge torenspits. In het interieur zijn de houten kerkbanken in een halfronde vorm rond het liturgisch centrum geplaatst. Het interieur heeft schoon metselwerk wanden en trapsgewijs aflopende plafonds waardoor de aandacht zo veel mogelijk op het liturgische centrum gericht wordt.

De kerk met een opvallende architectuur neemt een prominente plaats in bij de entree van het dorp via de provinciale weg en is met zijn opvallende spits een landmark. Deze moderne kerk heeft betekenis in de post '65-architectuur.

- Geen status
- 790m²
- In transitie

- Perceelsgrens
- Kerk
- Pastorie
- Begraafplaats
- Ingang

Kerkenpaspoort

Zionskerk Oostkapelle

Eigenaar	Protestantse Gemeente Oostkapelle
Adres	Duinweg 36a Oostkapelle
Bouwjaar	1984
Architect	Francke en Jobse
Bouwstijl	Traditioneel
Denominatie	Protestantse Kerk in Nederland (PKN)
Gebruik	Religieus
Bijbehorend	Pastorie (eigendom gemeente Veere)
Samenwerking	Dorpskerk Oostkapelle, PG cluster Noordwest Walcheren

De kerk is gebouwd als gereformeerde kerk, ter vervanging van een eerdere kerk aan de Brouwerijstraat.

Inmiddels is besloten dat dit gebouw gesloopt wordt.

De kerk staat aan de rand van het dorp en bestaat uit twee haaks op elkaar aansluitende volumes. De bouwdeelen hebben grote zadeldaken. Tussen de beide delen is een lager volume met plat dak gebouwd waarin zich de entree bevindt. In het ene deel van het gebouw bevinden zich de bijeenkomstfuncties en het andere deel is de kerkzaal. De kopgevel van de kerkzaal bestaat bijna volledig uit glas.

Het kerkgebouw heeft een beperkte architectuurhistorische waarde. Wel speelt het een rol in de geschiedenis van de Gereformeerde kerk in Oostkapelle.

De kerk sluit qua architectuur aan bij de woonhuisbebouwing van de eraanstaande woonwijk. Na het ontstaan van de Protestantse Kerk in Nederland heeft deze gemeente de beschikking over deze kerk en de Dorpskerk.

- Geen status
- 340m²
- Herbestemd

- Perceelsgrens
- Kerk
- Pastorie
- Begraafplaats
- Ingang

Kerkenpaspoort

Gereformeerde Kerk Oostkapelle

Adres	Pomonastraat 17 Oostkapelle
Bouwjaar	1922
Architect	Onbekend
Bouwstijl	Neogotiek
Denominatie	N.v.t.
Gebruik	Appartementen

Deze kerk werd gebouwd als gereformeerde kerk ter vervanging van een oudere kerk op Brouwerijstraat 38B. Het kerkgebouw heeft voor zijn bouwtijd een opvallende neogotische vorm.

Het voormalige gereformeerde kerkgebouw heeft een rechthoekige plattegrond met aan de kopse zijden aanbouwen, waarbij die aan de zuidwestzijde als portaal dienst doet. De lange gevels van de kerk zijn geleed door steunberen met daartussen spitsboogvensters. Op de topgevel aan de zuidoostzijde is een torentje gebouwd. De topgevels van het hoofdvolume en aanbouwtjes zijn voorzien van stalen rozetvenstertjes.

De kerk is buiten gebruik sinds 1984 en verbouwd tot woningen. De openingen van de spitsboogvensters zijn toen gevuld met houten vensters met een moderne roedeverdelingen. Tegen de lange zuidoostgevel zijn stalen balkons gemaakt en op de begane grond nieuwe deuropeningen. In het dakvlak zijn dakvensters gemaakt.

De kerk heeft waarde als voorbeeld van eenvoudige, traditionele kerkbouw uit het interbellum in een, voor de bouwtijd, opvallende neogotische stijl. Op de begane grond is het originele interieur niet meer aanwezig. In de appartementen is een deel van het gewelf nog zichtbaar.

- Rijksmonument
- 473m²
- Christelijk gebruik

- Perceelsgrens
- Kerk
- Pastorie
- Begraafplaats
- Ingang

Kerkenpaspoort

Pelgrimskerk Vrouwenpolder

Eigenaar	Protestantse Gemeente Vrouwenpolder
Adres	Fort Den Haakweg 2 Vrouwenpolder
Bouwjaar	1622
Architect	Onbekend
Bouwstijl	Gotiek
Denominatie	Protestantse Kerk in Nederland (PKN)
Gebruik	Religieus
Bijbehorend	Aanbouwen
Samenwerking	Gereformeerde Kerk Vrouwenpolder, stichting Evangelisatie en Recreatie

De Pelgrimskerk is een laatmiddeleeuws zaalkerkje, dat hersteld werd aan het begin van de 17e eeuw. De kerk heeft open dakruiter midden op het zadeldak. In de lange gevels zijn tussen de steunberen spitsboogvensters met bakstenen vorktraceringen gemaakt. De bouw en gedeeltelijke herbouw van de hervormde kerk te Vrouwenpolder vond plaats in 1622. De vroegere kerk is groter en hoger geweest, zoals bij de restauratie in 1955 is gebleken. De zware steunberen herinneren aan deze kerk.

De preekstoel, het doophek en de lezenaar dateren uit de tijd van de herbouw. Tot de inventaris behoort ook een doopbekken uit 1718.

De kerk heeft een eenvoudig neogotisch orgel uit ca. 1910, waarschijnlijk afkomstig uit Friesland en sinds 1938 in deze kerk aanwezig.

Op 1 januari 1997 is de Samen op Weg-gemeente gevormd. Op 2 mei 2004 is de laatste kerkdienst gehouden in de Gereformeerde Kerk. Besloten werd de Pelgrimskerk tot PKN-kerk te bestemmen. De Gereformeerde Kerk verderop aan de Fort Den Haakweg werd voorjaar 2004 te koop aangeboden. De Pelgrimskerk is uitgebreid om deze beter inzetbaar voor andere doeleinden te maken.

De kerk heeft een hoge waarde door de restanten van ouder bouwfases en haar situering in het dorp. Ook de 17e-eeuwse herbouw en de bijbehorende interieurstukken zijn belangrijke waarden.

- Cultuurhistorisch waardevol
- 278m²
- Christelijk gebruik

- Perceelsgrens
- Kerk
- Pastorie
- Begraafplaats
- Ingang

Kerkenpaspoort

Nederlandse Gereformeerde Kerk Vrouwenpolder

Eigenaar	Nederlandse Gereformeerde Kerk Vrouwenpolder
Adres	Schoolstraat 9 Vrouwenpolder
Bouwjaar	1903
Architect	Guillaume, G.
Bouwstijl	Neogotiek
Denominatie	Nederlandse Gereformeerde Kerken
Gebruik	Religieus
Bijbehorend	Pastorie, volkstuintjes
Samenwerking	PKN, in toekomst met kerken uit andere gemeenten samengaan

In 1887 ontstond in Vrouwenpolder een Dolerende gemeente. In 1903 kon een eigen kerkgebouw in gebruik genomen worden. In 1944 ontstond een landelijke stroming binnen de Gereformeerde Kerk, bekend als de Vrijmaking. Na die de kerkscheuring in 1944 werd het gebouw in gebruik genomen als Gereformeerde Kerk vrijgemaakt. De Gereformeerde Kerk heeft elders in het dorp een nieuwe kerk gebouwd. Sinds 2023 hoort de kerk tot de Nederlandse Gereformeerde Kerken door een landelijke kerkfusie.

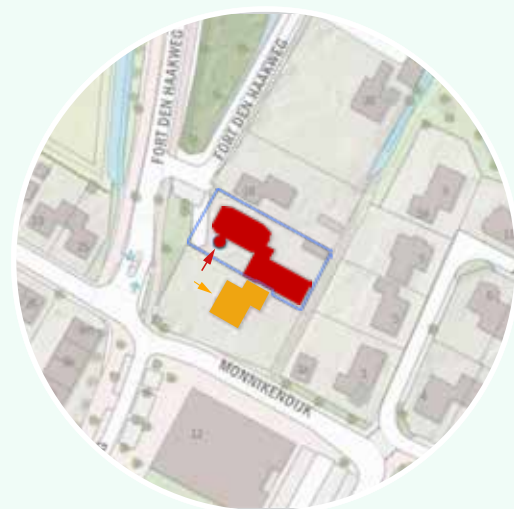
De kerk uit 1903 heeft een rechthoekige plattegrond en een mansardekap. De voorgevel is een schermgevel die boven het dakvlak uitsteekt. In de voorgevel zijn drie spitsboogvensters met vorktraceringen aangebracht. De ingang bevindt zich in een eenvoudig portiek.

De gevel is geleed door vier steunberen met natuurstenen afdekking. In de lange gevels worden de zes traveeën gemarkeerd door lisenen en vier spitsboogvensters. Onder de vensters van de kerk is een waterlijst aangebracht.

Het interieur van de kerk is in het derde kwart van de 20^e eeuw gemoderniseerd met een lambrisering van schrootjes en banken. Rechts naast de kerk werd tegelijk met de kerk een pastorie gebouwd. Links naast de kerk ligt een modernere vergaderruimte. Het orgel is afkomstig uit Ermelo en in 1923 in deze kerk geplaatst.

De kerk is een relatief imposant gebouw voor een dorp als Vrouwenpolder. Vooral ook het ensemble met de pastorie is een belangrijke waarde.

- Cultuurhistorisch waardevol
- 278m²
- Herbestemd

- Perceelsgrens
- Kerk
- Pastorie
- Begraafplaats
- Ingang

Kerkenpaspoort

Gereformeerde Kerk Vrouwenpolder

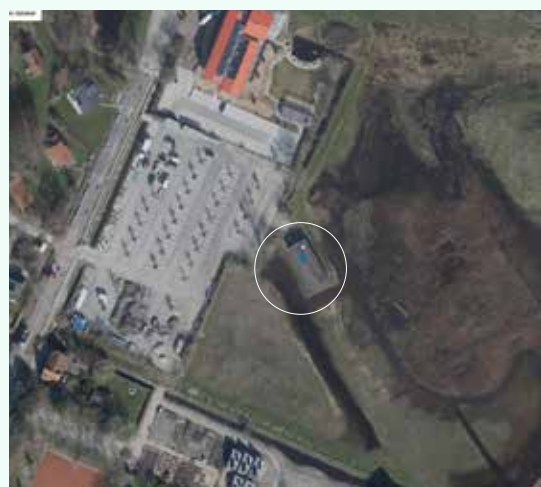
Adres	Fort den Haakweg 16 Vrouwenpolder
Bouwjaar	1953
Architect	Rothuizen, A. & P.J. 't Hooft
Bouwstijl	Traditionalisme
Denominatie	N.v.t.
Gebruik	Woning en B&B

De Gereformeerde Kerk is een zaalkerk met een achthoekige toren, bijgebouw en voorplantsoen, ontworpen door Rothuizen en 't Hooft. De kerk is in 2004 buiten gebruik gesteld en nadien herbestemd tot woning. De kerk heeft een traditionalistische vormtaal. De ingangspartij bevindt zich in de toren en wordt benadrukt met een betonnen lijst. Het ontwerp wijkt sterk af binnen het oeuvre van Rothuizen en 't Hooft, aangezien de kerk typologisch meer lijkt op een 17e-eeuws buitenhuis dan op een kerk. De kerk is voorzien van een kleine pastorie met parkeerruimte. Het gebouw ligt onopvallend aan een dijk aan de rand van het dorp en het silhouet van de toren is beperkt zichtbaar door de bomen en bosschages langs de weg.

Het interieur is aangepast aan de nieuwe functie van woning. Qua omvang, stijl en huidige bestemming is de kerk enigszins vergelijkbaar met de gereformeerde wederopbouwkerk in Moerdijk die in 1953 ontworpen werd door C. van der Bom.

De kerk is een uitdrukking van de gereformeerde leefcultuur op het Walcherse platteland. De kerk heeft waarde als ontwerp met opvallend afwijkende architectuur binnen het oeuvre van Rothuizen en 't Hooft.

- Geen status
- 200m²
- In transitie

- Perceelsgrens
- Kerk
- Pastorie
- Begraafplaats
- Ingang

Kerkenpaspoort

Toeristenkerk Vrouwenpolder

Eigenaar	Heilige Maria Parochie Walcheren
Adres	Fort den Haakweg 44 Vrouwenpolder
Bouwjaar	1967
Architect	Onbekend
Bouwstijl	Functioneel
Denominatie	Rooms-katholiek
Gebruik	Leegstaand / in transitie

Rond 1930 kwamen in Vrouwenpolder tegen de duinen de eerste vakantiewoningen tot stand. Daarna groeide Vrouwenpolder uit tot een van de belangrijkste badplaatsen aan de Walcherse kust. De rooms-katholieke toeristenkerk in Vrouwenpolder is in 1958 begonnen. In dat jaar is men in de openlucht gestart met een altaar van twee schragen en een plank en de kerkgangers in het gras eromheen. De openluchtdiensten werden vervangen door diensten in een tent. Deze bezweek tijdens een storm in 1966. Vanaf 1967 tot 2021 gebruikte men een houten loods aan de Fort den Haakweg.

Het kerkgebouw is een eenvoudig gebouw met gepotdekselde wanden en een zadeldak met golfplaten. In de kerkzaal zijn de houten hangspanten in het zicht gebleven.

De ruimte wordt verlicht door de transparante golfplaten op het dak. De kerk heeft een recht gesloten apsis, maar het altaar staat nu bij een van de lange wanden.

De toeristenkerk heeft waarde als typologische zeldzaamheid, zij het dat deze kerk eenvoudiger is een andere verschijningsvorm heeft dan de karakteristieke openluchtkerken.

- Rijksmonument
- 394m²
- Christelijk gebruik

- Perceelsgrens
- Kerk
- Pastorie
- Begraafplaats
- Ingang

Kerkenpaspoort

Johanneskerk Serooskerke

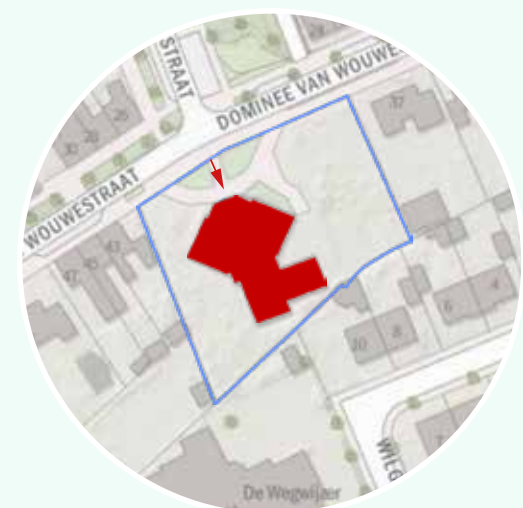
Eigenaar	Protestantse Gemeente Serooskerke
Adres	Noordweg 3 Serooskerke
Bouwjaar	15 ^e eeuw
Architect	Onbekend
Bouwstijl	Gotiek
Denominatie	Protestantse Kerk in Nederland (PKN)
Gebruik	Religieus
Bijbehorend	Bijgebouwen
Samenwerking	Dorpsraad, andere verenigingen in het dorp, Platform Welzijn Veere, landelijke kerkelijke website

De kerk, oorspronkelijk gewijd aan Sint-Johannes de Evangelist, heeft een recht gesloten eenbeukig schip en een forse toren van twee geledingen met overhoekse steunberen, een aanzet van een derde geleding en een vierzijdige spits. Na de verwoesting van het middeleeuwse schip en koor in 1572-1574 volgde begin 17e eeuw herbouw, maar het koor werd niet meer opgebouwd, zodat het schip sindsdien recht gesloten is. De herbouwde kerk werd geschikt gemaakt voor de hervormde eredienst. De kerk is in 1958 gerestaureerd en de torenspits heeft men na stormschade in 1966 hersteld. De kerkzaal is overwelfd door een houten tongewelf.

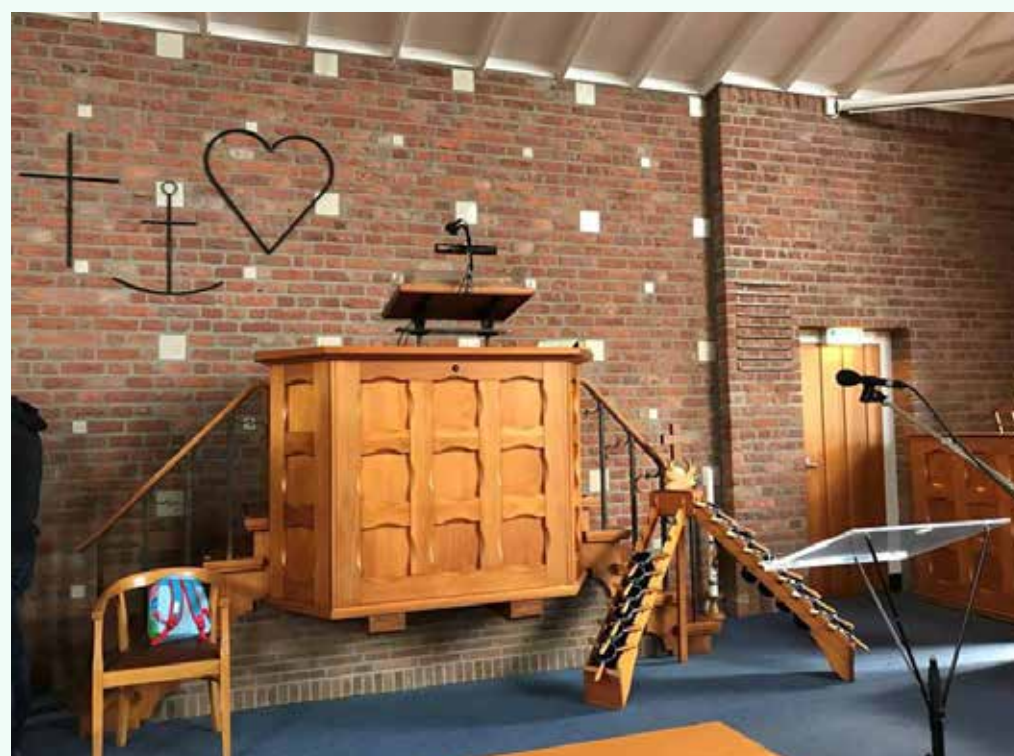
De kerk bevat een preekstoel met houten lezenaar uit 1661. In de zuidwand is een grote grafzerk ingemetseld voor Philibert van Tuyll van Serooskerke († 1661), ambachtsheer van Serooskerke, en Vincentia Magdalena van Swieten († 1629). Verder zijn er drie vroeg 17e-eeuwse grafstenen bewaard gebleven. De bouwer van orgelkas en binnenwerk is Fa. A. Standaart. Recent heeft een grote verbouwing plaatsgevonden ten behoeve van toekomstig multifunctioneel gebruik.

De kerk is van belang vanwege zijn ouderdom en bouwgeschiedenis. Ook de stedenbouwkundige situatie bij de kerkring is van grote waarde. Als onderdeel van de geschiedenis van Serooskerke is het gebouw eveneens van belang.

- ★ Cultuurhistorisch waardevol
- M 498m²
- † Christelijk gebruik

- Perceelsgrens
- Kerk
- Pastorie
- Begraafplaats
- ➔ Ingang

Kerkenpaspoort

Petruskerk Serooskerke

Eigenaar	Hervormde Gemeente Het Kruispunt
Adres	Dominee van Wouwestraat 41 Serooskerke
Bouwjaar	1953
Architect	Eldering, H.
Bouwstijl	Traditionalisme
Denominatie	Protestantse Kerk in Nederland (PKN)
Gebruik	Religieus
Bijbehorend	Bijgebouwen
Samenwerking	PG Serooskerke voor ophaal papier in het dorp

De voormalig gereformeerde Petruskerk vormde samen met de voormalig hervormde Johanneskerk de Protestantse Gemeente te Serooskerke (PKN). In 2015 is de beslissing gevallen de Petruskerk als gevolg van dit fusieproces te sluiten. In 2019 werd Hervormde Gemeente Het Kruispunt, een gereformeerde bondsgemeente binnen de PKN, opgericht, die sindsdien gebruik maakt van de Petruskerk.

De kerk is gebouwd als vervangende nieuwbouw van een laat 19e-eeuwse kerk. Het opvallende ontwerp van H. Eldering (1953) heeft een voorgevel met volledige symmetrie en een bijzondere, zelden toegepaste plattegrond. Deze V-vormige plattegrond zorgt voor een ruimteverdeling waarin een semi-centrale opstelling mogelijk is. De vensters in de kopgevels zijn geplaatst in smalle, hoge spaarbogen.

Het interieur heeft wanden in schoon metselwerk en interieurstukken zoals de preekstoel in blank gelakt hout. De kerk heeft enkele bijgebouwen van latere tijd. De hoofdvorm is echter intact gebleven. De kerk ligt aan een kruispunt, op de as van een weg. De ongebruikelijke architectuur van de kerk zorgt echter voor het onbedoelde effect dat het gebouw niet direct op een kerk lijkt.

De kerk heeft waarde vanwege de bijzondere plattegrond met V-vorm, een plattegrond die verder alleen bij de Petruskerk in Vlissingen voorkomt. Daarnaast is de kerk onderdeel van de gereformeerde leefcultuur op het Walcherse platteland.

- Geen status
- 316m²
- Herbestemd

- Perceelsgrens
- Kerk
- Pastorie
- Begraafplaats
- Ingang

Kerkenpaspoort

Gereformeerde Kerk Serooskerke

Eigenaar	EMM Serooskerke
Adres	Oostkapelseweg 11 Serooskerke
Bouwjaar	1891
Architect	Onbekend
Bouwstijl	Modernisme
Denominatie	N.v.t.
Gebruik	Muziekvereniging

Van de voormalige kerk zijn weinig gegevens bekend dan dat de kerk in 1953 buiten gebruik gesteld is en verbouwd tot dorps huis. Het gebouw wordt tegenwoordig door de muziekvereniging EMM Serooskerke gebruikt.

Dit gebouw is niet meer herkenbaar als kerk uit 1891. Het verbouwde pand heeft alleen enige waarde door de verbouwing met toepassing van schaaldaken en de karakteristieke aanbouw.

Het gebouw heeft een fabrieksachtige uitstraling door zijn gemetselde gevels met kleine vensters. Het gebruik van schaaldaken draagt ook bij aan dit beeld. Het pand bestaat uit een gedeelte met een zaal en een lager entreegedeelte met eenzelfde vormgeving. Het hoofdvolume is een restant van de kerk uit 1891. Van dat gebouw is het zadeldak vervangen door een schaaldak. Ook zijn de vensteropeningen gewijzigd. De lagere voorbouw is bij die ingreep toegevoegd. De ingreep is in de jaren '50 van de 20e eeuw uitgevoerd.

- Rijksmonument
- 248m²
- Christelijk gebruik
- Metseltekens

- Perceelsgrens
- Kerk
- Pastorie
- Begraafplaats
- Ingang

Kerkenpaspoort

Mariakerk Gapinge

Eigenaar	Protestantse Gemeente Gapinge-Veere
Adres	Dorpsstraat 25 Gapinge
Bouwjaar	15e eeuw
Architect	Onbekend
Bouwstijl	Gotiek
Denominatie	Protestantse Kerk in Nederland (PKN)
Gebruik	Religieus
Samenwerking	Kleine Kerk Veere (PG), meer samenwerkingen met verenigingen in het dorp gewenst

De Mariakerk is een laatgotische, eenbeukige kerk met driezijdig gesloten koor, sacristie en een half ingebouwde toren. De toren met inpandige ingangsnis, achzijdige lantaarn en naaldspits werd gebouwd in de eerste helft van de 15e eeuw. Midden 15e eeuw volgde het koor, en rond 1500 het huidige schip. Ook bouwde men toen aan de zuidzijde de sacristie.

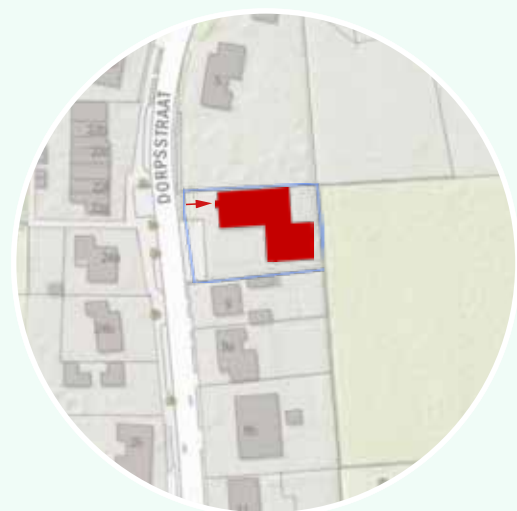
Het schip is gedekt door een houten tongewelf. Koor en schip zijn van elkaar gescheiden door een triomfboog op muurkolommen. In de daarbinnen in 1947 geplaatste (deels glazen) wand naar ontwerp van E.P. Messer is het orgel opgenomen. Dit rococo-kabinetorgel (1753), vermoedelijk uit de school van Ludovicus de Backer, staat sinds 1903 in deze kerk. Verder is er een preekstoel met boogpanelen uit 1637.

De kerk is gerestaureerd in 1920-'24. In 1947-'49 heeft men de bij de inundatie van Walcheren in 1944 opgelopen schade hersteld.

De toren, half in het schip ingebouwd, is met zijn vierkante onderbouw, achtkantig bovenstuk en H-vormige plattgrond een representant van een Vlaams type. Hetzelfde type toren staat ook in 's-Gravenpolder en Ovezande.

De kerk is van belang vanwege zijn ouderdom en bouwgeschiedenis. Ook de stedenbouwkundige situatie bij de (gedeeltelijke) ring is van grote waarde. Als onderdeel van de geschiedenis van het dorp is het gebouw eveneens van belang.

- Cultuurhistorisch waardevol
- 298m²
- Herbestemd

- Perceelsgrens
- Kerk
- Pastorie
- Begraafplaats
- Ingang

Kerkenpaspoort

Mozaïekkerk Gapinge

Adres	Dorpsstraat 7 Gapinge
Bouwjaar	1957
Architect	Steen, G. & G. Tuinhof
Bouwstijl	Traditionalisme
Denominatie	N.v.t.
Gebruik	Woning(en)

De Mozaïekkerk is een sobere zaalkerk met een schilddak in traditionalistische stijl. Aan rechter zijgevel is een lager, terugliggend bijgebouw aangebouwd. Het ontwerp van Steen en Tuinhof (1957) wijkt sterk af van de latere kerkarchitectuur van het bureau. Het gebouw wordt gekenmerkt door sobere baksteenarchitectuur met een kloeke bouwmassa en ambachtelijk materiaalgebruik zoals baksteen, enkele traditionele accenten als glas in lood, frontonachtige bekroning van de entree en houten paneeldeuren met opvallend hang- en sluitwerk. Een modern accent in de vormgeving van de dakruiter verwijst net als het eenvoudige bijgebouw naar de latere, meer moderne vormgeving van Steen en Tuinhof. De uitgebouwde entree heeft een afwijkende kleur (donkerder) baksteen.

Aan weerszijde van de entree zijn kiezelmozaïeken die de kruisdraging en de verdrijving uit het paradijs verbeelden. De kunstenaar van deze mozaïeken is onbekend. In 2009 is besloten de Mozaïekkerk te verkopen aan particulieren, die haar hebben verbouwd tot woning. Het historische orgel is in 2013 herplaatst in de Maria-of Torenkerk in Gapinge.

De kerk heeft enige ensemblewaarde vanwege de ligging aan de dorpsstraat door Gapinge. De kerk heeft waarde als de eerst gebouwde kerk binnen het oeuvre van Steen en Tuinhof, maar ook vanwege de aanwezige mozaïeken als bijzondere kunsttoepassing. Van belang als onderdeel van de gereformeerde leefcultuur op het platteland.

- Geen status
- 97m²
- Herbestemd

- Perceelsgrens
- Kerk
- Pastorie
- Begraafplaats
- Ingang

Kerkenpaspoort

Gereformeerde Kerk Gapinge

Adres	Vriezenveenseweg 1 Gapinge
Bouwjaar	1902
Architect	Guillaume, G.
Bouwstijl	Traditionalisme
Denominatie	N.v.t.
Gebruik	Bedrijf

Toen de Gereformeerde Gemeente in 1956 verhuisde naar de nieuw gebouwde kerk aan de Dorpsstraat kwam deze kerk leeg te staan. Deze oudere kerk is een eenvoudig gebouw met een met pannen gedekte mansardekap. In de kopse gevel aan de straat is de ingang met een dubbele deur met een segmentboog gemaakt. In de lange gevels zijn drie roedenverdeelde vensters tussen gemetselde lisenen aangebracht. Het gebouw heeft geen uiterlijke kenmerken van een kerk meer en van het interieur is zeer waarschijnlijk niets bewaard gebleven.

De kerk heeft waarde als voorbeeld van een groep eenvoudige bakstenen dorpskerken uit het eind van de 19e en begin 20e eeuw.

38a

- Rijksmonument
- 1908m²
- Herbestemd

- Perceelsgrens
- Kerk
- Pastorie
- Begraafplaats
- Ingang

Kerkenpaspoort

O.L. Vrouwekerk (Grote Kerk) Veere

Eigenaar	Stichting Monumentenbezit
Adres	Oudestraat 26 Veere
Bouwjaar	1479
Architect	Spoorwater en Keldermans
Bouwstijl	Gotiek
Denominatie	N.v.t.
Gebruik	Cultureel Centrum

In Veere staat al sinds de 14e eeuw een kerk. Aan het einde van de 15e eeuw werd echter besloten dat er een grote kerk moest komen. Rond 1470 begon men met de bouw van een basilicale kruiskerk met koor en kooromgang. Waarschijnlijk werd de kerk ontworpen door Evert Spoorwater, maar door diens overlijden werd het werk rond 1543 door familie Keldermans voltooid. In 1521 kwam de toren op zijn huidige hoogte en in 1543 werd de omgang van het koor overwelfd. Enkele decennia later, in 1572 kwam Veere in handen van de staatsgezinden en werd de Grote Kerk aan de protestanten toegewezen. De protestanten gebruikten voornamelijk het middenschip als preekkerk. Het transept werd de wandelkerk en het koor werd afgebroken. Achter tegen de kerk werd de Kleine Kerk gebouwd.

In 1686 brak er brand uit in de kerk waarna deze sober werd gerenoveerd. In 1809 werd de kerk door de Engelsen tot kazerne en militair hospitaal ingericht. Later diende de kerk als provinciaal bedelaarsgesticht, opslag en na de inundatie en de Watersnoodramp als noodstal. Later werd de kerk opgeknapt en een culturele bestemming gekregen.

De kruisbasiliek is uitwendig geheel met natuursteen bekleed, maar heeft veel van zijn stijlkenmerken verloren door de diverse verbouwingen. De toren is had meer dan 100 meter moeten worden, maar is nooit voltooid door verzakkingen tijdens de bouw.

Ondanks de vele verbouwingen is de kerk van grote waarde als bouwwerk van vader en zoon Keldermans in de stijl van de Brabantse gotiek.

38b

- Rijksmonument
- ca.450 m²
- Christelijk gebruik

- Perceelsgrens
- Kerk
- Pastorie
- Begraafplaats
- Ingang

Kerkenpaspoort

O.L. Vrouwe Kerk (Kleine Kerk)

Eigenaar	Protestantse Gemeente Gapinge-Veere
Adres	Kapellestraat 27 Veere
Bouwjaar	14e eeuw
Architect	Onbekend
Bouwstijl	Gotiek
Denominatie	Protestantse Kerk in Nederland (PKN)
Gebruik	Religieus
Bijbehorend	Gebouw de Korenmaat
Samenwerking	PG Gapinge, diaconale werkgroep Walcheren

In de 14e eeuw stond in Veere een eenbeukige kerk. Deze kerk werd in de 15e eeuw vergroot met onder andere een dwarsbeuk.

Aan het einde van de 15e eeuw werd begonnen met de bouw van een grote, basilicale kruiskerk. Het sluitstuk van deze kerk was het koor dat werd voltooid voor de inwijding in 1543. Enkele decennia later, in 1572 kwam Veere in handen van de staatsgezinden en werd de Grote Kerk aan de protestanten toegewezen. De protestanten gebruikten voornamelijk het middenschip als preekkerk. Het transept werd de wandelkerk en het koor werd afgebroken. Met de materialen van het oude koor en met gebruikmaking van bestaande delen werd tegen de 'Grote Kerk' een nieuwe driebeukige 'Kleine Kerk' gebouwd. De kleine kerk werd gebruikt voor de middagdiensten van de protestanten en in de eeuwen die volgden ook door

diverse kleinere kerkgemeenschappen zoals de Schotse, Lutherse en Waalse kerk. Voor de Schotse kerk werd de noordelijke van de drie beuken verbouwd tot zelfstandige kerk. Na het vertrek van de Schotten werd deze beuk gesloopt waardoor de Kleine Kerk nu nog uit twee beuken en de voormalige consistorie bestaat. Dit deel wordt tegenwoordig gebruikt door de Protestantse Gemeente Veere/Gapinge (PKN).

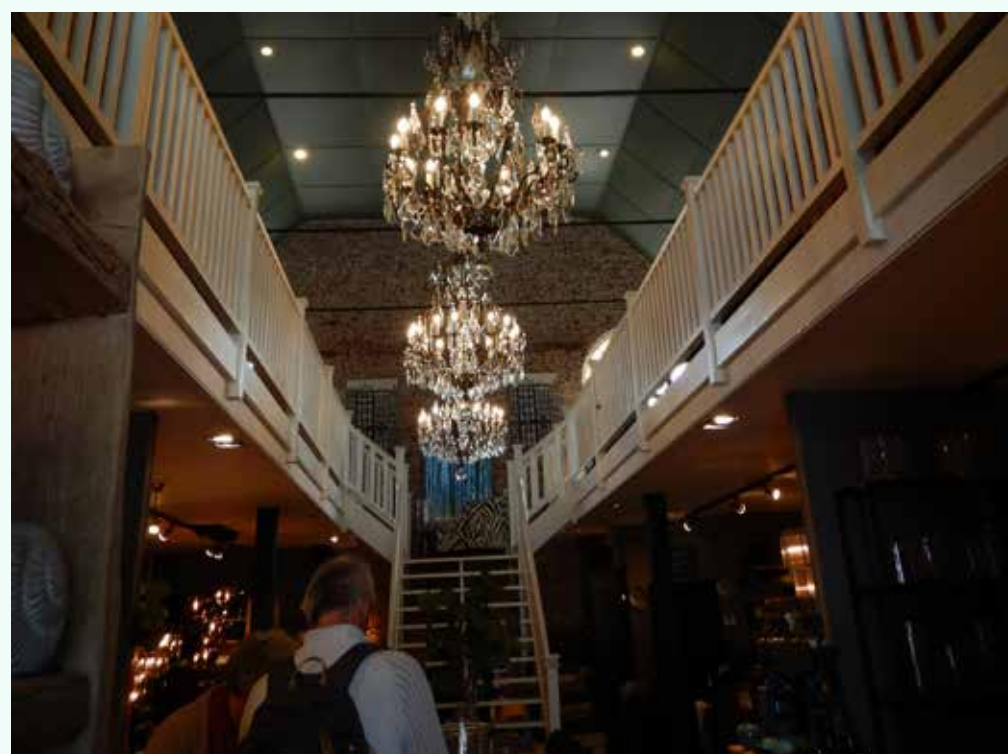
De in baksteen opgetrokken kerk heeft spitsboogvensters met bakstenen vorktraceringen. De houten gewelven van de twee overgebleven beuken worden gedragen door zuilen met koolbladkapitelen.

De kerk is van belang vanwege zijn ouderdom en bouw- en gebruiksgeschiedenis. De kerk maakte onderdeel uit van de Grote Kerk en geeft in het interieur ook invloeden van de Brabantse Gotiek te zien. Door het diverse gebruik is de kerk ook van belang op het gebied van geloofsgeschiedenis.

- Beschermd stadsgezicht
- 238m²
- Herbestemd

- Perceelsgrens
- Kerk
- Pastorie
- Begraafplaats
- Ingang

Kerkenpaspoort

Gereformeerde Kerk Veere

Adres	Kaai 53 Veere
Bouwjaar	1905
Architect	Maas
Bouwstijl	Neoclassicisme
Denominatie	N.v.t.
Gebruik	Antiekzaak

Twee jaar na de afscheiding van 1834 ontstond ook in Veere een groepje afgescheidenen. Er werd gekerkt in een huis aan de zuidzijde van de Veerse haven. De gemeente was echter te klein om zelfstandig te blijven bestaan. In 1870 werd weer een Christelijk Gereformeerde Kerk geïnstitueerd in Veere. Een eigen kerkgebouw was al in 1870 in gebruik genomen. Na de komst van een eigen dominee groeide de gemeente en moest het gebouw binnen een jaar al twee keer worden uitgebreid. Begin 1871 telde de gemeente ongeveer 150 leden

Aan het begin van de 20e eeuw werd besloten een nieuwe kerk te bouwen op de plaats van de oude kerk. In 1905 werd de kerk gebouwd door aannemer Jansen naar een ontwerp van dhr. Maas. Rond 1960 en in 1987 werd de kerk verbouwd.

In 1995 werden de Hervormde Gemeente en de Gereformeerde Kerk een Samen op Wegkerk. Toen werd besloten het gereformeerde kerkgebouw te verkopen. Het werd gekocht door A. de Pagter, die in 1997 een antiek- en interieurwinkel opende in het pand. Van de voormalige kerk staat alleen de voorgevel aan de Kaai in het zicht. Het is een eenvoudige bakstenen tuitgevel met drie roedenverdeelde rondboogvensters tussen pilasters. Onder het middelste venster is de ingang gemaakt. Het interieur is bij de verschillende verbouwingen gewijzigd, maar bij de herbestemming tot winkel wel gedeeltelijk behouden.

De kerk is van waarde als betrekkelijk eenvoudig gebouw dat toch voldoende bijzondere kenmerken zoals de hoge rondboogvensters heeft om als een bijzonder gebouw herkend te worden. Ook is het belangrijk als onderdeel van de gereformeerde geschiedenis in Veere.

- Beschermd stadsgezicht
- 73m²
- Herbestemd

- Perceelsgrens
- Kerk
- Pastorie
- Begraafplaats
- Ingang

Kerkenpaspoort

O.L. Vrouw ter Sneeuwkapel Veere

Adres	Kaai 33 Veere
Bouwjaar	1912
Architect	Marée, J.A.
Bouwstijl	Neogotiek
Denominatie	N.v.t.
Gebruik	Winkel en woning(en)

Het kerkgebouwtje heeft een rechthoekige plattegrond en een schilddak met daarop een dakruiter. In de lange gevel zijn drie grote en twee kleine spitsboogvensters gemaakt. De grote vensters hebben een ijzeren roedenverdeling. Tussen de grote vensters zijn steunberen gemetseld. In de voorgevel aan de Kaai zijn de ingang en twee kleine vensters met spitsbogen geplaatst. De topgevel is versierd met spaarbogen en top- en hoekpilasters.

Aan het eind van de 18e eeuw besloten enkele rooms-katholieke Veerenaren om opnieuw een eigen parochie te stichten. In 1795 werd een pand op de hoek van de Kaai en de Markt gekocht. In 1868 kwamen er veel arbeiders naar Walcheren voor het graven van het Kanaal door Walcheren. Het aantal kerkgangers, en daarmee de inkomsten, nam tijdelijk toe, zodat in 1870 een klein torentje met een luidklok op de kerk kon worden geplaatst.

In 1911 waaide tijdens een hevige storm het dak van het kerkgebouw. Het kerkbestuur besloot de oude kerk te slopen en een nieuwe te laten bouwen door de Middelburgse aannemer J.A. Marée. Het nieuwe gebouw had weinig uitstraling temidden van de middeleeuwse panden. Dankzij Jan Toorop, vriend van de toenmalige pastoor, werden nog in 1912 enkele verfraaiingen aangebracht. Het ledental nam in de volgende jaren sterk af. In 1966 werd de kerk ontwijd. In 1968 werd ze verkocht en daarna gebruikt als kantoor en winkelruimte.

Het kerkje heeft waarde als onderdeel van de rooms-katholieke emancipatie in de 19e eeuw. De eenvoudige architectuur is een karakteristiek onderdeel van de bebouwing aan de Kaai.

Inspirerende Zeeuwse herbestemmingen

1. Nieuwe Kerk te Zierikzee

De Nieuwe Kerk in Zierikzee is in de periode 1835-1848 gebouwd in neoclassicistische stijl. De kerk is sinds 1977 eigendom van de Stichting Oude Zeeuwse Kerken en is na een aantal restauraties nu in gebruik als evenementenlocatie. De kerk is heringericht ten behoeve van multifunctioneel gebruik.

Foto: H. Uil

2. Oostkerk te Middelburg

Deze voor de protestantse eredienst gebouwde koepelkerk is gebouwd in de periode 1647-1667 en begin 2017 aan het kerkelijk gebruik onttrokken. In 2018 is het eigendom overgedragen aan de beheersstichting van de Nationale Monumentenorganisatie, de Stichting Monumentenbezit. Voor de exploitatie van de Oostkerk is Stichting de Oostkerk verantwoordelijk. Deze stichting organiseert tal van evenementen en daarmee is de Oostkerk multifunctioneel te gebruiken.

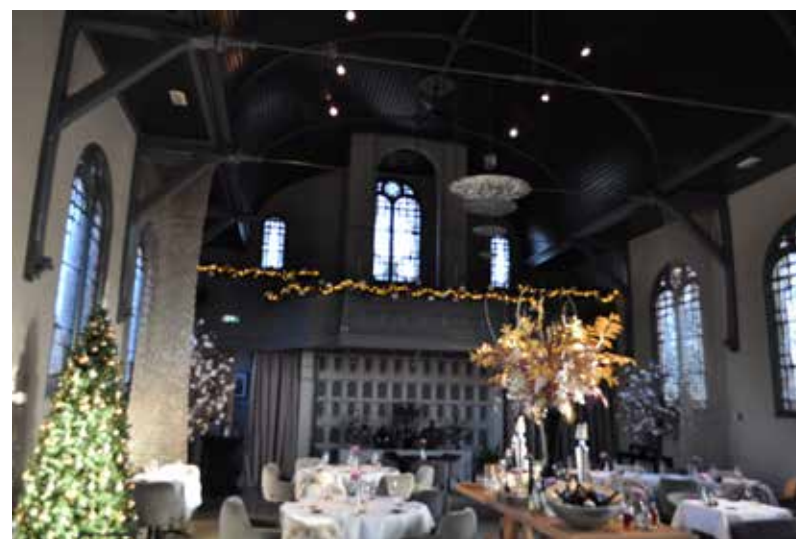
3. Voormalig kerkgebouw Oud Gereformeerde Gemeente te Kamperland

Kerkgebouw daterend uit 1917. In april 1990 werd dit gebouw afgestoten en de kerkelijke gemeente ondergebracht bij dezelfde gemeente in 's-Gravenpolder. Het kerkgebouw is in particulier bezit en al geruime tijd in gebruik als kapsalon.

4. Voormalige Gereformeerde Kerk te Baarland

Het neoromaanse kerkgebouw met toren is in 1912-1913 gebouwd. De laatste kerkdienst in deze voormalige gereformeerde kerk vond plaats in 2003, waarna het in 2006 zijn huidige bestemming heeft gekregen: restaurant De Kleine Toren.

5. Voormalige Christelijke Gereformeerde Kerk te Biezelinghe

Deze karakteristieke zaalkerk dateert uit 1917 en werd gebruikt door de christelijke gereformeerden. Deze kerkelijke gemeenschap verhuisde in 1990 naar een nieuw kerkgebouw in Biezelinghe, de Opstandingskerk. In het kerkgebouw is De Quilterie gevestigd, waarmee het gebouw in gebruik is als atelier en verkoopruimte van quiltstoffen en patchworkbenodigdheden. Achter het kerkgebouw is een woning.

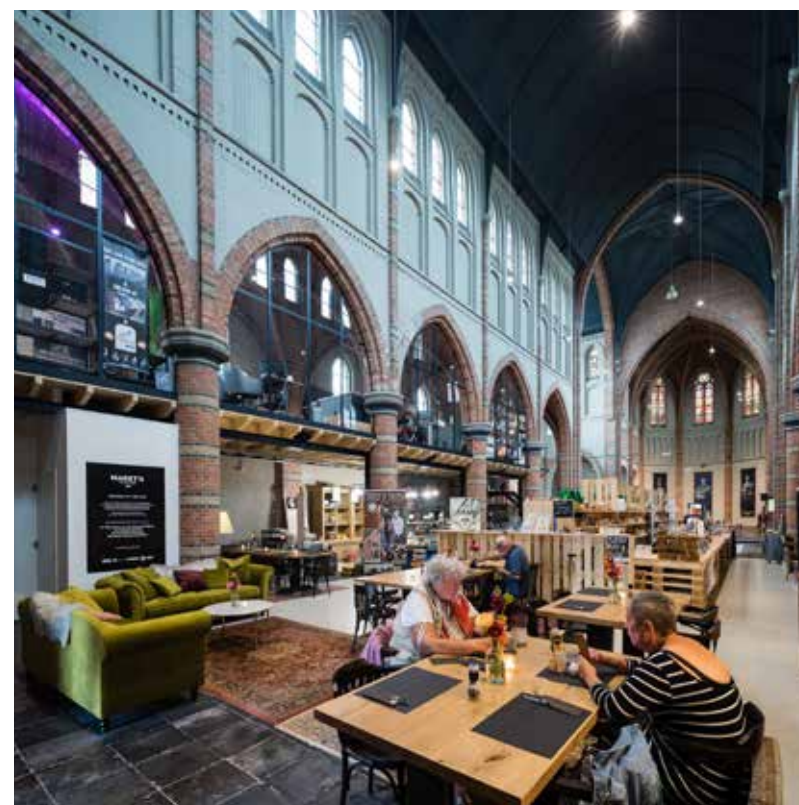
6. Voormalige Maria Hemelvaartkerk te Sas van Gent

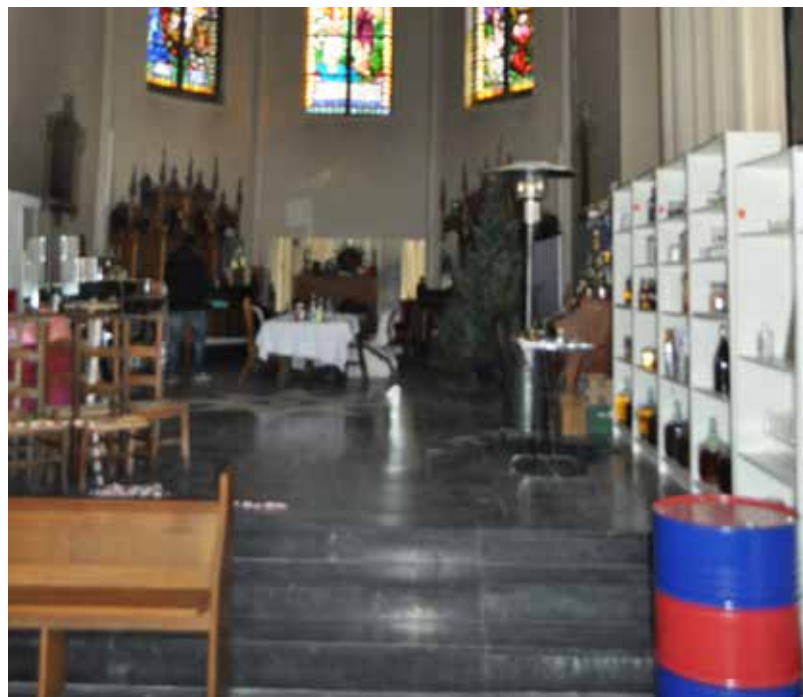
Deze voormalige rooms-katholieke neogotische kerk met hoge toren dateert uit 1891-182 en was een karakteristiek vroeg werk uit het oeuvre van Joseph Cuypers, zoon van de bekende Pierre Cuypers. In 2017 is deze kerk wegens een teruglopend kerkbezoek buiten gebruik gesteld. De Cuyperskerk werd in 2018 overgedragen aan de Stichting Behoud Cuyperskerk en is nu in gebruik als markthal, waar naast een versmarkt ook een sociaal-maatschappelijk restaurant gevestigd is.

7. Voormalige Johannes de Doperkerk te Sint Jansteen

Deze voormalige rooms-katholieke kerk is gebouwd in de periode 1857-1860 door de in Zeeuws-Vlaanderen bekende architect P. Soffers. De kerk is in 2016 aan het kerkelijk gebruik onttrokken. Twee particuliere ondernemers hebben, onder de naam The Holy Spiritus, de kerk overgenomen. Zij noemen zich fruitwijn-fanaten en houden zich bezig met een ambachtelijke brouwerij en stokerij en organiseren regelmatig proeverijen en daarmee samenhangende activiteiten.

8. Voormalige Onze-Lieve-Vrouw- Visitatiekerk te Westdorpe

Deze voormalige parochiekerk werd in 1947 in gebruik genomen. Eind 2012 werd de kerk onttrokken aan de eredienst en daarna door het parochiebestuur verkocht aan de Stichting Kerk Westdorpe. De kerk werd, met steun van de gemeente Terneuzen, omgevormd tot gemeenschapshuis met de naam 'De Kirke'. In de kerk is een glazen inbouw geplaatst waar verschillende verenigingen, die voorheen in het dorpshuis zaten, hun activiteiten kunnen houden. Elke vereniging is uitgerust met een eigen kast waar zij hun benodigdheden kunnen bewaren.

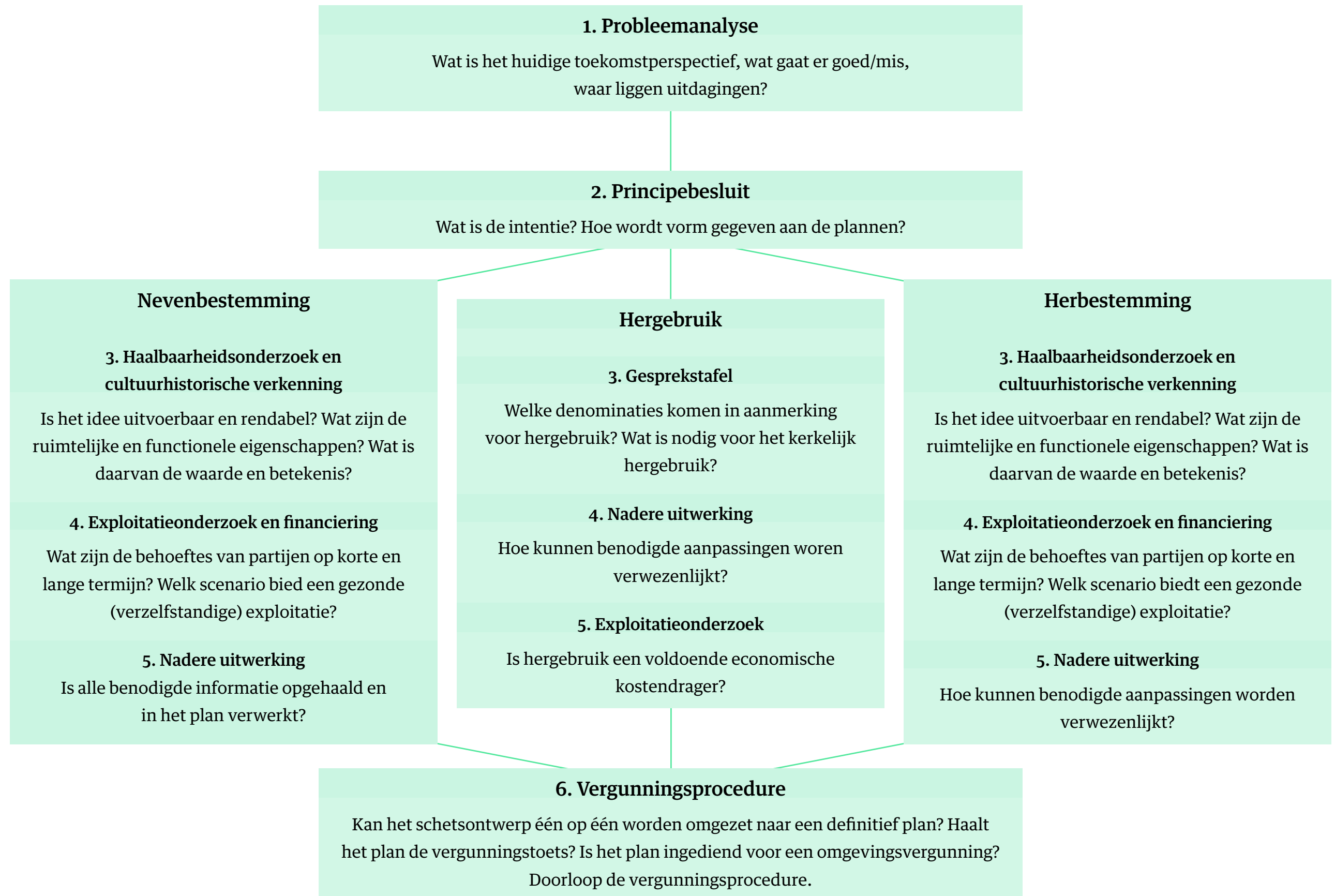

Foto: G. Barbiers

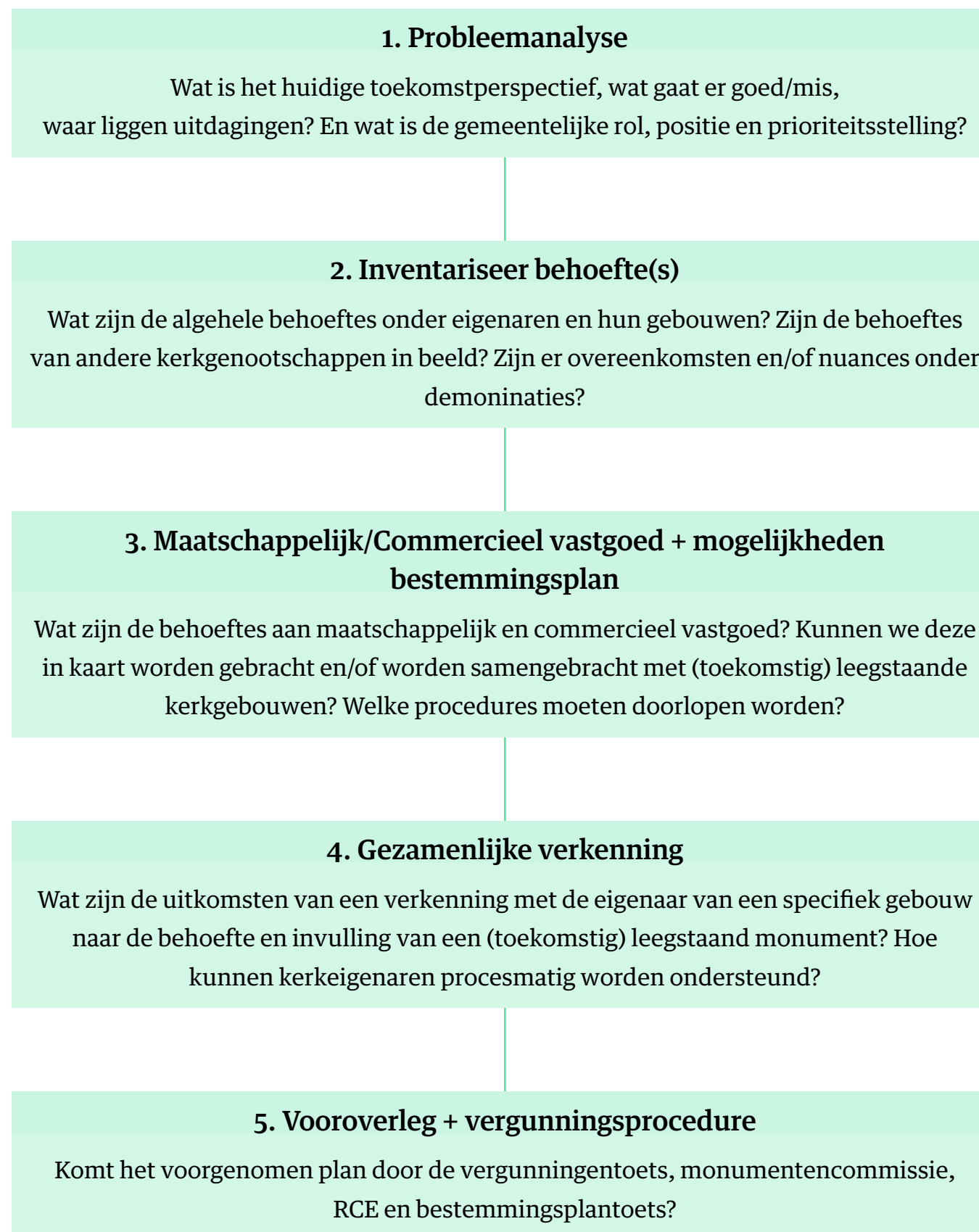
Bijlage 3

Voorstel stappenplan

Stappenplan voor kerkeigenaren

Stappenplan voor gemeente

Overzicht van subsidie-regelingen

Voor eigenaren van rijksmonumenten zijn er, naast wettelijke verplichtingen als de vergunningen- en onderhoudsplicht, ook verschillende vormen van financiële ondersteuning. De diverse mogelijkheden voor kerkeigenaren in de gemeente Veere worden hieronder vermeld met de nadrukkelijke toevoeging dat het alleen om rijksmonumenten gaat, behalve bij de laatstgenoemde twee regelingen.

1. Subsidieregeling instandhouding monumenten (niet-woonhuis-monumenten)

Voor het onderhoud van kerkgebouwen kunnen eigenaren aanspraak maken op subsidie van het rijk op basis van de Subsidieregeling instandhouding monumenten (Sim).

Deze regeling bestaat al sinds 2006, maar is onlangs gewijzigd. De subsidie op basis van deze regeling is in principe 60% van de door het rijk vast te stellen subsidiabele kosten, maar 40% als de instandhoudingskosten

fiscaal kunnen worden verrekend (bijvoorbeeld als ondernemer). De subsidie op basis van de Sim moet **vooraf** moet worden aangevraagd en hiervoor moet een 6-jarenplan worden opgesteld. **Ieder jaar kan tussen 1 februari en 31 maart** een aanvraag worden ingediend, waarop eind augustus/begin september de beslissing volgt. Een subsidie wordt dan voor een periode van 6 jaar toegekend en ook de kosten voor het opstellen van een dergelijk plan zijn subsidiabel. Subsidiabel zijn verder alleen de kosten van onderhoud aan de monumentale onderdelen van het monument, waarbij de maximale subsidiabele kosten 3% van de herbouwwaarde van het monument bedragen.

Met ingang van 2022 kunnen ook de kosten voor een duurzaamheidsonderzoek worden betrokken in het subsidieverzoek.

Geadviseerd wordt voor het aanvragen van een Sim-subsidie gebruik te maken van een architecten- of bouwadviesbureau. Voor erkende bedrijven kunt u terecht op de volgende website:

www.stichtingerm.nl/erkende-bedrijven

De volledige Sim-regeling, inclusief de leidraad subsidiabele kosten, kunt u [hier](#) nalezen.

2. Subsidieregeling restauratie rijksmonumenten provincie Zeeland

De provincie Zeeland kent een subsidieregeling voor de restauratie van rijksmonumenten, niet zijnde een woonhuismonument, een groen of een archeologische monument.

Deze subsidie kan jaarlijks tussen 1 februari en 15 maart worden aangevraagd. Informatie over de provinciale regeling en de regeling zelf kunt u [hier](#) nalezen.

3. Subsidieregeling stimulering herbestemming monumenten

Deze rijkssubsidieregeling is niet alleen voor rijksmonumenten en heeft tot doel de herbestemming, de verduurzaming en de wind- en waterdichtheid van monumentale gebouwen te bevorderen. De regeling is ieder jaar tussen 1 oktober en 30 november aan te vragen. De regeling is [hier](#) te lezen.

4. Subsidierегeling duurzaam maatschappelijk vastgoed (DUMAVA)

Kerken vallen onder religieuze instellingen en daarmee onder de doelgroep van deze regeling: maatschappelijk vastgoed. Subsidie kan worden verkregen voor energieadvies, energielabel en verduurzamingsmaatregelen. De subsidieregeling zal van 2024 tot 2030 ieder jaar terugkeren.

Geadviseerd wordt pas subsidie aan te vragen als het toekomstperspectief voor het kerkgebouw duidelijk is. Aan de regeling zijn voorwaarden verbonden die kunnen worden geraadpleegd op de website van de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO): www.rvo.nl/subsidies-financiering/dumava.

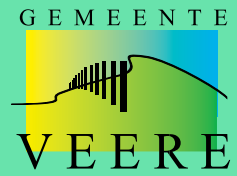
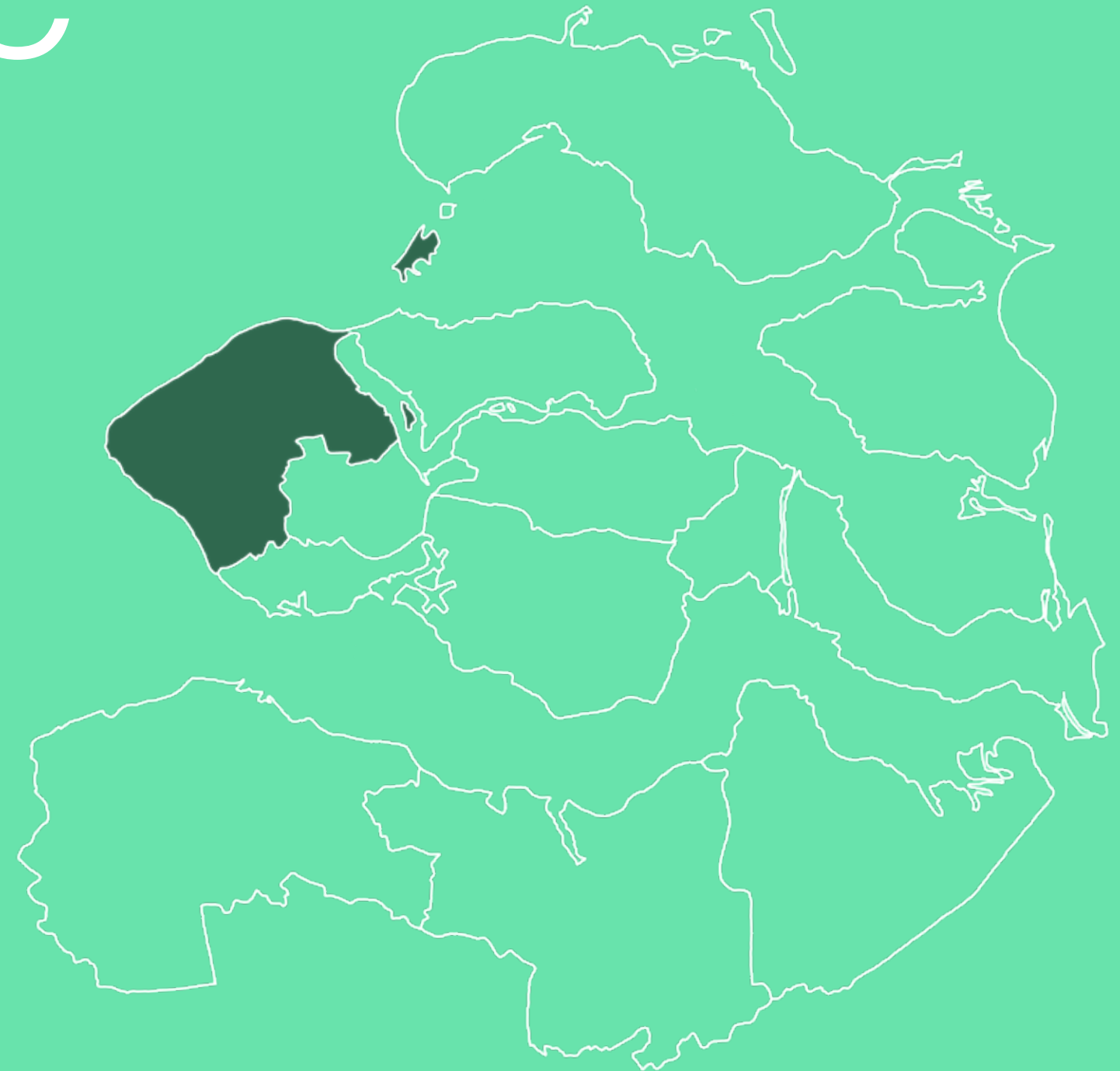
5. Ontzorgingsprogramma verduurzaming monumenten

Het doel van dit programma is in de periode 2023-2025 800 eigenaren te adviseren en te begeleiden bij het verduurzamen van hun monument. Indien van het programma, beschikbaar via de website Monumenten.nl, gebruik wordt gemaakt, kunnen de daartoe aangewezen DuMo-adviseurs kortingen geven van 50% (tot maximaal € 1.750,=) voor het maken van een duurzaamheidsadvies

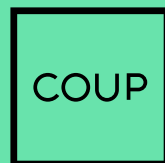
en 100% (tot een maximum van € 2.500,=) voor de begeleiding bij de daadwerkelijke uitvoering. De genoemde bedragen zijn exclusief btw.

Kerkenvisie Veere

In opdracht van: Gemeente Veere
www.veere.nl

www.coup-group.com

www.erfgoedzeeland.nl